

**NATIONAL ASSEMBLY OF
SEYCHELLES**

Tuesday 11th October, 2022

The Assembly met at 0900am

National Anthem

Moment of Reflection

Mr Deputy Speaker in the Chair

MR DEPUTY SPEAKER

Bonzour tou Manm Onorab. Tou bann *staff* Lasanble Nasyonal e piblik an zeneral ki pe swiv deliberasyon Lasanble Nasyonal pou sa Mardi 11 Oktob. E nou ava dabor pas lo nou bann *item* lo nou *Order Paper* pou sa lazournen ki devan nou. Dabor nou annan en prezantasyon en rapor Madanm Clerk. Nou ava pas lo la.

MADAM CLERK

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou bann Manm pou bann *staff* sekretarya e tou dimoun ki a lekout.

Papye ki pe ganny prezante bomaten i *the Report of the Youth Sports and Culture Committee - Report on the visit to*

the University of Seychelles, July, 2022. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Madanm Clerk e mon prezimen ki *Chair* sa Komite Onorab Woodcock, ou annan en *brief report to the Assembly?*

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, sa rapor ki mon pe prezante ozordi i rapor lo vizit ki nou Komite Medya, Lazenés, Sport avek Kiltir ti fer kot Liniversite Sesel Zedi le 14 Zilyet sa lannen.

Annefe tou bann detay lo sa vizit i enkli dan sa rapor ki nou pou osi prezant en kopi avek Minister Ledikasyon.

Minis baze lo vizit ki nou'n fer. I annan plizyer bann kontrent, bann konsern ki'n ganny souleve par sa liniversite. Annefe sa liniversite i en liniversite ki'n zwe en gran vol dan devlop resours imen Sesel atraver bann ledikasyon, ki zot ofer pos Segonder an-term degre avek liniversite.

Me zis pou soulev e pti pe bann kontrent ki'n sorti dan nou vizit ki nou ti fer, i sirtou kot i konsern bann *courses*. Sa liniversite i annan plan zwe en rol primordyal dan devlopman resours imen dan nou pei. E zot annan lentansyon ofer bann

kour dan le fitir, kot i konsern finans ek lekonomi, *doctorial school* e lezot programm.

Annefe zot pe sey bouz *online*. Be selman i annan en pe defi avek *issue internet connectivity* lokalman.

Liniversite lo li menm i ganny en reveni 40 a 41milyon dan zot Bidze. Me, e sa i *the bulk budget* ki zot gannyen atraver *ANHRD* pou bann *scholarship* pou bann etidyan lokal.

Zot osi anmas larzan atraver *consultancies*, bann *project Grants*, *endowment*. Me selman *despite* sa sonm ki zot pe anmase, zot pe *struggle* pou zot *manage* avek resours finansyel ki zot annan. E i pe annan en *impediment* lo a agrandisman e *growth* sa liniversite.

Parey mon'n dir i annan plizyer defi zot pe fer fas avek ki zot santi poudir liniversite i devret, sa iniversiter ki *ANHRD* ou Minister konsernen i met pli lanfaz pou anvoy nou bann zenn fer, etidye zot ledikasyon tersyer, olye ki en gro sonm larzan pe ganny investir pou anvoy bann etidyan etidye aletranze.

Pli gro konsep osi ki nou'n war Mr Speaker, kot sa liniversite, se defayans lespas ki

zot annan ki zot bezwen *share* avek en lot lekol pos-segonder.

E osi leta lenfrastruktir sa liniversite li menm i pa dan en leta ki vreman *conducive*. E i depan en kantite larzan pou re fer bann fasilite ki annan kot sa liniversite.

Parey mon'n dir i annan a plizyer kontrent. Kontrent lespas. E *UNISEY* i santi Gouvernman i devret konsider plis lenvestisman dan liniversite. Parey mon'n dir koman sa liniversite nasyonal. Mr Speaker mon bezwen osi fer sorti ki kot i konsern bann kour ki pe ganny ofer kot sa liniversite, i annan en lenportans kot i annan en devlopman lo bann resers. Zot ... *of resources* ki mank finansman, ki zot bezwen plis finansman pou bann resers ki zot bezwen fer. Parey mon'n dir osi i annan kontrent Resours Imen.

Mr Speaker, nou osi ganny loportinite pou nou zwenn avek bann zenn, Vis-Prezidan avek Prezidan sa *Youth Council*. E zot osi zot in fer resorti enn, de bann konsern ki zot annan, sirtou kot i konsern lespas. Parey mon'n dir pli gro konsern sa liniversite pe ganny problem pou li ariv lo sa nivo ki i ti ava kontan arive,

akoz i annan sa mankman lespas.

E i annan sa nesesite pou nou get konsider ki nou devlop sa landrwa. Akoz pou lemoman nou lemoman zot napa zot prop *campus* kot zot kapab pran bann etidyan aletranze. Kot zot kapab en fason ganny plis reveni, atraver bann etidyan ki sorti deor pou vin etidye dan nou Liniversite Sesel.

E sa en keksoz ki nou bezwen konsider pou le fitir, pou devlop plis sa liniversite investir plis ladan, pou met an plas bann fasilite ki zot bezwen.

An-term libreri, an-term bann lenformasyon, an-term bann liv, an-term bann resours ki bann etidyan i bezwen.

Zot annan lentansyon pou met an plas en *online system* kot tou bann resers ki ganny fer par bann *MDAs* i kapab ganny *store* dan sa *library*. E kot bann etidyan e bann dimoun ki bezwen bann resers ki'n ganny fer par tou sa bann *MDAs* nasyonal i kapab ganny *store*. Kot dimoun lokal i kapab ganny akse avek.

Pou konklir Mr Speaker, mon bezwen dir poudir Liniversite Sesel in fer bokou pou devlop bokou bann zenn Sesel. E sa i enkli plizyer nou ki dan Lasanble. Annefe mwan mon en *alumni* e lo nou Komite

i annan mwan menm avek Onorab Samynadin. E mon konnen ki i annan ankor lezot zenn ki'n pas atraver sa liniversite.

E parey mon'n dir, i annan lenportans pou investir e met plis lanfaz lo nou liniversite nasyonal, pou nou bann etidyan al etidye laba.

E devlop bann lezot program an prenan konsiderasyon resours, prenan konsiderasyon bann travayer, bann *field* ki nou bezwen Sesel olye ki nou pe depan lo bann etranze pou vin travay dan nou pei.

Avek sa de mon Mr Speaker mon prezant sa rapor avek ou. Parey mon'n dir tou detay i ladan e nou pou depouy li pli profon. E nou pou annan diskisyon avek Minister konsernen, pou nou diskit sa bann *issues* ki'n ganny souleve dan sa rapor. Avek sa de mo mon dir ou mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab Woodcock. E alor nou ava demann *parliamentary reporter* pou ganny rapor.

Prosen *item* lo nou azanda i *Private Notice Question*. Antretan ki *parliamentary reporter* i ava al sers delegasyon, *Leader Lopoziyon* in demann mon

bomaten pou li fer en pti *statement* an relasyon avek Kongre ki Parti Kominis Sinwan pe fer *weekend* ki vini.

E lefe ki parti Lopozisyon i annan en relasyon travay tre pre avek sa parti, ki Sesel koman en pei osi nou annan en relasyon avek Lasin. Mon ava permet li fer sa, antretan ki nou ava al sers delegasyon pou *PNQ*. *Proceed* Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. E bonzour tou koleg Onorab. Bonzour tou dimoun ki a lekout.

Avek ou permisyon Mr Speaker mon pou fer sa pti *statement* an Angle.

I would like to wish everyone a good morning. And it is very important Mr Speaker that we as a country we recognize the friendships that have brought us a lot of benefit over the years.

And one of the friendships has been the relationship that Seychelles has with the People's Republic of China.

And through that relationship, that wonderful friendship, it has been possible for Seychelles to achieve many economic milestones and especially in terms of support that we have received from the Chinese Government.

So, it gives me Mr Speaker great pleasure to congratulate the Chinese Communist Party on the holding of their annual congress on the 16th of October.

And this shows the resiliency that the Chinese Communist Party has shown to overcome many hurdles internationally and both nationally. To remain as a stalwart of ensuring that the Chinese people continues to go and grow along the continuing of development.

That congress Mr Speaker is relevant to us in Seychelles, because that congress will set out elections of the new Leaders of the Chinese Communist Party.

And also, the new economic policy of the People Republic of China. And within that Economic Policy we would like to reiterate our support to the Chinese Government.

And on our side, from our party in the National Assembly - the United Seychelles Party would like to reiterate our support for the one China Policy.

And also maintain our support that we ensure that between Seychelles and China the strong ties of corporation and friendship that remain, continues to do so, so that we can both mutually benefit from this wonderful relationship.

Thank you, Mr Speaker.

(APPLAUSE)

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab Pillay. Mon ti ava kontan rekonnèt Minis pou zafer Etranzer e Tourism Mr Sylvester Radegonde, akonpanyen par Mrs Lindy Ernesta ki Direkter Zeneral pou bann zafer Bilateral dan Departman Zafer Etranzer prezan avek nou, pou *Private Notice Question* bomaten.

Mon pa vwar *Chairperson Media Committee*. I pa la li non? Non. Akoz i annan enn zot Manm ki pa ankor siny sa rapor. So, mon ti ava kontan le neserer i ganny fer silvouple. Mersi. Donk mon ti ava envit Onorab Pillay pou pas lo son *PNQ*.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker avek ou permisyon si ou permet mwan, mon ti ava kontan zis fer en pti pefas ki mon ti ava apresye ki Minis pou ki nou pa al dan bann -

MR DEPUTY SPEAKER

Non, Onorab zisteman nou ...

HON SEBASTIEN PILLAY

Ok, mon ava al direk lo mon kekyon Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Wi nou *Standing Orders* i pa permet nou fer sa. *Question should not be sa of debate en - subject of -*. *Proceed*.

HON SEBASTIEN PILLAY

Zis mon ti pe dir Minis pou ki pou nou pa al dan bann alterkasyon pou mwan kapab ganny *maximum* lenformasyon posib lo mon kekyon. Mersi Mr Speaker.

Mr Speaker mon kekyon pou Minis i lir koumsa: -

Premyerman Mr Speaker pardonn mwan, mon ava swet labyenveni Minis dan nou Lasanble. E mon *hope* Minis ou pe kontinyen *recover from* sa. Mwan osi mon'n pas ladan e mon konpran mannyer sityasyon i ete.

Mr Speaker mon kekyon i lir koumsa: -

Eski Minis pou Zafer Etranzer i kapab donn Lasanble detay lo relasyon ant Sesel avek *Madagascar*, e eski in annan okenn lasezi lor ki'n ganny fer par bann Lotorite Seselwa ki annan koneksyon avek *Madagascar*? Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi pou ou kekyon. *Minister*.

**MINISTER SYLVESTRE
RADEGONDE**

Mr Deputy Speaker, Mersi, bonzour. Onorab *Leader* Lopozisyon, Onorab *Leader* Zafer Gouvernman, tou bann Manm Onorab, manm piblik ki a lekout, bonzour zot tou.

Onorab *Leader* Lopozisyon mersi pou ou kestyon. Mersi pou ou bon ve osi. Mon *almost there*, mon le mon de lipye parey ou trouve. An sa ki kestyon i annan 2 parti sa kestyon;- Enn ki konsern detay relasyon Sesel avek *Madagascar*.

Briyevman mon a dir ki malgre *Madagascar* i en zil ser, i en zil pros, pou plizyer rezon i napa vreman sa kantite keksoz an term Relasyon Bilateral ant Sesel avek *Madagascar*.

En kantite nou bann enteraksyon avek *Madagascar* i pas atraver komisyon Losean Endyen, aköz se la ki i annan bann proze rezyonal, tanzib ki nou kapab mezire. Sepandan, avek *Madagascar* annan en korperasyon - anfen en pe letan pase 2014 mon krwar nou ti siny en *Bilateral Services Agreement*.

E parey zot konnen *Air Seychelles* ti komans anvole laba. Mon krwar ti annan apepre 4 vol par semenn. Apre in arete. Nou annan en

korporasyon Militer tanzantan nou Lafors Militer i fer bann legzersis ansanm avek *Comoroës* e Moris avek zot.

An-term sekirite maritim ki en size ki konsern Sesel en kantite, mwan mon'n eseye plizyer fwa pou angaz zot, pou nou ganny en Lakor ki nou napa ozordi. In pran en bon pe letan pou nou kapab annan en *draft* Lakor ki nou'n soumet avek zot - ale/vini nou ozordi annan en Lakor. E sa in ganny pouse osi bann diskisyon ki Prezidan Ramkalawan in gannyen avek Prezidan Rajoel. E zot in zwenn an de ou trwa lokazyon.

Mon pe regarde kwa ankor ki annan *in terms of* avek *Madagascar*. Nou le angaz zot pou - i annan en parti nou *EEZ* ki *overlap* avek zot. Nou'n angaz zot pou ganny diskisyon lo la. Sa i avek *Blue Economy*. Pa ankor fer. Bon vwala an gro se sa. Si i enportan, mon krwar i enportan.

I annan en kominote Malgas ase enportan isi Sesel. Dernyen sif ki mon'n gannyen avek Imigrasyon se 526 Malgas ki isi dan diferan kapasite. I annan ki lo *GOP*, i annan ki viv isi marye ek lezot. Vwala an se ki konsern nou relasyon avek *Madagascar*.

An sa ki konsern dezyenm parti kestyon Onorab - lasezi lor. Wi lannen pase ti annan en ka kot lor ti ganny sezi. Ti annan 6 dimoun enplike. Ti annan 4 Malgas si mon rapel byen - en Franse avek en Seselwa.

Ti annan apepre 22 sa ki nou apel. Mon pa konnen li nou apel li *'lego lor'*. Franse i apel li *'lego d'or'*. Bout lor ki ti ganny sezi.

Case in pas Ankour sa bann dimoun konsernen in kondannen. Me i annan en lot parti sa *case* ki pa ankor fini i ankor devan Lakour. E mon pa krwar i pou byen pou mon fer komanter lo sa lot bout. Mersi Mr Deputy Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis pou ou larepons. Anfet baze lo larepons ki Minis in donn nou, donk mon ti ava kontan zis port latansyon Lasanble Nasyonal lo *Standing Order 36 content of question (h) "a question shall not reflect on a decision of a court and no question shall be asked on any matter which is subjudice"*.

Anfet sa *case* i pe pase le 12, setadir Merkredi. *Right?* 2er 30 apre midi devan Ziz Esparon. Son, ki mannyer ou apel li? Son *court*, son *case number MA215 of 2022*.

Savedir nou pou limit nou kestyon lo sa zafer la. Nou pa kapab al lev bann size ki pou konpromiz ou swa afekte en *case* ki devan Lakour. Me solman premye kestyon si zot anvi demann kestyon lo la i *ok*. Mon rekonnnet lanmen Onorab Vidot.

HON AUDREY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker, bonzour Minis avek ou delegasyon ki ek ou. Tou Manm Onorab e tou dimoun ki a lekout.

Minis mon kestyon, an vi ki ou'n dir ki Sesel ek *Madagascar* i annan sa Korperasyon Militer, eski ou kapab eklersi si i annan okenn bato naval Sesel ki'n dan se moman ki sa lensidan in arive, apre ki sa lensidan in arive, ki vwar li pe ganny problem pou li antre *Madagascar* a se moman?

Oubyen si zot war poudir sa moman la baze lo sa sityasyon, si i pa pou vin en konsern si en lensidan parey in arive, pou okenn lezot bato oubyen bato militer kapab annan, kontinyen fer son travay ki i annan avek *Madagascar*? Mersi.

MINISTER SYLVESTRE RADEGONDE

Mersi Mr Deputy Speaker, Mersi Onorab. Mon pa'n tro sezi byen ou kestyon lo zafer militer. Eski ou pe dir *hot pursuit to* ouswa en lot -? Pardon.

MR DEPUTY SPEAKER

An menm tan Onorab avan ou poz ou kestyon lo port ou latansyon lo *Standing Order 36 (h)*, non *(g)* plito. Ki dir ou "*a question shall not seek information about any matter which is by its nature secret*".

E sa i konpri bann keksoz militer. So zis asire kestyon dan ki direksyon i pe ale. Mersi.

HON AUDREY VIDOT

Ok mon a pli kler Minis en? Eski prenon kont ki Sesel ek *Madagascar* i deza annan en korperasyon militer dan diferan form. I kapab pe anmenn lenz lo baz lasarite *or* lekipman ki pa neserman annan pou fer ek militer, me pou Sesel ki pe anmenn *Madagascar*.

Eski apre sa lensidan in annan bato Navel Sesel apard ki okenn lekipman ki annan pou fer avek militer ki sekre, mon pa pe koz lo la, me lezot keksoz ki pe anmenn spesifikman pou *Madagascar* ki'n arive?

Ki zot in ganny anpese pou antre. E si wi e si sa lensidan i kapab anpese ki okenn lezot bato sorti Sesel

paviyon Sesel i war li annan problem an relasyon pou li antre *Madagascar*? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi. *Minister*.

MINISTER SYLVESTRE RADEGONDE

Deputy Speaker mersi. Onorab Mersi pou ou kestyon. Non Onorab mon pa okouran i annan okenn *issue* avek *Madagascar*. Si nou pe refer lo sa zafer lor. Tou bann kominikasyon avek *Madagascar*, bann diskisyon avek *Madagascar*, i pe pas dan en lanvironnman tre amikal.

Donk mwan menm mwan ki annan kontak avek - souvan avek ansyen, *now* ansyen Minis Zafer Etranzer. I en diskisyon amikal ki nou'n gannyen. So, mon pa okouran okenn lezot problem ki swa avek bato militer e lezot. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi. Onorab Cosgrow.

HON WALLACE GOSGROW

Mersi Mr Speaker. *Good morning* Mr Speaker. *Good morning* Minis, tou Manm Onorab e tou manm piblik ki pe ekoute.

Minis presizeman san ki nou al dan okenn *issue*

subjudice. Akoz eski ziska prezan sa lensidan in ariv 2021, ziska prezan Gouvernman pa'n anons sa lensidan?

Zis parey nou anons bann lasezi ki ganny pran, ki ganny fer lo lanmer, par militer, par Lafors Militer, so akoz ki nou pa'n Gouvernman pa'n anons sa lensidan?

E Minis eski ou kapab dir nou eski i annan lezot keksoz par egzanp larzan ki ti ganny sezi dan sa loperasyon? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Mersi.

MINISTER SYLVESTRE RADEGONDE

Mersi Deputy Speaker. Mersi Onorab pou kestyon. Mon pa kapab fer komanter akoz pa'n anonse. Relasyon Piblik Gouvernman ou ava konpran ki i pa dan Minister Zafer Etranzer. Mwan mon ogard mon portfey e mon dir ou sa ki mwan mon konnen.

Dezyenm parti ou kestyon si i annan larzan. Mon pa okouran si i annan larzan ki ti osi en lasezi dan sa lensidan. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Pou konsonmasyon lenformasyon piblik e Lasanble Nasyonal, sa

lenformasyon i deza dan domenn piblik.

Par egzanp i annan en lartik pibliye le 20 Oktob 2021 par *Seychelles News Agency* ki koz lo la. So tou dimoun i bezwen okouran sa lenformasyon.

Onorab Loze.

HON JOHAN LOZE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, Minis eski ou kapab asir nou ki *going forward* sa lensidan la ki'n arive, ki pe ganny *deal* avek devan Lakour, li i napa okenn nen lo nou relasyon avek *Madagascar*? E ki ou Minis ou satisfè ki tou sa ki bezwen ganny fer, i merit ganny fer, in ganny fer pou nou gard nou en relasyon amikal ant Sesel avek *Madagascar*? Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER SYLVESTRE RADEGONDE

Mersi Mr Deputy Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Wi mon donn ou sa garanti ki osi lontan ki anfen an relasyon ant nou 2 pei atraver Minister Zafer Etranzer, atraver sa 2 *Leader* osi Prezidan Rajoel avek Prezidan Ramkalawan. Mwan

avek mon *counterpart* Malgas i en relasyon ki tre amikal.

Non, mon pa krwar ki sa pou anmenn okenn nen - okenn problem dan nou relasyon bilateral. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Onorab Georges.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis e ou delegasyon. Bonzour tou bann Manm Onorab. Mr Speaker mon swiv ou konsiny mon retourn lo premye parti sa kestyon. Mon ti a kontan demann avek Minis an vi bann rezon ki in deza donner, *Madagascar* i en zil ser, nou dan Komisyon Losean Endyen ansanm. Nou annan relasyon militer; i annan relasyon tre pros ant sa 2 Minis Zafer Etranzer.

Etdonnen an plis ki sa ki *Madagascar* i nou vwazen pli pros, akoz ant Farquhar avek *Madagascar* koman zot konnen i annan mwens ki 200 kilomet ki separ nou.

Nou annan en morso *EEZ* ki pe ganny delimité. Me osi akoz i annan en lyen ase etrwat ant *Madagascar* avek Sesel - en lyen istorik ki prezan pe ganny amelyore par lefe ki i annan plis

ki 500 resortisan Malgas dan nou pei.

Etdonnen isi sa proksimite ki mon koz lo la e ki tanzantan nou tande dan bann *Ile du Sud* nou bann zil dan Sid ki i annan en pe *poaching* kekfwa ki pe sorti *Madagascar*. I annan donk sa bann problem.

Eski an prenon kont tousala, eski Minis i kapab donn nou son langazman ki i ava fer tou sa ki posib - an plis ki sa ki *Madagascar* i en prodikter agrikol ase enportan, kot kekfwa nou kapab annan en posibilite enport fri ek legim?

Eski dan tou sa konteks Minis i kapab donn nou Lasanble son langazman ki i pou fer tou sa ki posib pou ranforsi lyen ki egziste ant nou de pei? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER SYLVESTRE RADEGONDE

Mr Deputy Speaker mersi. Mersi Onorab pou ou kestyon. wi sa langazman mon kaapb donner fasilman. I en travay ki nou fer toulezour. Mon pa oule la dir okenn naryen ki petet ava ganny mal pran. I pran a sak fwa 2 dimoun, 2 parti i pou *tango*. Mon konnen lo nou kote

i annan en kantite zefor ki ganny mete.

E nou espere ganny sa menm retour sorti kot lot parti. *Madagascar* pandan plizyer lannen mon krwar ladministrasyon siksesiv in esey pouse sa relasyon. Me *Madagascar* in ganny problem politik parey nou konnen. Apre nou annan bann problem COVID ki fer ki tou bann plan bann - wi plan ki nou ti annan pa'n mars ase vit.

Me wi sertenman avek sa Gouvernman ki la, sa ladministrasyon ki an plas *Madagascar* a tou nivo, tou *Leadership* i annan en travay serye ki ganny fer pou nou kapab gard sa relasyon e devlope.

Parske *Madagascar* i reste nou dir le '*grenier* vreman *de L'ocean Indien*'. Si pa Lafrik i annan en kantite posibilite la. E nou regarde ki mannyer Sesel i kapab osi tir son par ladan. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Onorab Samynadin.

HON KELLY SAMYNADIN

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou delegasyon. Minis mon kestyon i konsernan

sa 526 Malgas ki annan dan pei.

Eski ou Minister i kapab dir, eski ou kapab dir sa Lasanble si ou Minister in resevwar okenn konplent vizavi difikilte ki bann resortisan Malgas i gannyen dan zot pei, pou renouvle zot bann dokiman ofisyel parey paspor?

Sirtou bann ki'n marye avek Seselwa me ki pa ankor ganny sitwayennte Seselwa. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER SYLVESTRE RADEGONDE

Mersi Mr Deputy Speaker. Onorab Mersi pou ou kestyon. mon pa konnen bann ka spesifik paspor. Me sa ki mon konnen en pe letan pase ti annan en gro problem pou bann Malgas ki isi antre *Madagascar*. Akoz frontyer ti'n fermen e ti annan en nespes *blanket* fermtir frontyer. E ti annan problem pou Malgas antre.

Sa i en zafer ki nou *Foreign Affairs* nou ti *take up* avek Gouvernman Malgas. Me mon pa okouran la ler mon pe koz avek ou si i annan okenn lezot problem. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Napa lezot Manm ankor ki'n endike ki zot le demann kestyon lo sa size. So, mon pou pas laparol avek loter kestyon, Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker, mon toultan get reaksyon lo mon *PNQ*. E ler mon *PNQ* i anmenn sa kantite silans i montre mwan ki i annan keksoz ki pa tro kler.

MR DEPUTY SPEAKER

No preempt. Onorab nou'n koze bomaten lo sa size, pa fer kestyon. *Straight to question.*

HON SEBASTIEN PILLAY

Ou'n byen fer pou mansyonn 2 lenstans kot sa lasezi in ariv dan domenn piblik. Mon ti a kontan demann Minis. Dan en dokiman ki dan domenn piblik osi, i en dokiman Lakour ki dan domenn piblik ki dimoun i kapab al *online* war, i mansyonnen ki i annan en lasezi lor ki'n ganny fer, son valer R17.2milyon. E €10mil 370. Ou fek dir ek Onorab Cosgrow ki ou pa okouran si i annan larzan ki'n ganny sezi. Me la i dir ki i annan larzan ki'n ganny sezi.

R17mil 266milyon, akoz ki Gouvernman pa'n konsider li pertinan pou met sa

lenformasyon dan domenn piblik, e fer Lepep Seselwa konnen? Premye kestyon.

Dezyenm kestyon Minis, akoz ki dan sa lasezi apre ki sa lasezi in ganny fer in annan zis 2 *item*, enn, kot in raporte ki sa bann dimoun in pas Ankour.

Lot i dan en zournal etranze. Me ki Gouvernman Sesel li menm pa ankor sorti pou koz lo ki lentansyon Gouvernman Sesel an relasyon avek sa bann lor ki'n ganny sezi?

Mr Speaker, mon okouran *case* i Ankour. Mon pa pe demann Minis pou fer komanter lo *case* mwan. Mon pe demann Minis pou fer komanter lo reaksyon Gouvernman.

E mon dernyen kestyon *Minister*. *Minister* eski ou pa krwar ki, e la mon pou kosyonn ou Minis. Petet ou ava konpran mon akoz mon ava demann ou pou et onnet e donn tou lenformasyon.

Eski i korek Minis ki relasyon ant Sesel e Gouvernman *Madagascar* in gate akoz zisteman bann sironstans otour sa lasezi lor, e ki in annan serten reprezantasyon ki'n ganny fer par lotorite Malgas ki sa bann lor i ganny rapatriye *Madagascar*?

Eski ou kapab konfirman oubyen *deny* sa? Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab, mon'n not 3 kestyon. *Minister*.

MINISTER SYLVESTRE RADEGONDE

Mr Deputy Speaker mersi. Mersi Onorab pou ou kestyon. Onorab onnetman ou demann mwan pou onnet avek ou. Mon pa'n swiv sa *case* mwan pros pou mwan konnen kwa ki ti sezi, kwa ki pa'n sezi.

Mon konnen mon okouran lor, sa mon okouran. Akoz tou bann diskisyon avek Lotorite Malgas nou'n koz lo lor. Petet i a en fot ki mon ti devret al rod larzan. Me ou kestyon ki koz lo lor e mon'n *focus* lo lor. Sa ki mon konnen. Mon pa okouran, mon pa okouran. E napa naryen kasyet la ki sa.

Lo ki pozisyon Gouvernman si ti devret dir, si non. Mon pa kapab fer zizman lo la. Mon pa kapab. Mwan mon pa responsab fer piblisite ouswa anonse ler i annan sezi. I pa tonm anba mon responsabilite koman Minis Zafer Etranzer. Me mon la koman en Minis Gouvernman wi, mon a bezwen pran sa responsabilite. Gouvernman ti

devret ouswa kominikasyon ki'n ganny fer pa ti ase.

Relasyon gate avek *Madagascar*, sa mon ava dir ou kler Onorab amwen ki mwan i annan en keksoz ki mon'n manke - napa okenn relasyon gate avek *Madagascar*. Pa ditou, pa ditou. Mwan mon'n la prezan dan bann lokazyon dan *forum* enternasyonal kot sa 2 Prezidan in koze.

Mon'n swiv tou konversasyon la dan mon prezans. Zanmen ditou. Napa. Mwan mon relasyon avek Minis Zafer Etranzer, *at least* sa Minis ki'n sorti, i annan en nouvo la. In toultan en diskisyon ouver. Wi *Madagascar* ti oule par egzanp ki nou fer sa bann dimoun retourn *Madagascar* pou ziz-e. Nou napa en Lagreman Ekstradiksyon avek *Madagascar*.

Madagascar ti oule avan *case* fini donn zot lor. Nou pa ti kapab donn zot lor avan *case* fini. So sa mon konnen. Eski i en diferans lo pozisyon, me i pa'n fer ki parey Kreol i dir - nou kas kwiyer ki'n annan en dezagreman.

Nou reste zanmi avek sa pei. E i pou kontinyen. Menm ler *case* i fini, *outcome* Lakour mon pa konnen ki *outcome* Lakour, nou a *agree to disagree*. E mon krwar nou pou

move on zanmi zil ser parey nou ete. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. E ankor pou lenformasyon piblik, i annan en Lartik ki dan domenn piblik pibliye le 1 Novanm 2021, ki dir Prezidan Ramkalawan ti zwenn avek son omolog Malgas Andry Rajoel. E ki zot in diskrit lo sa size 23 kilo lor. So, in annan lenformasyon dan domenn piblik pou dir le 2 Gouvernman pe koze.

Onorab Pillay ou annan klarifikasyon?

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon pou sey swiv nou *Standing Order* ki dir mwan ki mon pa kapab ensiste lo en larepons ki Minis in donner. San ki mon ensiste lo sa larepons ki ou'n donner Minis. Dan ou donn nou ou bann larepons ou'n sanz ou larepons prezan.

La ou'n dir nou poudir ti annan negosyasyon ant Sesel avek *Madagascar* lo size sa bann lor, *whether* pou rapatriy sa bann lor. Me boner ler ou'n reponn sa bann kestyon ou pa'n kapab dir sa. So, mon kestyon pou ou Minis, e ou'n dir mwan poudir ou pa portparol Gouvernman, oubyen i pa

masin Gouvernman pou enport parol

Akoz alor ki Gouvernman ler i annan en lasezi drog, nou anonse, nou pibliye, nou met partou, me ler nou sezi lor nou pa mansyon ditou ki valer sa lor, R17milyon dapre *assessment* Lakour menm, e €10 mil ekek i ganny sezi?

Me mon ganny mon en Minis *Senior* dan Gouvernman ki dir mwan i pa okouran si €10 ekek in ganny sezi, oubyen i pa okouran ki valer sa bann lor. Mon annan difikilte krwar sa Minis Radegonde, koman en Minis *Senior* dan Gouvernman ki ansarz *Foreign Affairs*.

So mon krwar poudir *either* Gouvernman i *get* son *act in order* ki ler nou vin dan Lasanble nou ganny lenformasyon konkret.

Akoz la ozordi pe Lepep Seselwa pe konnen poudir i annan en lasezi R17 milyon. Kote pe ganny *store*? Mon pa pe rod sa. Me selman sa ki enpotan se ki Lepep Seselwa prezan ki pe ganny sa lenformasyon Mr Speaker. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Wi ou napa vreman en kestyon. Onorab mon krwar *to be fair to the panel and the public*. Letan okenn lasezi aköz ou'n koz

lasezi drog. Letan sa i ganny fer se toultan Lapolis ki fer sa bann kominike. Ler ou dir Gouvernman nou bezwen spesifye lekel antite Gouvernman ki fer.

E Minis ki la i Minis Zafer Etranzer e Tourizm, i pa ansarz *Internal Affairs*. Mon'n rode tou bann lenformasyon. Premye fwa mon war sa, mon tande sa zafer larzan. Ou ki'n dir nou.

Tou bann rapor ki dan piblik pa mansyonnen. So bann antite konsernen. Lakour i annan en *public relations office* li. Lakour pa'n fer kominike. So, nou pa kapab blanm, letan nou pe dir Gouvernman, *we have to qualify*. Me ou kestyon in plito en obzervasyon ki mon santi mon'n bezwen, konmsi *to be fair as an institution* nou bezwen edik dimoun poudir sak sa bann antite zot annan zot responsabilite.

E nou pa kapab zis dir Gouvernman. Be *who is Government?* Lekel ki nou pe koze?

Ou annan klarifikasyon?

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker mon le *raise* en *point of order*. E mon konpran ki ou pe sey fer. Be selman eski ou pa krwar Mr Speaker mon pou demann ou zizman la.

Eski ou pa krwar poudir lapros ki ou menm ou, ou pe pran la se ki ou pe zistifye oubyen ou pe eksplik size ki Gouvernman i bezwen vin devan Lasanble pou zot eksplike. E mon krwar i pa *fair* lo ou koman Speaker ki ou ...

MR DEPUTY SPEAKER

Non, Onorab ou kestyon i mansyonn lor. Be ou ti ava'n met larzan ladan. Mon premye fwa mon tann larzan la letan ou nonm larzan.

HON SEBASTIEN PILLAY

I pou mal Mr Speaker pou mwan antre dan en deba ek ou ki mon pa anvi fer. So zis permet mwan pou lir sa avek ou.

MR DEPUTY SPEAKER

Akoz ou pe entrodwir en nouvo size ki pa *the original matter in the question*.

HON SEBASTIEN PILLAY

Permet mwan pou lir sa avek ou Mr Speaker. *Ok. Conducted detail investigation in respect of specified properties namely 22 pieces of 23 karat gold weighing 23.5 kilograms valued at R17 million 266 thousand 992.32. And €10 thousand 370 valued at R154 thousand 487.36. Ok?* Sa i dan dokiman ofisyel ki nou

kapab ganny akse avek lo *SeyLII*. Ok i la li.

Now Mr Speaker, mon kestyon pou Minis, me mon pa pe al dan okenn naryen ek *subjudice*. Mon pwen Mr Speaker, se ki mon war ou bomaten koman Speaker - e la ou ki pou bezwen analize ki pe arive.

Koman Speaker, pe bezwen eksplik *public relations* Gouvernman kan i devret sa Minis ki dan sa sez ki devret pe eksplik Minis *relations public relation* son Gouvernman.

E mon war li Mr Speaker ki i *unfair* lo ou koman nou Speaker. I *unfair* lo ou koman nou Speaker ki pe fer ou louvraz par *judicate in fairness*, pe oblize pos ou lekor dan en kote pou ou kapab eksplik en keksoz pou ou Gouvernman, ki pa byen pou ou Mr Speaker. E i pa byen pou Lasanble.

E ki mon krwar Gouvernman i devret aret servi nou Speaker Lasanble Nasyonal pou fer sa Mr Speaker!

MR DEPUTY SPEAKER

Onorab ou'n fer ou pwen mersi bokou. Me solman ou osi ou pa'n *treat the Assembly and the public fairly*. Ou'n fer ou resers pou demann en *PNQ*. E ou kit en bout enportan an deor ou

kestyon pou ou vin may zambek tou dimoun *on the floor*. *This is not fair, this is not right*. Ou ti ava mete lor avek larzan.

Ou pa'n mete dan ou kestyon orizinal. Alor ou pa kapab lev en *subject matter* ki *is not subject* kestyon orizinal.

Onorab Georges.

HON BERNARD GEORGES

Non Mr Speaker mersi. Mon ti anvizis ki Lasanble i ganny eksplike kisisa ki pe arive la.

Akoz Onorab *Leader* Lopoziyon in demann en kestyon. E in pran sa koman en preteks pou li vin *address the nation*. E sa se mal, e i bezwen ganny sansire pou li pa fer sa. Akoz i fer sa tou le semenn. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Donk mon krwar poudir nou'n *exhaust* sa *subject*. Donk nou ava remerci Minis pou son prezans avek nou bomaten. Nou ava dir li avek Ms Ernesta mersi bokou. E nou ava kapab eskiz zot parmi nou.

Nou ava pran en *technical break* pou nou kapab *sanitize* e apre nou ava kriy lot *panel* pou bann *Questions for Oral Answers*. Mersi. Mersi Minis bonn zournen.

(technical break)

MR DEPUTY SPEAKER

Bon nou ava kontiny nou program travay pou bomaten. Aprezan nou pou al lo *Questions for Oral Answer*. E nou ava akeyir *panel* ki fek zwenn nou dirize par Minis pou Lagrikiltir, Sanzman Klima e Lanvironnman Mr Flavien Joubert.

I akonpanyen par Sekreter Prensipal pou Lagrikiltir, Zofisyè Prensipal pou Later Ms Gretel Isaac, e Mrs Sarah Estico ki *Senior Economist* kot Departman Lagrikiltir.

Premye kestyon i kestyon 61 pou Manm Elekte pou distrik Baie Ste Anne Onorab Churchill Gill.

HON CHURCHILL GILL

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis ek ou delegasyon. Bonzour tou Manm e tou dimoun ki pe ekout nou. Eski Minis i kapab dir sa Lasanble pou benefis sa bann dimoun ki oule agrandi zot prodiksyon e bann ki lo *waiting list* pou later lagrikiltir: -

Ki pou arive avek sa bann later vid lo *Dawn Dew Farm*, ki pou bokou letan in reste vid?

Eski ou Minister pou konsider donn priyorite bann

dimoun ki oule agrandi zot prodiksyon?

Ki pou arive avek bann dimoun ki lo *waiting list*? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Konmsi ou'n mank en bout ek ou kestyon. *Waiting list* pou later lagrikiltir. Anr in repete ok?

Proceed Minister. Mersi.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Bonzour bann Manm Onorab e osi bann dimoun ki pe ekoute ozordi bomaten.

Mr Speaker dan, mon ava pran premye parti kestyon. Ki pou arive ek bann later vid kot *Dawn Dew*?

Mr Speaker dan bann lannen presedan bann later *ex Dawn Dew* ki sitye Cote D'Or in ganny *reallocate* avek 8 fermye ki ti lo *waiting list* Praslin. Apre ki zot laplikasyon ti ganny evalye e ganny konsidere pou devlopman lagrikiltir lo sa bann morso teren.

Apre sa Departman Lagrikiltir ti met an plas bann fasilite esansyel ki ti pou benefisyè sa bann nouvo lokater. Parey elektrisite, delo, e osi akse semen. Pou ki sa bann fermye i kapab komans prodiksyon. I annan ankor en

lot morso later ki apepre 2.8 ektar ki ti'n *lease* avek en lakonpanyen par Minister Later ek Lakaz. E sa morso later pe ganny *survey* pou separ bann diferan aktivite ki egziste lo sa sit.

Alor Mr Speaker letan *survey* i konplete e ki Departman Lagrikiltir i ganny plan final avek Minister Later ek Lakaz, desizyon pou bezwen ganny pran lo lafason ki sa bann later pou ganny *lease*. Swa avek sa menm lakonpanyen, swa ki pou ganny *reallocate* avek bann aplikan lo Praslin ki lontan pe esper later lagrikiltir pou zot devlopman.

I osi enportan pou note Mr Speaker, ki i annan ankore serten lezot morso later *ex-Dawn Dew* ki ankore anba diskisyon avek Minister Later avan ki okenn desizyon i ganny pran lo sa bann kare later.

Dezyenm parti kestyon Mr Speaker, eski Minister pou konsider bann priyorite donn priyorite bann dimoun ki oule agrandi zot prodiksyon? Definitivman Mr Speaker, bann ferme ki'n prouv zot lekor. E ki zot later i 100 pousan prodiktiv, i ganny priyorite pou ganny en lot bout later si zot fer laplikasyon. E zot oule agrandi zot biznes lagrikiltir.

Me la ankore i pou depan si i annan later vid ki kapab ganny *allocate* avek zot. Nou vwar dan plizyer ka ekspansyon laferm ki sa bann ferme in fini idantifye later ki annan potansyel akote zot *parcel*. E la departman i fer le nesese pou fasilite zot pou agrandi lo sa bann morso later.

Dan ka ki o bor *Dawn Dew*, lespas nou konnen i limite. Me nou plan se pou akomod omwen ankore en laferm. Me osi ed bann ki la pou ganny plis lespas, depandan lo kantite later ki nou kapab trouve apre ki *survey* in fini konplete.

Toudmenm Mr Speaker i touzour enportan pou balans sa avek bann aplikan ki lo *waiting list*, ki zot osi zot en priyorite. E ki nou bezwen fer sir ki sa bann demann i dapre kriter pou alokasyon later lagrikiltir. Lo trwazyenm parti kestyon, ki pou arive avek bann dimoun ki lo *waiting list* pou later lagrikiltir?

Mr Speaker Departman Lagrikiltir pe kontinyen avek son legzersis pou revisite son *waiting list*, ki ozordi i annan plis ki 166 aplikan. Pou konfirman ki zot ankore entere e zot ankore kapab pou fer bann devlopman ki zot ti pe planifye. Pou note ki i annan aplikan ki

lo *waiting list* depi lannen 2022. E sa i kontinyen ogmante ziska prezan.

Ozordi dapre rapor, i annan 25 aplikan lo Praslin. E aktyelman nou annan omwen 9 *parcel* dan nouvo *livestock zone* Grand Anse. E potansyelman enn *Dawn Dew* ki nou kapab konfirman ki pou kapab ganny *allocate* avek sa bann ferme.

Parmi bann ki bezwen nouvo landrwa, i osi enkli bann ki bann afekte par ekstansyon sa *zone* leksklizyon otour *air strip* Amitie. Pli zeneral Mr Speaker mon ti ava oule fer resorti ki i annan en gran demann pou later lagrikiltir. E sa i plis ki later ki ozordi i disponib.

Akoz sa gran demann, nou bezwen fer en triyaz pli pouse e favoriz bann ki montre potansyel pou fer avanse lagrikiltir dan en fason mazer. Sirtou bann ki kaapb investir e ki demontre konesans e kapasite.

Alor i pa toultan le ka ki zis bann ki'n la pou long letan ki pou ganny preferans. I pa vedir ki bann pti ferme pa pou ganny gete. Akoz zot osi zot pou kontribye dan met manze lo latab nou pep.

Me nou bezwen osi dakor ki prodiksyon i merit lo en nivo ki satisfezan e ki letan zofisye i

fer son rapor, nou war prodiksyon pe arive lo bann later ki annan ozordi. Tre enportan nou bezwen evite ki dimoun i antre lo later lagrikiltir dan en fason pou etabli zot koman en premye priyorite. E fer kiltivasyon ouswa elevaz lo en nivo segonder.

A kote sa Mr Speaker, nou bezwen note ki i osi annan plizyer later prive ki annan potansyel. Ouswa ki ti'n ganny deza servi pou lagrikiltir dan lepase me ki ozordi i abandonnen. Nou a rapel ki problemm lalyann anvaisan par egzant dan pei i en sentonm sa problemm.

Menm si i annan serten laferm anrezistre ki prive, i napa bokou ka kot propriyeter prive in *lease* zot later pou lagrikiltir. Nou krwar ki si sa bann laranzman i ganny fer, i pou tir osi presyon lo sa lalis e osi ede pou elev prodiksyon.

Dan peryod resan dan sa 2an ki'n pase, Departman in eseye avek serten propriyeter pou esey fer zot antre an kontak avek bann ki enterese dan prodiksyon, pou zot *lease* zot later. E nou reste pare pou trouv bann mwayen pou fasilite sa kalite diskisyon avek bann diferan propriyeter.

Mr Speaker pou nou *deal* avek *waiting list*, fodre ki

Departman i *set* serten target e i azir lo la. Mon pou premye pou admet ki pou lemoman malgre serten progre parey lo Praslin kot parey mon'n dir nou pe apros en rediksyon apepre lanmwatye nou *waiting list*. Keksoz pa pe mars ase vit.

Pou nou bouz pli vit, nou bezwen adres ban defayans ki pe met retar. An Septanm sa lannen nou'n finalman ganny laprouvasyon pou servi *surveyor* prive avek *POU*. E sa i larg nou lanmen espesyalman lo Mahe. Nou'n lans prosedir entern pou annan plis *staff* dan *staff* dan seksyon later pou adres sa mankman sever ki annan e ki koz retar.

E bann target imedyat *staff extension*, se pou analiz e *update* bann rikord lo lekel ki pe travay ouswa lekel ki pa pe travay lo bann later ki'n ganny *lease* avek zot. Nou get osi letan ki i pran pou sa prosedir pou rebran later e *reallocate* avek bann aplikan ki lo *waiting list* pou fer li.

Nou pe osi get sa letan ki i pran pou *reallocate* later avek bann aplikan ki lo *waiting list* pou fer ki sa prosesis i vin pli kourt. I osi fodre note ki ozordi i annan bokou *lease* ki avek Minister Later ek Lakaz, e i pa avek Departman Lagrikiltir.

Departman in fer demann pou sa bann *lease* ganny anmennen anba levanter later kot nou Minister. E i annan bann renyon ki nou pe fer regilyerman avek sa Minister pou adres sa bann ka parey. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Gill.

HON CHURCHILL GILL

Mersi Minis pou ou larepons byen detaye. Mon premye siplemanter se, eski bann travay *survey* ki pou ganny fer Minis i kapab dir nou si i pou annan serten dele letan ki Minister in donn son lekor pou sa legzersis *survey* konplete?

Eski ler *survey* i fini sa bann nouvo later ki pou ganny *allocate*, zot pou fini annan bann lenfrastriktir nesese parey semen pou arive?

Vi ki ou'n dir ki lakantite later ki i annan i pa nesese man an relasyon avek demann. E lo plan lonterm pou Praslin, eski ou Minister pe mazine bann fason ki oubyen bann landrwa ki ou kapab annan akse ek later? Ki ou ava kapab *meet* sa *equation* ki demann. Oubyen si sa i pa posib petet dan lonterm, eski ou Minister i kapab konsider anonse ki kantite later lagrikiltir ki annan.

Koumsa bann dimoun ki lo *waiting list* zot ava kapab pran en desizyon. Zot ava konnen poudir si zot pou reste lo la oubyen nou.

Si zot deside reste, *then* zot pou bezwen esper en kantite lannen zisteman akoz napa lakantite later pou lakantite dimoun pe demande. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou trwa pwen siplemanter. Mr Speaker *survey* parey mon'n dir nou'n fek demar en prosesis *survey* en pe pli akseler-e la.

Dapre lenformasyon Minister Later pou *MLH* pou mont lo *site* semenn prosen, pou finaliz travay kot i konsern *Dawn Dew*.

Enfrastriktir lo sa bann sit i annan akse semen. Me i annan serten lezot laranzman ki nou bezwen fer sirtou pou irigasyon. E osi pou *supply* elektrisite sa i kapab ganny fer avek *PUC*.

Kot i konsern *waiting list* lakantite dimoun ki lo la e lenformasyon pou zot konnen si zot pou reste lo *waiting list* oubyen nou. Sa i en

lenformasyon ki nou annan. E letan nou'n fini fer sa bann prosedir kot nou pou *deal* avek bann ki pa pe servi. E nou konnen egzaktaman ki nou bann limitasyon ki nou annan. Byensir nou pou kapab fer sorti sa lenformasyon pou bann dimoun ki lo *waiting list*. En fason ki zot konnen egzaktaman ki zot pou fer.

E en keksoz mon krwar enportan Mr Speaker se ki nou bezwen osi reflexir ki lo lafason ki nou servi later ozordi. I annan prodiksyon ki nou kapab fer lo bann teren ki petet dan lepase nou ti pe konsider koman *marginal*. Akoz petet later pa ti dan en bon kondisyon.

Me ozordi i annan menm bann devlopman teknolojik ki enplik teknolojik ki bann dimoun pe fer. Ki pou fer ki nou kapab servi en bon pe sa bann landrwa ki dan lepase pa ti ideal.

Alor sa osi mon krwar i enportan ki nou kapab vwar e selekte bann dimoun ki nou konnen i kapab servi sa bann lespas pli byen. E petet nou ava war ki nou prodiksyon i ava monte san ki nou bezwen agrandi la kantite later ki nou servi. Akoz i en kestyon efikasite later e pa zis agrandisman. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minister. Onorab Romain.

HON GEORGES ROMAIN

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou delegasyon. Bonzour tou dimoun a lekout. Minis mon'n tann ou mansyonnen ki i annan 166 dimoun lo *waiting list* pe esper later lagrikiltir. Nou konnen sa dan tou distrik i annan sa problem parey ou'n fer resorti.

I annan bann ferme ki pa pe devlop zot later lo *maximum* oubyen pa pe fer naryen lo sa later. E mon'n tann ou mansyonnen ki ou pou fer sa prosedir pli vit pou kapab rebran sa bann later.

Minis mwan mon santi ki sa prosedir pe al kekfwa definitivman tro dousman. E nou tou nou konnen i annan dimoun dan nou distrik pe rod later, e nou ganny en ta konplent ek nou bann dimoun akoz later pa pe ganny servi.

Alor mon kekyon Minis, mon krwar i plis ki ler ki sa bann dimoun ki pe devlop sa bann later Minis, mon krwar letan in donn zot vremen en bon pe letan. Mon krwar in plis ki ler Minis pou kapab ale re pran sa bann later pou donn

bann dimoun ki anvi fer lagrikiltir.

E mon ti ava kontan ou donn ou pwennvi lo a Minis. Akoz mon santi sa i pou kontinyen trennen koumsa. E bann dimoun pou kontinyen met presyon lo nou. Kan nou annan later ki *available* ozordi, sa bann dimoun pa pe servi sa bann later.

Alors Minis mon ti ava kontan ganny en langazman avek ou, ki sa prosedir i merit pas bokou pli vit. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Onorab pou sa pwen ki tre enportan. Mr Speaker parey mon'n dir nou, nou ti ava voudre ki sa prosedir i mars pli vit. E nou pe fer bann laranzman pou nou fer li al pli vit.

Nou annan nou *Land Allocation and Retraction Committee* ki nou pe reget li. E osi nou pe travay bokou avek *Attorney Zeneral* pou fer sir ki nou pa ganny bokou bann retar avek bann dimoun letan nou pran aksyon avek zot.

Akoz nou bezwen fer en *step*, 1, 2, 3 apre sa dimoun i bezwen donn plas en lot.

E apre i annan en lot keksoz ki met nou retar osi se ki i annan de ka e mon komans remark en pe sa bann *case* ki pe vini la. E nou bezwen pran en pozisyon pli dir, kot nou annan dimoun ki'n lo later pou en pe letan in met zis petet 2 pti pye bannann lo la. E apre letan ou dir li sorti i dir ou mon le konpansasyon.

Me nou bezwen tonm dakor ki pa tou sa bann keksoz ki nou war lo sa bann later ki kiltivasyon. I bann keksoz ki nou war lo sa bann later ki kiltivasyon. I bann keksoz ki in zis ganny mete la 10an pase. E ozordi mon pa tro asire son valer, ki son valer. Alor nou bezwen fer sir ki nou kapab annan en sistenm ki pli kler, ki evalyasyon i ganny fer pli vit.

E ki nou bezwen kapab dir laverite avek dimoun, poudir nou pa kapab zis ganny konpansasyon pou tou keksoz ki'n la dormi lo en later pou plizyer lannen.

Alor nou bezwen tonm dakor lo la. Ozordi menm i annan serten ka ki pe met retar aköz sa size konpansasyon ki ankor pe *still* pe *drag*. Me sa i en keksoz ki nou bezwen rezourd. Me mwan mon donn

ou mon langazman ki nou pou al nou pou bezwen al pli vit. Nou bezwen al pli vit, aköz nou annan later e i annan dimoun ki pe espere pou devlope.

Me zot pa pe ganny sans aköz i annan tou sord kalite konplikasyon e dimoun pe asize lo la nanryen fer. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minister. An akord avek *Standing Order* 37(2) mon pou limit bann *supplementary* lo bann kestyon aköz kontrent letan. Nou annan nou 9 kestyon pou nou kapab fini pli tar midi edmi. So mon pe limit bann kestyon pou 15 minit.

E an menm tan bann Manm *be reminded of Standing Order* 37 (10) ki dir "*answers*", e sa i enkli kestyon, "*shall be brief to the point and relate to the question.*"

Mon pou pas lo kestyon 61 Onorab Egbert Aglae. Mersi.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis ek *Panel*. Kestyon *comme swivan*;

Eski Minis i kapab dir ek sa Lasanble, konbyen *loan* anba sa *Scheme* Lagrikiltir atraver *DBS* ki'n ganny donner ziska prezan anba sa 25 milyon?

Ki kategori fermye ki pe ganny asiste?

E ki *area* ki zot pe plizoumwèn konsidere?

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker *ADF* parey nou konnen ti ganny etabli pou asiste tou bann fermye anrezistre avèk ki dan sekter pou devlopman zot bann proze e osi bann lezot aktivite relye avèk aktivite lagrikiltir.

ADF ozordi son *status* zis pou enform ou Onorab ki *ADF* pe kontinyen grosi. E lakantite *loan* ki pe kontinyen ganny donnen pe agrandi signifikanman.

An 2018 par egzantp ti annan 12 *loan* ki i ganny aprouve. E sa ti pou en total 5.3 milyon.

2019 sa in monte in ariv 7.3 milyon pou 25 *loan*. 2020 24 *loan* ti ganny donnen. E sa ti ariv 11 milyon. 2022 ozordi letan nou pe koze – pardon, pou lannen 2021 ti annan 22 *ADF loan*. E sa ti ariv en total 12.653.

E ozordi pou 2022 letan nou'n ariv 3 kar lannen, i

annan 15 *loan* ki'n ganny donnen. E sa i pou en total 11.6 milyon.

E nou espekte ki letan nou pou'n ariv lafen lannen, sa pou'n depas sa sif pou 2021. Laplipar alokasyon anba *ADF* in al ver depans pou konstriksyon *shade house*. Konstriksyon e renovasyon lenfrastruktir pou elevaz zannimo.

Par egzantp kazo poul, park koson. Renovasyon serten lezot lenfrastruktir pou aste manze zannimo e osi lezot *inputs*. E pou osi etabli bann sistenm irigasyon e bann lekipman e materyo agrikol.

Mr Speaker, zis en pti koreksyon selman lo kestyon Onorab. Letan ou'n nonmen ki sa *ADF* i 25milyon, aktyelman i R20milyon ki *available* pou *ADF loan* ozordi.

Dezyenm parti kestyon Mr Speaker, ki kategori fermye ki pe ganny asiste? Mr Speaker i enportan pou note ki tou fermye anrezistre i kapab ganny anrezistre anba *ADF loan* pou diferan kategori;-swa pou *crop*, *livestock*, ortikiltir, *agro-processing*, *agro suppliers* par egzantp *animal feed*. I annan osi *agro tourism* e osi *agroforestry*.

Laplipar bann fermye ki pe fer *crop* ek *livestock* i bann ki'n fer laplikasyon anba *ADF*. E laplipar zot in resevwar zot

loan. Ki *area* ki pe ganny pli ou mwen konsidere? Laplipar sa bann *loan* ki pe ganny konsidere pe al ver aste nouvo lekipman e teknolozi. Renovasyon bann lenfrastruktir ki egziste. Konstriksyon nouvo lenfrastruktir e fasilite pou agrandi e fasilite devlopman biznes pou legim e osi zannimo.

Departman pe sirtou siport bann lenvestisman ki pou ogmant volim prodiksyon. Siport bann ki dan prodiksyon. E osi azout valer prodwir ki pou fer ki plis prodwir lokal i ganny entegre lo marse.

Resaman Departman Lagrikiltir in fer diskisyon avek Labank *DBS*, pou elarzi bann kalite aktivite ki kapab ganny kouver anba sa *Scheme* pou adres vann demann, bann prodikter e donn zot en fasilite ki bokou pli konpreansiv.

Anba bann nouvo amannman fasilite pou kapab kouver lenfrastruktir ki nesese pou laferm fonksyonnen ki pa ti pe ganny kouver avan.

Fasilite sekirite, par egzantp *fencing*. Veikil spesyalize osi. Byensir nou bezwen fer li avek bokou kontrol pou evite ki nou ganny bann problem parey ti annan dan lepase, kot dimoun ti pe aste *pick-up* e apre pa ti pe servi dan lagrikiltir.

I annan bann masin ki nou kapab prezan siporte. Par egzantp i annan bann pti *excavator* e bann pti lenstriman ki ede dan mekanizasyon laferm. E menm nou pe konsider *refinancing* pou redwir presyon bann *loan* komersyal lo bann prodikter.

Akoz nou konnen i annan seren prodikter zot in demare, e zot on pran bann gro *loan* pou zot laferm avek labank komersyal. E ozordi zot war zot dan difikilte aköz lentere lo sa bann *loan*.

Sa Mr Speaker byensir i pou ogmant demann pou plis larzan dan sa *Scheme*. Me nou krwar ki i bezwen ganny fer si nou oule ki lagrikiltir dan pei i ogmante. Me zis pou met dan latansyon Lasanble Mr Speaker, se ki ozordi anba sa *Scheme* i reste apepre 8.3 milyon ki disponib. Me *pipeline* proze dapre demann ki nou'n gannye i 38 milyon demann ki pa ankor ganny satisfè.

Osi dan sa *Scheme* ki ti pe mars anba Bidze 2021. Minister ti demande ki valer *maximum loan* i ganny ogmante. E en revizyon ti ganny fer an Fevriye 2021 ki aprezan laplikasyon i kapab ganny fer pou en *maximum loan* ziska R5milyon. Ki ede pou nou kapab ed bann ferme, bann dimoun ki dan

prodiksyon pou zot fer bann gro lenvestisman konpare avek avan kot *loan* ti limite. Mesi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Siplemanter Onorab Aglae?

HON EGBERT AGLAE

Minis mersi pou ou larepons. Minis mon ti a kontan premyerman sitye mon lo en baz anyel. An vi ki ou'n fer referans ki valer bann *loan* ki pe ganny demande i apepre 38milyon.

Eski ou kapab dir sa lasanble konbyen laplikasyon ki zot in, zot pe trete par lannen an term bann ki ou aprouve e bann ki pa neserman ganny aprouve? sa i enn.

Dezyenmman Minis. Ler mon pe regarde, *on average* mon'n pran 2020 ki annan 24 laplikasyon ki tonm apepre 11 milyon.

E *on average* ler mon divize, i vedir ki sak aplikan pe ganny li apepre R800 ekek mil par *loan on average*. So baze lo sa Minis vi ki ou'n mansyonnen ki *maximum* ki zot ti agree, *recently* se R5 milyon, konbyen petet ladan ki'n kalifye pou ganny sa *maximum* R5 milyon?

E dernyerman Minis i annan bann fermye osi ki met

an mon latansyon, ki zot ankor pe esper sa *loan* pare. Konbyen ki *outstanding* ki pa ankor ganny *disburse* avek anba sa *ADF*? E ki bann kriter ouswa ki lakoz ki zot bann *loan* pa pe *disburse* ase vit pou sa bann fermye ki pe espere? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mon pou sey reponn ou kestyon Onorab dapre lord ki ou'n donn mwan. Me si i annan okenn fot zis endik mon. Si mon konpran byen ou premye parti kestyon se, konbyen *loan* in annan pou sa lannen ki'n pase e konbyen ki'n ganny aprouve?

Bann lenformasyon ki mo annan i montre ki 95poursan demann ki'n ganny fer in ganny aprouve. E an 2022 ti annan 15 aplikasyon ki'n pase. Me mon napa aktyelman sa *figure*. Wi 15 aplikasyon i reprezant 95poursan bann *loan* ki'n ganny demande.

Dezyenm pwen Mr Speaker se, si i annan okenn dimoun ki'n ganny *loan* lo sa nivo *maximum* 5milyon an 2022? Nou annan enn -1 aplikan ki'n ariv lo sa

maximum, ki'n fer en demann.
Ok?

E pou 2022 Mr Speaker nou annan 24 *loan* ki reste *undisbursed*. Savedir nou annan ankor 24 ki'n ganny anvoye kot *DBS* ki pa ankor finaliz net. E ki nou espekte ki *disbursement* pou kapab ganny er dan bann mwan ki pe vini.

Alor parey nou'n dir nou ti deza pe koz en *figure* 15 pou 2022. E nou annan ankor 24 ki ankor pe ganny trete. E nou pe espekte alor, ki sa sonm pou 2022, nou pe ariv dan aprosan en pres 40 *loan* ki nou espekte ki pe ganny *process* pou sa lannen.

Alor i montre ki sekter pe avanse, bann dimoun pe *invest*. E nou, nou oule ki nou pouse, pou nou kapab kontinyen pou nou donn zot sa *backing*. E ankouraz zot pou al kot devan, vin devan servi fasilite, e agrandi zot loperasyon.

Lo kote aköz ki *loan* pa pe ganny *disburse* ase vit, dimoun pe espere? I annan serten ka kot bann keksoz pa annord. Pa toultan ki lenformasyon ki nou gannyen i 100poursan kler. I annan de ka kot dimoun i dir ou poudir mon *loan* pa pe ganny *disburse*. Me apre letan ou pou war i annan serten keksoz ki manke.

E mon krwar i enportan ki nou bann dimoun i kapab fer en travay ase konplet avek *DBS*. E zot kapab satisfere tou bann demann lo kote dokimantasyon, eksetera. Me byensir nou lo nou kote nou pe kontinyelman an diskisyon avek *DBS* aköz nou krwar ki sa fasilite, i lakle osi pou lenvestisman dan sa sekter.

E nou bezwen osi an konsiltasyon konstan avek *DBS*, pou asire ki nou pe kre en fasilite ki vreman vit. E ki letan en dimoun i vin devan avek son nide avek son lanbisyon, i kapab ganny sa sipor pou li bouz devan.

Me byensir parey mon'n dir fodre ki nou bann dimoun osi zot egzers serten disiplin. E osi zot egzers disiplin letan zot ganny larzan pou re peye. Aköz mazine sa i en *revolving fund*. Letan ou ganny larzan anba la ou bezwen re peye pou ou prosen kapab ganny larzan pou kapab ganny prete li osi pou li avanse. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minister. Onorab Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou tim. Minis ou'n donn detrwa *figures* la

bomaten. E mon pou al prezizeman lo sa kantite larzan ki ou dir i reste dan *ADF* i *available* dan *ADF* la ki R8milyon.

E ou'n osi dir ki nou annan apepre 24 *loan* ki reste *undisbursed*. So eski ou krwar poudir pandan la ziska lafen lannen sa R8milyon i pou ase pou *disburse* tou le 24 laplikasyon ki ou annan, *or* eski sa i pou debord dan lot lannen?

So bann dimoun bann fermye ki pe ekoute prezan zot ava kapab ganny en nide, si zot *loan* pou aprouve sa lannen ou si non. Akoz sa *figure* kantite larzan avek sa *figure* kantite *disburse loan* i en pti pe enkyetan pou mwan.

Dezyenm Minis eski ou kapab dir nou, nou konnen poudir *ADF* i en *revolving fund*, eski ou kapab dir nou ki *status* repeyman *ADF* la an se moman anmezir nou pe koze, ki *status* repeyman *ADF*?

E eski Gouvernman i pe *commit* sa R20milyon tou le lannen pou ranbours *ADF* pou ki fermye i kapab ganny lespwar pour ki zot bann *loan* i ganny aprouve? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou sa de pwen. Mr Speaker kot i konsern lakantite *loan* ki i annan pou *disburse* e lakantite larzan ki *available*, letan mon pe gete i annan apepre R3milyon ki'n pare pou ganny *disburse* pou en serten norm *loan*. Me i pa pou ase sa larzan ki nou annan pou *disburse* pou tou sa bann ki'n *line up* ziska lafen lannen definitivman.

Osi parey mon'n dir nou pa asire si tou sa bann *loan* nou pou pouse byensir avek *DBS* pou ki zot kapab travay lo la. Me selman nou konnen toultan i annan retar e nou pa konnen si tousala pou pare avan lafen lannen.

Me definitivman sa sonm ki annan *available*, i pa neserman sifizan pou satisfere tou sa bann demann ki annan pou dimoun agrandi zot ouswa fer nouvo prodiksyon.

Lot keksoz se sityasyon repeyman *ADF*. Ozordi kantite *arrears* anba *ADF* i 87 ka *arrears*, e i pou en sonm 8.804 milyon. Fodre note Onorab sa sonm 8.804 milyon, trwa kar i avan 2018.

Savedir sa ki nou pe gete ozordi resaman e mwan dan bann letan ki mon'n la i 24

poursan sa kantite *arrears* ki i annan anba *loan ADF*. Savedir i annan en bon pe keksoz istorik ki reste anba sa *ADF* ki nou bezwen rod fason pou *deal* avek, bann ka bokou pli avanse, e bann ka petet kot dimoun in pran larzan anba sa fon e nou pa konnen ki'n arive avek.

Alor i enportan ki sa legzersis i ganny fer e ki nou kapab efas en bon pe ouswa *recover*, pou ki nou kapab ganny sa sonm pou kapab travay avek pou pret lezot dimoun.

Akoz 8.8 milyon adisyonnèl i pou bokou ede pou sa bann fermye ki pe rod larzan ozordi pou zot fer devlopman. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Mon pou –

HON WALLACE COSGROW

(Off-Mic)

MR DEPUTY SPEAKER

Ou annan klarifikasyon?

HON WALLACE COSGROW

Mr Speaker, mersi bokou pou donn mwan sa loportinite. I pa en klarifikasyon. I zis mon ti'n mank en pti keksoz. Sa bann *loan*, eski i bann nouvo fermye ouswa i bann *current* fermye, ki

pe rod fason pou zot agrandi zot biznes? Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER

FLAVIEN

JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker sa bann *loan* i en melanz. Ou annan bann fermye ki egziste ki ozordi zot oule pran loportinite pou zot agrandi, ouswa pou zot devlop nouvo laspe zot biznes. Me i osi annan serten nouvo ki pe antre, ki pe devlop bann nouvo laliny devlopman. Par egzanp i annan ki oule fer *processing*. I annan ki le fer bann nouvo prodwir;- par egzanp bann prodwir fri ek ki pa tro annan lo *market*.

E alor i annan en melanz fermye. E alor nou, nou pe parey mon'n dir nou pe pous for pou bann dimoun ki nou konnen, i pou bann biznes ki nou konnen i pou ed transform *market* e fer ki bann prodwir lokal pe rantre lo *market* ozordi.

Alors sa pou nou, nou demann se Gouvernman kontinyen siport sa striktir, e fer ki nou annan ase larzan pou kapab siport bann dimoun ki dan prodiksyon. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Donk nou pou pas lo nou prosen kestasyon 61, me nou pou bezwen pran en *technical break* pou nou kapab *sanitize* e sanz *panel* osi. Mersi.

(technical break)

MR DEPUTY SPEAKER

Bon nou pou kontinyen avek nou sesyon travay pou bomaten nou ava remersi bann zofisyè ki'n kit nou pou zot partisipasyon e nou ava akerir aprezan Sekreter Prensipal pour Lanvironnman Mr Denis Matatiken e Depite Sef Egzekitiv pour *Land Waste Management Agency* Mr Raoul Mangroo byenveni. Nou pou pas lo kestasyon 162 pou Onorab Adelaide.

HON FRANCOIS ADELAIDE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek tou delegasyon, tou *MNA*, spesyalman bann dimoun Baie Lazare bann ki dan Anse Gaulette.

Mr Speaker mon kestasyon i al koumsa: -

Swivan konsern serten zabitan Anse Gaulette Baie Lazare, lo degradasyon lans semen primer vezetasyon, ki pe ganny menase par bann gro laroul dan sa zanmirant, eski Minis pour Lanvironnman i kapab donn detay Lasanble, lo

ki plandaksyon son Minister i annan pou remedye sa sityasyon? Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*?

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker zis en pti klarifikasyon mon krwar i mank en zofisyè ki ti sipoze la pou sa enn kestasyon, petet nou'n fer en pti fot lo wi lo lalis dan lasal.

MR DEPUTY SPEAKER

Lo lalis bann zofisyè ki mon annan i annan zis sa de.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Ok nou ava kontinyen.

MR DEPUTY SPEAKER

Nou lo 162 la nou.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

I pa grav nou ava kontinyen.

MR DEPUTY SPEAKER

Ok.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Ok mersi Onorab pou sa kestasyon. Mr Speaker Kontra pou proze pou proteksyon lakot

Anse Gaulette in ganny sinyen depi le 1 Out sa lannen, e kontrakter si en konpanyen ki apel *Dubai Civil Engineering*. Sa proze i pou fer en miray ros apepre 300 met longer e sa i pou kout R5.3milyon.

Sa i avek lentansyon pou anpes lerozyon e domaz pou bann lenfrastruktir. An se moman proze i apepre 30poursan konplet. Me letan nou pe koz plandaksyon an antye, en lot bout sa proze i konsern sirfas semen ki i osi i merit ganny repare ansanm avek sa proze. E sa pou ganny fer par *SLTA* e nou pe espekte ki sa i ganny fer apre ki proteksyon bor lanmer in fini ganny fer.

Nou aktyelman an diskisyon avek *SLTA*, pou tonm dakor lo bann detay sa travay avek zot, e pou osi ganny konfirmasyon en dat, kan sa bann bout travay pou ganny fer lo sirfas semen. Akoz nou konnen i en gro lenkonvenyans pou bann dimoun ki servi sa morso semen.

Pou stabiliz landrwa Mr Speaker en trwazyenm parti plandaksyon Minister i osi pe plant i pou osi plant vezetasyon lakot lo tou bann sirfas ekspoze letan travay in fini.

Fodre note ki aktyelman bann pye dibwa matir ki ganny

trouve dan sa landrwa, i pa pou ganny tire e aktyelman nou pou azout ankor. E ki osi ki lalinyman nou bann miray ki pe ganny fer i pou osi swiv laform lakot ki egziste.

Minister i vwar ki neserer i pou enplimant en premye bout sa proze ase vit, pou redwir degradasyon lo sa morso lakot. E ki'n agrave tou resaman. E Onorab byensir ou konn byen sityasyon dan sa landrwa. Sa proze in ganny fer avek laprouvasyon Lotorite Plan, avek bann kondisyon strik ki'n fors enzenyer pou modifie en pe *design* orizinal. E sa i en faktor ki'n retard en pe progre lo sa proze.

I enportan Mr Speaker pou note ki tou dilon sa parkour Departman Sanzman Klima dan Minister ki mon okipe, in travay an kolaborasyon avek Lotorite Distrik e byensir avek *MNA* pou konsevwar lapros ki finalman pe ganny adopte pou retenir sa lakot e evit-e ki lerozyon i kontinyen.

Meeting ek bann zabitan ek zot laprouvasyon atraver *wayleave* in demontre sa kolaborasyon, en travay senkronize avek tou bann ki konsernen.

I annan bann serten zabitan ki pa ankor agree pou

siny *wayleave* pou serten parti sa *zone* kot proze pou fer.

Me lefe ki proze pe ganny fer par faz, nou pe ekspekte apre ki premye faz i fini, bann zabitan i ava vwar e apresye lavantaz ki sa proze i anmennen, e pou zot propriyete e osi pou kominote an zeneral.

Deza Lazans Lenfrastriktir ki en *partner* kle pou *design, tender* i enplimant proze in fini konmans prosedir *tender* pou sa dezyenm parti. E nou espekte ki sa prosen de mwan sa lot parti proze i ava osi demare. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Onorab Adelaide.

HON FRANCOIS ADELAIDE

Mersi *Minister* pou ou lesplikasyon. Ti vremen enportan pou ki dimoun dan sa rezyon e bann dimoun Baie Lazare an zeneral i konpran ki pe pase, e dabor mon dir ou mersi. Akoz vremen in annan bokou konsiltasyon. E konman *MNA* mon vremen apresye.

De pti siplemanter Minis pou ou parey ou dir, ankor 2 mwan kekfwa sa *tender* i kapab vini pou sa lot faz. Me solman la kantmenm sa proze pe ganny fer kot in konmanse i annan bann landrwa sirtou ki pe

vremen ganny afekte sirtou anba semen. E menm sa i pe kapab petet andomaz bann lakaz petet dan sa zanmerant, akoz i annan bann dimoun ki'n fer mwan vini, mon'n vin gete e vre i annan sa danze.

Petet menm kantmenm sa proze pa ankor demare pou dezyenm faz, eski ou Minister i annan bann fason mitigasyon, petet pou bann mon kapab dir bann konstriksyon, ouswa bann lakaz ki petet ki kapab vin an danze, menm avan ki sa dezyenm proze i vin an plas?

Apre Minis, petet mon ti ava vremen mon ti ava demann zot e enplor zot *at least* sirtou kot nou annan sa parey en moniman kot sa lank la, e ou konnen si sa lank i tonbe, mwan osi mon manda i bezwen tonbe akoz en moniman in tonbe.

So, mon pe demann ou ki zot kapab fer pou petet anpese ki sa moniman i tonbe, pou ki nou kontinyen prezerv sa moniman. E mon osi mon manda i kontinyen reste pou sa 3an ki reste. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER **JOUBERT**

FLAVIEN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pour sa de pwen siplemanter. Onorab sa problemn avek semen ek son degradasyon, nou bann zofisye in note sa. E zot in eksprim konsern letan nou'n fer diskisyon lo sa proze. E i enn bann keksoz ki nou pou bezwen adrese - parey mon pou dakor avek ou - nou bezwen adres li boner menm avan nou lans dan lot faz.

Nou pa kapab esper ankor 2 mwan pou nou adres li. Akoz i pe ale i pe ganny degrade. Me osi i pe vin en danze pou bann dimoun ki servi semen e nou pa oule ki i ariv en aksidan dan sa landrwa akoz sa bann problemn.

Alors i en keksoz ki dan bann semenn ki vini nou bann zabitan pou mont lo teren, e zot pou travay avek *Land Transport* e osi Lenfrastriktir pou trouv bann solisyon pou sa bann problemn degradasyon. E ava bann sityasyon kot semen pe avarye e i pe kree bann danze pou dimoun ki servi.

Sa lank in ganny enkli dan proze e i annan en propozisyon lafason pou stabiliz li e pou fer li pa tonbe. Me selman si i pe tonbe la deswit, nou pou bezwen pran en aksyon pou li pa tonbe akoz nou konnen i pou afekte ou manda parey ou'n dir.

Alor nou ava fer sir lank pa tonbe. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Si i pe tonbe met dan proze kominoter distrik pou lannen 2023. Onorab Samynadin.

HON KELLY SAMYNADIN

Mersi Mr Speaker bonzour Minis avek ou delegasyon. Minis parey ou konnen Au Cap i en distrik ki li osi i pa pe ganny eparnyen avek sa sityasyon lerozyon, ki pe an retour koz degradasyon semen sirtou dan rezyon Point Au Sel. E tou resaman mon ti ganny rapor en trou ki ti ganny formen dan semen, avek sa sityasyon laroul ki pe kontinyen monte.

Sa ki mon ti ava kontan konnen se si sa menm konversasyon ki pe egziste ant *SLTA* parey proze pou distrik Baie Lazare, mon pe gete si sanmenm sa konversasyon i osi annan pou distrik Au Cap osi? Mersi.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Onorab pou sa kestyon. Wi Onorab nou an diskisyon avek *SLTA*, sirtou lo bann landrwa lakot kot nou konnen i konmans annan en kantite problemn i Au Cap. I bann

landrwa ki nou ganny disab lo lans kot bann miray pa pe fer byen zot louvraz proteksyon. Akoz kondisyon pe sanze.

I osi annan bann landrwa kot nou konnen poudir i annan bann striktir parey bann pon osi, ki pe ganny afekte en pe. E nou an konversasyon avek diskisyon avek *SLTA* ek Lenfrastriktir. E i annan en *survey* mon rapel li - me selman pa arpante, me en levanter ki pe ganny fer lo sa bann landrwa e lafason ki zot kapab ganny adrese dan en fason konpreansiv.

Byensir i osi enplik proteksyon lakot i pa zis en kestyon reparasyon sa bann lenfrastriktir, me i proteksyon lakot, pou anpese ki nou ganny gro laroul ki vin afekte sa bann striktir. Me sa i en keksoz ki Minister pe fer.

E nou kapab atraver departman ki pe siperviz sa bann louvraz ki pe kordinen, i kapab donn ou en *update* egzaktman ki bann pwen Au Cap ki zot pe mazine travay lo la. E osi nou bezwen tonm dakor lo ki bann resours ki nou devret *allocate* pou rezourd sa bann problem. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Nou pa pou fer letour Mahe, solman Onorab Arissol.

HON SANDY ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Mon kontan sa letour ki nou pe fer mon krwar in ariv dan Nor. Minis bonzour, bonzour tou bann Manm ki pe ekoute e tou dimoun a lekout. Mwan mon ti ava kontan demann Minis an vi ki kestyon lo degradasyon lans, semen primer, vezetasyon pe ganny menase.

Mon anvi demann ou, si sa bann travay ki nou'n tande pe fer Baie Lazare e sa konversasyon ki ou pe fer avek Au Cap, eski sa ki mon vwar Marie Laure, sa travay ki i annan Marie Laure Bel Ombre la, eski i dan sa menm proze ki nou pe koz lo la pou protez zisteman, akoz degradasyon lans semen primer, vezetasyon pe ganny menase - Marie Laure?

E sa travay ki pe ganny fer devan Beau Vallon, ki mon'n vwar dan louvertir Festival Kreol sa Sanmdi, eski i menm travay ki nou pe koz lo la oubyen de diferan keksoz? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER **FLAVIEN**
JOUBERT

Mersi Onorab. Mersi Mr Speaker. Onorab de diferan proze ou'n koz lo la. Beau Vallon i en proze ki pe ganny fer par Gouvernman e in deza konmanse, e sa i annan pou fer avek proteksyon lans e proteksyon lenfrastruktir pou anpes degradasyon mazer sirtou dan letan Vann Nor.

Marie Laure i en demars prive par en propriyeter prive. Me selman i osi annan pou fer avek stabilizasyon lans, pou ki okenn keksoz i ganny fer dan sa landrwa i pa ganny afekte par lerozyon. Me selman i en prive ki'n ganny aprouvasyon par Lotorite Plan pou li fer son proze. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Nou ava zis vol de minit dan *break* nou ava donn Onorab Aglae en kestasyon.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Minis enn bann konsern ki mon krwar bann dimoun ki servi lans pe met devan se, lefe ki sa bann proze i osi kontribye pou afekte en pe balizaz lans, eski dan magnitud *design* bann proze zot osi pe konsider bann *minimal* lenpak, kot ou pe perdi lans ki ti deza la, atraver sirtou sa

bann gro *rock armoring* ki ganny fer, kot souvandfwa ou vwar poudir sirtou dan mare ki en pti pe pli o, ou pe nepli vwar lans kot ti deza annan bann lans ki ti egziste? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER **FLAVIEN**
JOUBERT

Mersi Onorab pou sa kestasyon. Mersi Mr Speaker. Onorab toultan ou pou fer proteksyon lakot ou pou bezwen pe trouv en konpromi ant diferan lentere ki i annan lo lakot. E ou bezwen sey fer mannyer pou ganny li byen, me i annan de ka kot pa toultan ki ou ganny li 100 poursan byen.

Departman letan i fer bann plan pou fer sa bann travay. I esey plis ki posib pou li asire ki bann aktivite ki abitye ganny fer lo sa bann lakot i pa ganny afekte. Me i annan de ka kot nou bezwen adapte e trouv en solisyon ki petet i pa 100poursan satisfere tou aktivite lo lans. E parfwa i kapab afekte en pti pe disab lo lans, ouswa i kapab fer li bouz en pe.

Me lentansyon se ki nou pe sey protez lenfrastruktir e nou konnen poudir avek bann tanpet nou ganny bann

problenm ki apre i menas i fer sityasyon vin bokou pli grav.

Ou rapel par egzanp Mare Anglaise kot ti annan bann problenm sever apepre en 4an pase, kot Gouvernman ti bezwen rantre e vitman fer serten proteksyon pou anpese ki semen menm i disparet dan lanmer.

Me selman Onorab enn bann keksoz ki mwan mon'n demann Departman ki konsernen avek Klima ek Proteksyon Lakot pou zot fer. E se pou fer en revi tou bann travay ki nou'n fer lo bann lakot, e prouve si sa bann travay in anmenn lenpak pozitiv, e osi avek bann *expert* rafin en pe lafason ki nou fer sa bann proze. E fer ki laplipar ditan nou ganny en pli gran pozitiv konpare avek negativ.

Alor nou lentansyon i pa zis fer proteksyon lakot me osi swiv sikse serten lapros e si i mars byen ankouraz servi sa bann kalite lapros, pou ki nou kapab ganny en pli bon rezilta.

I annan serten lapros ki parfwa i marse par egzanp servi dibwa, me nou konnen poudir apre i degrad ase vit e i koz en lot depans apre.

E se pou sa rezon ki enn ler nou prefer *rock armoring*. Me selman *rock armoring* i pa solisyon ideal dan serten ka, me

parfwa nou bezwen servi li. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Mon krwar poudir nou pa pou kapab sot plis ki sa, so nou pou aret sa kestasyon la. Nou ava pran en *break* e nou ava retournen 11er pou kestasyon 163.

(BREAK)

MR DEPUTY SPEAKER

Welcome back tou Manm Lasanble. Bann Manm Sekretarya e tou piblik ki pe swiv nou. Nou pou kontinyen nou sesyon *Questions for Oral Answer*. E nou pou al lo kestasyon 163.

Dabor mon ava rekonnet prezans Ms Annie Simeon ki *Principal Climate Adaptation Officer* avek nou lo *panel*. *Leader* Lopozisyon mon war ou lanmen anler.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker mersi. An akor avek nou *Standing Order*, mon ti ava kontan demann ou permisyon zis pou mon *raise* en *small matter of privilege*. Akoz ou ti fer mwan konpran ki i enportan mon osi mon fer lo kote Lasanble an-ski konsern lenformasyon lo bann kestasyon.

Mon le met devan ou Mr Speaker ki bomaten Lasanble pa'n ganny tou lenformasyon korek, an se ki konsern serten kestyon ki'n ganny demande.

Nou'n ganny dir par Minis ki sa bann *Malagasy* ki'n ganny tyonbo in ganny kondannen. Me sa ki Minis pa'n dir nou se ki sa bann *Malagasy* zot pa Sesel.

E mon ti ava kontan Mr Speaker met sa lo rikord Lasanble, ki i enportan ki bann Minis ki vin devan Lasanble i donn nou lenformasyon ki kredib. E ki piblik i ganny lenformasyon, i ganny edike lo lenformasyon e ki mon pa ava oblize pe fer sa ki mon bezwen fer. Akoz i enportan ki Gouvernman i vin devan i donn lenformasyon ki korek.

So si sa bann dimoun pa Sesel Minis ti'n devret dir nou poudir sa bann dimoun pa Sesel. E i ava fer dezyenm *case* kot dimoun i ganny kondannen.

Me nou vwar poudir rapatriasyon i ganny fer dan en fason oubyen en lot. So i enportan ki Gouvernman i vin pli kredib Mr Speaker. Mon met sa devan ou dan lentere sa ki ou'n dir mon taler pou fer avek lenformasyon ki mwan mon annan pou fer sir ki Lepep Seselwa i gannyen. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab ou pwen i note. Lefe ki ou'n dir ek mwan i ti enpti *matter of privilege*. *Next time* mon ti ava apresye ou dir mwan avan parey ou'n fer bomaten ou ti vini pou sa zafer mesaz pou parti Kominis Lasin.

HON SEBASTIEN PILLAY

Napa problemm Mr Speaker sa i en keksoz ki nou kapab fer.

MR DEPUTY SPEAKER

Ok mersi. Donk mon ava envit Onorab Uranie pou ou kestyon silvouple. Mersi.

HON ROCKY URANIE

Mersi Mr Speaker. Bonzour *panel*, tou koleg Onorab e byensir zabitan Zil Pros ki a lekout.

Minis mon kestyon i lir koumsa: -

I annan bann drenaz ek *outlet* dan plato La Digue e o bor lanmer ki'n akimile avek salte ek debri, Minis eski i annan Kontra ki pou ganny donner ki dimoun i a kapab netway sa bann drenaz ek *outlet* pou kit zot prop? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Minister.

MINISTER **FLAVIEN**
JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker, Onorab repons i wi. Sa bann rigol drenaz ouswa drenaz pou ganny mete anba Kontra parti lannen prosen ler nouvo seri Kontra i vin an fors.

Rezon ki zot pa dan Kontra aktyelman se akoz letan sa bann rigol ek lanbousir ti ganny konstri 2an pase e lannen pase. Bann Kontra netwayaz dan distrik ti'n fini Lanse alors Minister pa'n kapab enkli zot dan Kontra.

Travay in deza komanse pou anmas bann lenformasyon lo bann rigol, larivyer ek lanmar ek lanbousir ki pa anba Kontra netwayaz sa lannen. E Minister Finans in ganny enformen lo estimasyon pri pou sa bann travay.

Antretan Minister pli prezizeman nou seksyon ki *deal* avek lanmar ek larivyer. E osi Lazans pou Salte LWMA pe fer netwayaz ki nou apel bann *one-off* dan sa bann rigol ek lanbousir ki pa anba Kontra.

Tou dernyerman an Septanm, LWMA ansanm avek lezot partner ti ganny lasistans bann prizonnyen, pou netway sa bann rigol e parey ou vwar in donn en bon rezilta lo kote plato La Digue.

Lazans LWMA pou kontinyen degaz sa bann rigol ek lanbousir an ser van kontrakter La Digue lo sa baz pou redwir risk linondasyon sirtou dan sezon lapli. E osi pou gard lapropte.

Di-si dezyenm lanmwaye lannen prosen, Kontra pou netwayaz sa bann rigol el lanbousir pou'n fini ganny donner. Akoz bann Kontra ki egziste pou osi terminen an Zilyet lannen prosen. Minister i oule met tou sa bann travay netwayaz ansanm dan bann Kontra, ki bokou pli kordinen dan le fitir. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Meri *Minister*. *Supplementary* Onorab.

HON ROCKY URANIE

Mersi bokou Minis pou ou larepons. Minis vi ki Kontra pou donner lanmwaye lannen prosenn, eski la nou pou kontinyen avek bann *one-off cleaning* vi ki sezon lapli posibleman Desanm pe vini?

E konbyen pou kout zot apepre pou fer sa bann *one-off cleaning* ziska ki Kontra i ganny donner lannen prosenn? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER **FLAVIEN**
JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab byensir nou pe gard en lizye lo sa bann landrwa e nou pou kontinyen lo sa bann *one-off cleaning*.

Nou bezwen fer sir ki sirtou letan nou ganny gro lapli nou pa ganny problem blokaz ek linondasyon. E sa i en keksoz ki nou pe aktyelman travay ase pros avek nou bann dimoun lo teren pou fer sir ki pa arive.

Ou a remarke ki dan bann letan ki'n pase bokou lanfaz in ganny mete lo proteksyon bann landrwa lo Mahe, Praslin, La Digue kont linondasyon. E nou krwar ki bann mezir ki nou'n pran dan lepase in marse. E nou ti ava voudre kontinyen dan menm laliny.

Aktyelman *one-off cleaning* pe ganny fer an servan 3 kontrakter. Me nou napa pri aktyel - mon napa pri avek mon la. Me zis pou enform ou ki i annan 3 kontrakter. E an servan sa bann dimoun nou kapab regardan bann kotasyon ki zot in donner, nou a kapab konpran egzaktaman konbyen pri pou arive.

Me nou krwar ki LWMA i annan sifizaman resours pou li kontinyen fer sa dan son Bidze.

E nou ava adres li an mezir nou ale pou asire ki lapropte ek risk linondasyon i ganny redwir. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Onorab Bastienne.

HON DESHIELA BASTIENNE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis ek ou delegasyon. Bonzour tou bann Onorab. Minis an vi ki Lofis *Liaison Officer* lo La Digue, in deza organiz en gran aktivite netwayaz lo sa zil, eski sa i bann linisyativ ou Minister i ankouraze pou Lotorite Distrik, Lofis *MNA*, an kolaborasyon avek group Brigad, Dirzans, e lezot sitwayen an zeneral osi, fer bann tel netwayaz parey i arive dan plizyer lezot distrik? Mersi.

MINISTER **FLAVIEN**
JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mon a pran laparol. Mersi Onorab. Onorab byensir sa i en keksoz ki nou'n vremen apresye se ki anba direksyon *Liaison Officer*, en bon nivo lapropte in ganny anmennen. E travay in annan en bon lenpak lo lapropte La Digue. E nou ti ava voudre ki bokou plis dimoun i pran sa bann linisyativ partou dan

bann distrik pou ki nou kapab maintain lapropte.

Parey nou konnen ki nou'n deza koz lo la dan lepase. I pa toultan le ka ki Gouvernman i kapab netway dan tou landrwa, dan tou kominote a toultan akoz i en kestyon resours.

Me nou menm nou dan kominote, si nou pran nou responsabilite ek bann *Leaders* osi dan kominote zot pran zot responsabilite, pou zot inisyé bann travay. *Minister* i la pou ankouraz zot. Me *Minister* osi pou trouv resours pou siport sa bann kalite aktivite.

Alor letan i annan bezwen fer kontak avek *Minister*, nou pou la pou donn zot *backing* e nou ankouraze ki bann dimoun fer sa bann aktivite dan zot distrik.

E pa bliye osi ki nou responsabilite i reste pou nou osi gard nou landrwa prop, pa zis partisip dan netwayaz. Me pa zete pa bezwen fer salte pou ki apre nou pa war nou avek sa difikilte kot nou bezwen lager avek kanmarad, pou gete lekel ki pou netwaye. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Mon pa war okenn lezot dimoun ki'n endike i le demann kestyon lo 163 donk nou pou bouz lo kestyon 164.

Se bann menm zofisyé ki reste. Mon ava envit ankor enn fwa Onorab Uranie. Mersi.

HON ROCKY URANIE

Mersi Mr Speaker. Nou lanvironnman i reste enn ki nou fer nou mye posib pou prezerve e netwaye. Minis mon kestyon:

-

Kan eski bann zofisyé *LWMA* pou ganny en lofis lo La Digue pour ki zot kapab resevwar piblik ki annan konplent oubyen sizesyon pour zot fer, e osi fer travay papyé? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER

FLAVIEN

JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker parey Onorab in fer resorti wi lanvironnman i en keksoz ki nou devret pe valorize. E nou tou nou bezwen fer nou mye pou nou prezerv sa lanvironnman ki nou annan e gard li prop.

Lazans pou Lanbelisman ek Zesyon Salte koman en lazans anba Gouvernman i reste angaze lo La Digue pou li asire ki i delivre e servis ki a laoter pou sa zil.

Pou en pe letan depi ki lofis La Digue in ganny fermen an Desanm 2021, Lazans ki'n etabli en fason travay kot konplent bann manm piblik i ganny fer direk par telefonn mobil ver zofisyè LWMA ki ansarz La Digue.

Sa metod travay ti ganny adopte pandan ki ti annan restriksyon lo mouvman COVID. E nou vwar ki ziskan konmela i pe mars ase byen. E Lazans osi etabli en fason travay avek bann kontrakter, kot i annan lalinye kominikasyon e ki tou bann kondisyon Kontra i kapab ganny sipervize san difikilte.

Fodre note Mr Speaker ki bann zofisyè Lazans i fortman lo teren. Alors bokou rankont i ganny fer atraver *site visit*. E kot problem i ganny *deal* avek kot i ete. Sa metod i pou ede retir bokou birokrasi ek retar dan sistenm. E fer ki larepons ek desizyon i ganny fer bokou pli vit.

Anvi ki Lazans LWMA i travay pros avek Lofis Administrater Distrik, pou lemoman Lazans i ganny led avek Lotorite Distrik pou vwar bann manm piblik letan i neser. E la mon oule remersye Departman Gouvernman Lokal pou sa.

Dan limedya Lazans LWMA i annan en pti lofis kot larantre *landfill* ki anvizaze netwaye, meble e fer li konfortab pou *staff* kapab stasyonnen kan i neser, pou fer zot rapor e zot bann travay administratif. Nou pe antisipe ki pli tar Zilyet 2023 Lazans LWMA i ava'n fini konstri en pti lespas kot *way bridge* pe ganny enstale L'Union. E avek lekipman neser pou fer marse sa sistenm kot nou pou peze e rikord bann salte ki antre.

Sa osi i ava en lespas ki ganny servi par bann ofisyel lo La Digue pou zot fer tou bann tranzaksyon ki zot annan pou fer lo sa zil. Retar dan sa proze in akoz landrwa i annan en pe problem, i en pe inonde. E ki nou'n bezwen fer en pe rod lokazyon pou kapab aranz landrwa.

Me nou espekte ki nou ava kapab fer sa proze deswit la. E ki nou ava kapab byento kapab ganny en lespas ki pou ganny servi pou *way bridge* e osi pou *staff* ki bezwen fer zot bann rapor lo La Digue. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Onorab siplemanter?

HON ROCKY URANIE

Mersi Minis pou ou larepons. Minis parey ler ou get lezot landrwa travay dan Gouvernman, bann dimoun i annan en landrwa kot zot parey nou dir zot vin rann lapel, zot vini pran *attendance* pou asire ki zot pe al travay. Dan sa ka sa bann zofisyè La Digue ki mannyer pou zot i marse? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Parey mon'n eksplike Lazans i annan en kolaborasyon avek Minister Gouvernman Lokal. E ozordi Gouvernman Lokal ki pe donn nou sa sipor pou annan en lespas pou bann travayer *LWMA*.

Alor an prensip nou devret pe konsidere ki travayer *LWMA* i son baz se kot Gouvernman Lokal, parey i annan lezot lazans ki stasyonn la kot *DA Office*. E zot servi sa koman zot baz. I annan plizyer lezot lazans ki letan i annan loperasyon pou fer lo La Digue i osi baze kot *DA Office*. E nou konnen dan plizyer distrik i annan plizyer lenstitisyon Gouvernman ki servi *DA Office* koman zot baz.

E nou le ki sa i ganny servi par *LWMA* lo menm fason. Me parey nou dir dan ankor en pe mwan letan nou ganny en lespas pou *LWMA*, alors zot ava annan zot prop lespas pou zot.

Me i pou kontinyen reste ki zot pou annan en lyen direk avek Lotorite Distrik, pou ki manm piblik i pa bezwen al partou kote pou kapab trouv en zofisyè letan i bezwen li.

E i konnen poudir sa dimoun i annan en pwen santral kot ou kapab vini rankontre li. E fer tou bann tranzaksyon ki annan pou fer avek sa bann zofisyè. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Napa ankor kestyon lo sennla. So nou bouze. 165 Onorab Aglae.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Minis kestyon *comme* swivan: -

Eski Minis i kapab eksplik sa Lasanble ki prosedir aktyel pou koup okenn pye dibwa ki trouve lo *state land* ki pe poz en danze pou piblik e osi motoris?

Konbyen larzan ki annan dan Bidze pou fer sa bann travay?

Eski ou Minister osi pe negosye avek bann kouper

dibwa ki zot osi a benefisye ek sa ban dibwa ki rantab? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi pou ou kestasyon Onorab.
Proceed panel.

MINISTER **FLAVIEN**
JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestasyon. Mr Speaker i deza annan en prosedir ki egziste pou retir pye dibwa danzere ki ganny trouve lo *state land*. En dimoun ki santi i pe ganny menase par en tel dibwa danzere ki ganny trouve lo *state land* ouswa later Leta, i kapab fer en konplent direkteman kot Biro Seksyon Lafore ki ganny trouve *Aarti Chamber* lo Mahe ouswa Biro Lanvironnman ki ganny trouve Fond Bofe Praslin ouswa kot Biro Lanvironnman kot rezerv *Veuve La Digue*.

Zot osi kapab fer zot konplent atraver Biro Ladministrasyon Distrik ki apre i fer kontak avek Seksyon Lafore.

Seksyon Lafore li i rikord sa bann lenformasyon byensir. E si sa later i ganny anrezistre anba Leta sa seksyon, nou bann zofisye i fer vizit dan prezans Administrater Distrik pou war merit sa konplent.

E si vreman poz en danze pou manm piblik ouswa motoris. E apre zot fer en rapor detaye e zot rod laprouvasyon Sekreter Prensipal pou Lanvironnman pou retir sa bann danze. Akoz i annan en depans ki ou bezwen fer. Apre ki laprouvasyon i ganny donnen prosedir *procurement* i ganny fer an servan en lalis 33 kontrakter ki Minister i annan aktyelman, e ki ganny servi pou retir dibwa danzere dan bann distrik lo Mahe, Praslin, ek La Digue.

Sa bann kontrakter zis pou note, i ganny divize par ban diferan rezyon. Par egzantp si sa ka i ganny trouve dan rezyon Nor, departman i servi kontrakter ki baze dan Nor Mahe pou partisip dan sa bann *tender*.

3 kontrakter i ganny selekte i ganny anmennen lo *site*, pou zot war travay ki sipoze ganny fer dan en dele *minimum* zot soumet zot kotasyon kot Biro Lafore dan en lanvlop ki *seal*. E apre ki ganny met anliny avek bann prosedir *procurement*.

La bann kontrakter i ganny enformen, zour ki lanvlop pou ganny ouver zot osi ganny envite. Sa i ganny deroule dan prezans zofisye

Procurement dan Minister. E osi zofisye *Forestry*.

Apré nou bezwen al li Komite Evalyasyon. E son manda se pou vwar lekel kontrakter ki'n partisip dan sa *tender* ki merit ganny sa Kontra.

Desizyon final sa Komite i baze lo bann kriter parey zot pri a relasyon avek *internal cost estimate*. Kantite letan ki zot pou fer sa louvraz. Zot leksperyans e osi si zot annan lasirans ki pou kouver zot, an ka si i annan domaz avek propriyete.

Sa i enportan pou asire ki Gouvernman i ganny valer pou son larzan, e osi i anmenn transparans dan sa prosedir. Apré sa Sekreter Prensipal i decide si i pou aprouv rekomandasyon sa desizyon sorti kot Komite Evalyasyon.

E apré i annan sinyatir Kontra avek sa kontrakter. E ler louvraz i konplete, zofisye lafore i retourn lo *site* pou sertifye ki louvraz in ganny deroule dapre kondisyon Kontra. E si sa zofisye i satisfé. I soumet en rapor an traver Biro Sekreter Prensipal pou peyman.

Departman Lanvironnman Mr Speaker i entervenir pou koup bann pye dibwa danzere lo later Leta, lo Mahe, Praslin ek La Digue. Dan

serten ka entervansyon i osi ganny fer par lezot lazans tel parey Lazans Transpor lo Later kan en pye dibwa i menas en semen piblik.

Gouvernman Lokal ek *PMC* letan i menas propriyete sirtou propriyete Gouvernman. E *PUC* pou bann koridor kot laliny elektrik i pase. E osi Lotorite *Parks and Gardens* dan bann plantasyon dibwa ouswa dan bann *park* nasyonal. Me Departman Lanvironnman i reste sa antite ki touzour gard en lizye lo tou sa bann loperasyon.

Dezyenm parti kestyon Mr Speaker, se konbyen larzan i annan dan Bidze pou fer sa bann travay?

Minister Lanvironnman i resevwar R1milyon sak lannen pou kouver sa bann depans pou retir pye dibwa danzere dan tou distrik. Sa larzan i ganny servi pou antreprann travay parey mon'n dir lo Mahe Praslin e osi La Digue.

Depi komansman sa lannen Minister in deza antreprann plis ki 80 laplikasyon lo sa 3 zil e sa in kout Gouvernman R689,643mil pou retir ban pye dibwa danzere lo later Leta. Sa R310 557mil ki reste pou osi ganny servi pou koup bann lezot dibwa danzere

dan sa bann prosen mwan ki pe vini.

Nou espekte fini servi sa larzan, an vi ki nou pe al antre dan sezon lapli e nou espekte ganny plis ka pye dibwa ki pe menas propriyete, ouswa lezot landrwa dan sa bann mwan ki pe vini.

Trwazyenm pwen, trwazyenm parti sa kestyon Mr Speaker, eski Minister pe osi re negosye avek bann kouper dibwa ki zot osi zot ava benefisyek ek sa bann pye dibwa ki rantab?

Onorab Minister pa negosye avek kontrakter vizavi Kontra koup pye dibwa lo later Leta. Akoz leksperyans in montre ki atraver en tel prosedir nou pou anmenn labi e osi nou pe ouver laport pou bann posibilite koripsyon.

Pou dibwa ki annan valer komersyal, Departman Lafore i refer sa laplikasyon pou dibwa avek Lotorite ki responsab pou *Parks and Gardens*, ki zot, zot vann dibwa ki Leta i annan.

E zot, zot refer sa avek bann dimoun ki aste dibwa. Bann *timber merchants*. Parey mon'n dir dan sa lalis 33, i annan en bann ki *license* koman *timber merchants* e zot ganny ofer sa bann dibwa. E alor sa i asire ki Gouvernman i

anmas serten reveni lo sa bann dibwa letan i ganny tire.

Me pou negosye avek kouper dibwa, nou konnen poudir parey nou'n war dan lepase, nou pou retourn dan en leta kot nou pou war nou dan difikilte akoz pou annan bokou kestyon ki pou leve lo lekel ki'n gannyen e ki kantite benefis in gannyen. E osi ki bann zofisyek in kapab gannyen atraver sa tranzaksyon. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Mon ava envit Onorab Aglae pou siplemanter.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Minis mersi pou ou larepons. Minis mon premye kestyon i mon pou, swivan sa dernyen larepons. Zis pou met ou en pti pe azour. Petet ou'n mal konpran en pti gin mon kestyon sa dernyen. Letan mon pe koz lo kouper dibwa i bann osi bann ki afilye avek en dimoun ki annan en biznes ki pe *process* sa bann dibwa, ki pou make *good use of it*. Parey pou fer meb.

So ladan Minis eski, akoz mon konnen poudir dan lepase in annan bann pratik, kot nou'n antre en konversasyon san ki Gouvernman i bezwen depans larzan li menm pou ou koup en pye dibwa ki annan en valer ki

kapab ganny *process*. Se sa laliny kestyon ki mon ti pe demann ou lo dernyen. Eski sa i ankor pe fer ouswa zot in aret net?

Dezyenm Minis, mon ti a kontan ou eklersi Lasanble li menm li. An vi ki ou'n *rightly said* nou pe al antre dan sezon lapli la. E yer osi parey in annan en lensidan ki'n ariv kot en pye dibwa in tonm lo en transpor. Menm si i lo en propriyete prive, eski Departman, ou'n nonm *Forestry Section*.

Zot osi zot pase pou fer bann evalyasyon parey *SLTA* osi i fer dan serten lenstans, dan bann landrwa kot zot santi i annan bann menas par sa bann pye dibwa, ki kapab vin en potansyel danze sirtou dan letan movetan pou zot kapab rektifye?

E dernyen Minis, ti annan sa *Environmental Trust Fund*, eski sa fon i osi pe ganny servi pou ede, vi ki ou'n mete poudir dan Bidze ou annan zis 1 milyon, ki R1milyon i pa en gran larzan pou *étame* sa bann kalite aktivite.

Eski *Environmental Trust Fund* osi pou ede ouswa kapab ede pou soulaz en pe bann travay mitigasyon danze pou evit bann lensidan parey in arive yer? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER

FLAVIEN

JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou sa 3 pwen siplemanter. Mr Speaker Onorab letan nou pe koz bann dimoun ki afilye avek bann biznes koup dibwa, byensir, parey mon'n eksplike si sa dimoun i en *timber merchant* ki en *license dealer* nou kapab apel sa, dan dibwa.

Alor Minister i kapab antre an konversasyon avek sa bann dimoun. E nou konnen poudir sa bann dimoun zot biznes i annan pou fer avek dibwa. E zot koup dibwa pou en profi. E alors si i en dibwa ki nou konnen i annan en valer komersyal alor nou refer avek sa lalis dimoun ki deza la. Ki deza license pou fer sa travay. E zot en pti group dimoun. E zot pa sa 33 kouper dibwa ki nou annan lo nou lalis aktyelman. Pardon, i en pli pti porsyon sa 33 ki annan lo lalis.

Lo kote evalyasyon bann pye dibwa danzere lo later prive. I annan bann evalyasyon ki ganny fer detanzaot avek *DA*, avek Lazans *LWMA* e menm avek bann lorganizasyon parey Lazans Transpor lo Later.

Me donn lord pou koup pye dibwa lo later prive, Departman pa kapab fer sa li. Letan nou'n get Lalwa nou'n vwar ki anba Lalwa ki annan pou fer avek dezas ek prevansyon risk ek dezas, i annan en morso anba seksyon 35 ki permet Direkter Zeneral *DRDM* ouswa *DRMD* pou li donn en lord letan i annan en danze ki pe menas en propriyete ouswa pe menas lavi dimoun lo en propriyete prive menm. E i kapab donn en lord pou ganny tire. E i annan bann penalti ki asosye avek sa.

Dan mon konprenezon sa Lalwa, mon krwar nou kapab servi li pli byen. Nou kapab aplik li e fors serten aksyon ganny pran, letan nou war ki pye dibwa danzere pe menas propriyete dimoun ouswa pe menas lavi imen.

Alor i annan provizyon Lalwa me selman se pa Departman Lanvironnman ki kapab met an laplikasyon. Me Departman Lanvironnman i kapab rekomande ki serten aksyon i ganny pran dan sa laliny.

ETF parey mon ti enplike resaman letan mon ti Lasanble, *ETF* in ganny mete anba Bidze. E nou, nou ti ava voudre ki i ganny redrese pou ki nou kapab ganny li debout lo son

lipye, e ki i kapab fer en pli bon travay pou asiste bann diferan aktivite dan distrik.

Byensir nou pe fer sa bann travay. I annan de ka kot nou'n ede anba *ETF*. Resaman mon rapel nou ti fer Beau Vallon. E nou la toultan, *ETF* i la toultan pou li asiste bann distrik.

Akoz se sa son bi, se pou fe bann aktivite ki relye avek *maintenance* lanvironnman dan ban distrik, dan bann kominote. E alor letan i annan bann demann kot bann distrik nou gete ki kantite i arive e nou tonm dakor lo ki sonm ki devret ganny *allocate* pou fer sa travay.

Alor depandan bann posibilite ki annan anba sa Bidze, byensir nou pou asiste bann distrik pou zot kapab rezourd sa bann problem, sirtou la ki nou ganny bann problem letan lapli ek tanpet kot nou annan bokou pli menas ki ganny prodwir. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Mon ava pas laparol avek Onorab Roucou.

HON MICHEL ROUCOU

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis ek ou lekip. Bonzour spesyal zabitan Mont Fleuri. Minis petet mon mal zis klersi

mon. Si mon pa tronpe i annan en pe letan pase ou ti dir nou poudir i annan en diskisyon ki ou Minister pe fer, pou gete si sa zafer koup pye dibwa; - dan plas ki i annan diferan departman ki ou bezwen ale pou ou, parey ou'n mansyonnen *LWMA*, Lanvironnman, *PUC*, ki sa zafer koup pye dibwa dan distrik i ava kapab tonm anba zis en Lazans. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Wi i annan diskisyon ki'n ganny fer. Nou'n fer diskisyon a de repriz avek, *at least* mwan mon fer a de repriz.

I annan lezot dimoun par egzant bann Sekreter Prensipal ki'n al plis o profon ladan. E i annan bann propozisyon ki nou pou vin avek lo lafason ki i kapab ganny pli byen organize pou ki nou kapab annan bann evalyasyon ki pli konpreansiv.

E ki nou kapab pran aksyon dan en fason pli konplet letan nou fer li. Olye ki nou fer li par pti bout. Alor sa diskisyon in ganny fer e nou'n tonm dakor lo bann gran laliny. Nou ava

tonm dakor lo Bidze osi ki devret ganny *allocate* ansanm avek responsabilite diferan lazans lo lafason ki zot pou fer sa travay. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon ti ava kontan demann Minis pou klarifye pou nou;

Resaman nou ti tann koz lo en *break down* ki'n annan dan *response system* ki egziste kot *DRMD*. E difikilte ki sa in anmennen lo sa size dife *landfill*.

E mon le anmenn sa menm difikilte lo sa size bann pye dibwa ki poz danze. Akoz alor ki si *DRMD* ki annan en manda pou pran sa bann keksoz an men, i pa napa en sistenm kordinasyon ki pe anmenn Departman ki sipoze pe ganny sa bann konplent.

DRMD ki egziste anba son Lalwa en provizyon pou *deal* avek sa bann pye dibwa ki danzere. E ki la nou war en aksidan in arive e prezan ki ou pe sey met lanfaz lo.

So, Minis avek lentansyon pou *press* ou pou aksyon, ki ou Minister pe al fer ler ou kit Lasanble la, pou ou sey *tackle* sa sityasyon kot i egziste dan

lezot distrik pou *avoid* en lot lensidan kot nou vwar en perd propriyete oubyen *injury* i ganny koze avek lavi? Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Minister.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou sa keston. Mr Speaker mon krwar petet annou get byen sa ka ki'n arive. I pa toultan apropriye pou nou fer komantr lo akoz i arive e lekel ki annan tor oubyen non.

Akoz aksidan i arive li. Menm si nou pou pase nou pou evalye tou pye dibwa. Aksidan pou arive dan plizyer lenstans, san ki nou realize poudir aksidan i kapab arive.

E mon pa pou fer komantr lo sa enn ka ki'n arive yer. Malerezman in annan en dimoun in ganny dimal e nou bezwen senpatiz avek li e rod bann fason pou ki lezot dimoun pa ganny dimal parey li.

Kot i konsern relasyon avek *DRMD* byensir ti ganny leve lo kote, resaman lo kote kordinasyon. I enn bann keksoz ki nou Minister nou pe travay pou nou aranz pli byen avek *DRMD*, pou ki nou kapab ganny en pli bon kordinasyon travay.

Evalyasyon parey mon'n dir Lazans *LWMA* ek bann lezot Lazans nou pe travay lo bann evalyasyon bann risk sirtou pye dibwa o bor bann semen. Bann landrwa kot i menas propriyete. E bann landrwa kot nou kapab entervenir sirtou bann ki trouv lo later prive. Me lo kote rekomandasyon nou pou vin avek byensir.

Me selman i pou annan sa lot bout kot *DRMD* ek nou zofisye legal, e petet *AG's Office* pou bezwen kapab donn gidans lo ki mannyer, kalite lord ki ou pou donner lo bann later prive. I pa toultan le ka ki dimoun ki annan propriyete prive zot reakte ase vit. E sa osi nou bezwen pran kont. Menm si ou pou donn en lord pa toultan ki dimoun pou vini pou koriz sa problem deswit.

E i annan menm bann propriyete kot i difisil pou idantifye propriyeter, ouwa ganny en dimoun ki pou aksyon lo sa bann problem ki arive lo sa bann propriyete. Me mon donn ou en langzman Onorab ki nou pe fer sa serten travay avek *DRMD*. Sirtou prenon kont bann lensidan ki'n arive pou nou amelyor kordinasyon ant nou menm avek zot, e osi pou nou evalye bann risk ki nou konnen i kapab egziste avek bann pye dibwa.

Sirtou prenon kont ki parey in ganny leve par en lot Onorab sezon lapli pe vini, e nou annan bann problem ki kapab leve dan plizyer landrwa. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minister. Onorab Rosie Bistoquet.

HON ROSIE BISTOQUET

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou delegasyon. Bonzour tou bann Manm Onorab. E bonzour tou bann dimoun ki pe a lekout.

Minis letan mon pe ekout sa deba, i paret ki i annan en bon pe sityasyon ki'n releve sirtou kot i konsern pye dibwa tonbe ouswa pye dibwa i gran.

Eski Minis i kapab dir sa Lasanble, si in deza annan en *survey* nasyonal mon pe dir par distrik, lo leta bann pye dibwa danzere lo later Leta, ki menas bann propriyete ouswa bann striktir ki dan bor?

Si non, eski Minis pe mazine pou fer en tel evalyasyon, pou fer sir ki depans ki Minister ouswa Gouvernman pe fer, pou koup pye dibwa apre letan bann pye dibwa in tonm lo bann striktir *then* i vin bann lezot sityasyon? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER

FLAVIEN

JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker Lazans *LWMA* ti'n deza fer en evalyasyon bann pye dibwa ki pe prodwir *risk*, sirtou bann landrwa dan bor semen piblik.

Avek lentansyon pou koup sa bann pye dibwa ek sa bann brans sirtou bann ki ti pe menas si mon rapel byen sa letan. Ti pe menas bann bis *SPTC* ti pe kas bokou bann is ti pe koz en kantite lo kote *maintenance*. En kantite depans lo kote *maintenance*.

Me ti annan serten difikilte lo kote Bidze ki pa'n permet sa ganny fer. E ozordi lentansyon ki nou pe al fer se, reviz sa bann lenformasyon ki nou annan. Trouv bann solisyon apropiye pou li. Me osi enkorpor serten landrwa ki nouvo rapor in vini lo bann danze i ganny poze. Par egzamp bann landrwa kot i menas propriyete endividyel e serten landrwa kot i menas serten enfrastruktir piblik.

Alor nou le ki sa enn ki la ki nou pe al fer, i vin bokou pli detaye e i enkorpor en pe sa bann ki nou ti'n fer an lepase.

Me toultan Onorab i enportan pou nou note ki tousala i annan pou fer avek kou e depans. E nou bezwen fer sir ki sa ki nou pe vin avek i kapab ganny akomode dan Bidze ki nou annan. Sankwa nou pou bezwen fer zis sa bann ki priyorite e nou pou toultan reste avek serten keksoz ki ou pa pou kapab fini fer. Alor i koute.

Dapre lenformasyon ki nou'n anmase resaman, i kout en kantite pou koup pye dibwa. Letan ou met tou ansanm i sot plizyer milyon. E nou bezwen trouv fason pou nou kapab *accommodate* li petet an traver diferan letap. Nou fer en premye, nou fer en dezyenm.

Me selman nou komans par bann priyorite ki nou konnen i pe menas dan en fason grav bann propriyete ouswa lenfrastruktir. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Napa ankor lezot Manm ki'n endike i le demann kestyon lo sa enn. So nou pou bouz lo lot kestyon. E mon le osi rekonnet prezans Mr John Quilindo ki *Principal Forestry Officer* avek nou lo *panel*.

Kestyon 166 pou Onorab Doyace Porice.

HON DOYACE PORICE

Mersi Mr Speaker. Minis ek ou delegasyon. Tou mon bann koleg *MNA* e tou dimoun a lekout, bonzour.

Avek menas pye dibwa o bor semen Cap Samy ziska Cote D'Or, ki pe koz danze pou piblik ek transpor, eski Minis i annan plan pou revwar debwazman sa bann pye dibwa dan sa rezyon? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Onorab mon krwar petet nou ava komanse par dir ki debwazman i en keksoz ki nou bezwen vey byen. Nou bezwen mentenir en kouvertir vezetasyon lo nou bann zil. Nou konnen pou plizyer rezon. Pou kapab siport nou bann aktivite ki nou fer koman bann zabitan.

E osi nou konnen nou annan bann lentere touristik osi, pou nou kapab mentenir. Alor nou bezwen fer sir ki nou pa pe pran debwazman koman en Polisi, me nou bezwen kontrol pye dibwa si i poz en danze pou serten dimoun ki pe servi ouswa les serten lenfrastruktir.

Me pou al lo kestyon Mr Speaker i enportan pou bann Manm konnen ki bann pye dibwa ki trouve depi Cap Samy ziska Cote D'Or in ganny trouve lo later Leta. Me osi lo later prive.

Minister in fini antreprann en *assessment* en evalyasyon dan sa rezyon. E atraver sa evalyasyon nou'n idantifye 72 pye dibwa ki danzere. Sa i enkli sed, takamaka e osi bodanmyen.

Minister in agree pou koup tou bann pye sed, anvi ki zot rasin i ganny trouve pres avek sirfas. E zot pli fasil pou tonbe dan letan lapli e osi kan i annan gro divan. Tandis ki bodanmyen en takamaka sa bann lespes pou ganny debranse selman pou elimin danze pou asire ki landrwa parey mon'n dir i pa perdi son labote. Akoz nou bezwen osi mentenir labote nou landrwa lo nou bann zil. Bann lespas ki nou annan lo nou bann zil.

I bon note ki i annan serten *timber merchant* ki osi montre lentere pou aste bann sed ki pou ganny retire. Serten lakonpanyen prive in osi apros Minister pou retir serten dibwa, ki vin en danze pou veikil zot lakonpanyen. Minister i an diskisyon avek sa bann lakonpanyen.

Minister in osi antre an negosyasyon avek bann propriyete prive pou ede retir danze ki ganny proze par dibwa ki ganny trouve lo zot propriyete.

E parey mon'n dir si sa bann negosyasyon e sa bann konversasyon i pa abouti, nou pou bezwen al pli devan e servi bann lareg, bann Lalwa ki deza egziste pou nou fer sa bann keksoz ganny fer.

Prosedir *tender* pou dibwa ki ganny trouve lo later Gouvernman pe deza ganny fer, e nou espekte ki byento nou ava kapab met sa bann dibwa ater e retir sa bann danze ki Onorab pe koz lo la. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis pou larepons. Onorab siplemanter.

HON DOYACE PORICE

Mersi Minis pou ou detay. Me Minis lo kote Cap Samy nou deza, nou konnen ki kantite pye dibwa i annan la.

E i annan letan ki zot pe mazin pou taye petet mazin osi pou tir sa bann siko ki dan bor semen. E ti annan en vizit ki ti ganny fer avek *PS*, i konn tre byen.

E osi vi ki nou konnen poudir Desanm pe arive parey ou menm ou'n dir poudir letan

lapli pe vini, e nou pou bezwen petet dir nou si pou annan en laranzman ouswa pou annan en debwazman ki pou fer avek sa bann pye dibwa? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab Wi i pou annan serten travay ki pou ganny fer la byento pou kapab met sa bann pye dibwa anba kontrol. Nou anvi fer li avan movetan i vini, avan sezon lapli i vini. E sa nou ava antre an kontak avek Seksyon Lafore. Antre an diskisyon avek nou lofis lo Praslin e osi Lofis *DA* pou travay lo la.

Kot i konsern bann siko lo bor semen, byensir i annan nesesite dan serten ka pou tir bann siko ki dan bor semen. Me nou bezwen osi konsyan ki sa i anmenn en kou adisyonnèl avek li.

E akòz ou bezwen servi masin. E i koute pou servi sa bann lekipman. Me selman kot i neser kot nou war i esansyel pou li ganny tire, pou li par egzant pa koz en risk ouswa pa andomaz lenfrastriktir semen, nou a fer le neser pou nou osi

tir sa bann siko lo bor semen. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. E napa okenn lezot Manm ki'n endike zot le demann kestyon lo sa enn kestyon partikilye. Donk nou ava bouz lot kestyon. Be anfet nou'n fini.

Alor nou ava remerci *panel* pou zot prezans avek nou. Nou'n sanz, sanz dimoun ti annan plizyer zot. Minis mersi pou avek nou. Pas nou remersiman avek bann lezot zofisye ki'n kit nou. Donk nou ava ganny sans war zot en lot ler. Nou ava kapab eskiz zot parmi nou. Mersi.

(MINISTER JOUBERT AND HIS DELEGATION WAS EXCUSED FROM THE HOUSE)

MR DEPUTY SPEAKER

Nou prosen *item* lo nou *Order Paper* byensir i en *Public Bill* ki nou pou pran apre midi. Donk nou ava *adjourn* la. Mon konnen poudir i annan Komite partikilyerman *Bills Committee* pe zwenn midi edmi avek bann zofisye sorti kot Minister Later ek Lakaz, pou konsider sa *Bill pou Construction Professionals (Registrations and Regulations) Bill, 2022*, midi edmi.

E petet Mr *Chair of Bills Committee* mon kapab pran liberte pou dir ek bann Manm zot kapab *attend*, akoz si en *Bill* osi enportan zot kapab vini pou zot konpran en pe akoz i annan en pe lamannman ki *Bills Committee* pou konsidere ozordi.

Ou le dir en keksoz?

HON CLIFFORD ANDRE

Non, non. Mon ti pou, annefe mon ti pe al demande pou mon dir sanmenm sa, konmsi ki kekfwa nou ava definitivman pou annan diskisyon dan Lasanble. Me selman bann Manm ki disponib *attend*. Akoz zot pou war kote nou sorti demen nou annan *Excise Tax*, osi vini *attend*. Akoz nou krwar i enportan ki dan *Bills Committee* nou *extend* pou lezot Manm. Ki zot vini zot vwar.

E zot ava konnen ki nou'n diskrit serten keksoz si nou'n tonm dakor apre letan nou retournen, kekfwa i annan en pti dezagreman nou konnen poudir nou pe *stand firm* lo en keksoz ki'n ganny pran, en desizyon par Komite.

Alors mon *welcome* zot pou *meeting* ki nou pe fer midi edmi avek Minister Later, konsernan sa *Construction Bill*. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi bokou. Alor nou ava *adjourn* e nou ava rebran travay 2er apre midi.

(BREAK)

MR DEPUTY SPEAKER

Bonn apre midi tou Manm Lasanble, *staff* Sekretarya e piblik ki pe swiv Lasanble Nasyonal. Byenveni pou nou sesyon apre midi.

Prosenman lo nou *Order Paper* se *Second Reading* en *Bill*. Donk mon ava demann *parliamentary reporter* pou al kriy Minis avek son delegasyon pou nou *proceed*.

Bon nou ava akey Minis pou Ledikasyon Dr Justin Valentin avek nou apre midi. E son delegasyon Ki konpri Sekreter Prensipal pou Education *Sector Development Department* Mr John Lesperance.

I osi annan Sef Egzekitiv *Agency for National Human Resource Development* Mrs Nadia Lauricourt. I annan Mr Adam Furneau ki *Assistant Legal Draftsperson*. E osi i annan Ms Susan Morel ki *Chief Policy Analyst* dan *Policy, Planning and Monitoring & Evaluation Section* dan Departman Lanplwa.

Mon ava dir zot tou byenveni dan Lasanble Nasyonal. Mon ava prezan envit *Chief Whip LDS* pou li *move* Mosyon pou *Second Reading of the Bill*.

HON SANDY ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis avek ou lekip. Bonn apre midi tou mon bann koleg Onorab e tou dimoun ki a lekout.

Mr Speaker mon le move anba nou *Standing Order 69 (2)* ki *Bill Agency for National Human Resource Development (Validation and Repeal) Bill, 2022* i ganny lir en Dezyenm Fwa. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Likel ki pou segonde? Onorab Esparon.

HON REGINA ESPARON

Mersi Mr Speaker. Mosyon in ganny segonde. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Donk aprezan mon ava envit Dr Valentin pou li entrodwir son *Bill* silvouple. Mersi.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi *Leader* Lopozisyon. Tou

bann Manm Onorab e tou bann dimoun ki a lekout.

Mr Speaker ozordi Minister Ledikasyon pe vin rod laprouvasyon Lasanble Nasyonal pou de proze. Premyerman pou retrospektivman donn Lalwa Lazans Nasyonal pou Devlopman pou Resours Imen, en dat komanse e dezyenmman rod laprouvasyon Lasanble Nasyonal pou kennsel sa Lalwa.

Mr Speaker Lalwa *ANHRD* ti ganny sinyen par Prezidan Sesel sa lepok an Desanm 2013. Apre ki Prezidan ti'n siny sa Lalwa, Minis ki ti responsab *ANHRD* ti devret etabli en dat pou sa Lalwa komans vin anfors.

Malerezman menm si Prezidan ti'n apwent Sef Egzekitiv e *ANHRD*, sa dat pou sa Lalwa vin anfors pa'n zanmen ganny etabli. Donk legalman sa Lalwa napa en dat kan i ti vin an fors. E la ki Gouvernman aktyel pe propoze dizourd sa Lazans, i nesese pou donn sa Lalwa *The Agency for National Human Resource Development Act* en dat komansman.

Sa i nesese pou kapab dizourd sa Lalwa parey nou de demande. En lot bi sa Prozedlwa ki lo latab, se pou donn laprouvasyon Lasanble

pou dizourd Lalwa *ANHRD* e konsekaman dizourd sa Lazans. Mr Speaker les mon donn rezon deryer sa desizyon.

I annan en zefor kolektiv e nasyonal dirize par Minister Finans spesifikman Departman ki ansarz Devlopman Nasyonal pou Sesel, annan en plan Resours Imen dan tou son splander. En Plan Nasyonal pou Resours Imen ki byen elabore i etabli bann bezwen aktyel e fitir resours imen en pei, pour ki i a nobou akonplir son bann bi e lobzektif anliny avek devlopman Nasyonal.

I annan lenfliyans devlopman e konteni program skoler e letid avanse e i enform devlopman bann program ledikasyon karyer. Sa rol devlopman resours imen i konmela tonm kot *ANHRD*, e i pa neserman pe ganny fer dan en fason sistematik e apropiye.

Dan Departman Lanplwa i osi annan bann fonksyon parey. Apre bokou diskisyon e analiz ant Minister Ledikasyon e Minister Lanplwa e Servis Sosyal, desizyon pou ganny pran pou transfer sa rol anba Departman Lanplwa pou plizyer rezon.

ANHRD ti pe met plis lanfaz lo *Scholarship* zis en pti poursantaz Bidze *ANHRD* ki ti

al pou Devlopman Resours Imen. Resers fer lo Plan Nasyonal Devlopman Resours Imen ti depan lo laprouvasyon par *Board ANHRD* e sa ti met en pe retar dan lenplimantasyon bann rekomandasyon e bann resers.

Serten analiz e rapor fer par *ANHRD* ti osi pe ganny fer par Departman Lanplwa ki montre ki sa de lenstitisyon ti annan lobzektif similer. E *ANHRD* ti pe depan lo lenformasyon sorti kot Departman Lanplwa pou fer zot travay.

Sa fonksyon i relye avek manda devlopman Departman Lanplwa ki fasilite loportinite lanplwa pou Seselwa e *manage* etranze ki vin travay Sesel. Departman Lanplwa i kolekte lenformasyon prodwi e analiz *statistics* lo la kantite plas travay, dan pei e demann pou travayer etranze e osi lo dimoun ki pe rod lanplwa.

Sa bann lenformasyon i esansyel pou idantifye konpetans dan pei. Rasyonal pou sa desizyon i akoz devlopman Polisi stratezi e Plan Nasyonal pou Resours Imen, i depan bokou lo lenformasyon e statistik konsernan marse lanplwa.

Departman Lanplwa i an kontak avek anplwayer e

dimoun ki pe rod lanplwa, e sa i ava ede pou fasilite konsiltasyon, koleksyon lenformasyon e pou pran bezwen sa sekter. E an vi ki pandemi COVID-19 in afekte bokou sekter lanplwa, nouvo Plan Nasyonal pou Resours Imen e devlopman resours imen, i bezwen pran an kont, sa bann sanzman.

Sa nouvo plan i osi bezwen konsider lezot defi ki marse lanplwa pe fer fas avek. Par egzanp mank lanplwa parmi bann zenn, lanplwa enformel e lezot. E Departman Lanplwa i o sant sa bann sanzman e defi. Donk zot annan plis lendikasyon lo sekter ki bezwen e mank travayer, e konpetans.

Le 13 Zilyet 2022, premye letap sa Prozedlwa ti ganny aprouve par Konsey Minis. Konsey Minis ti aprouve ki fonksyon Nasyonal *Human Resources Planning and Human Resources Development* ki ti ganny enplimante par ANHRD, i transfer kot Departman Lanplwa.

Apre ki sa fonksyon Planifikasyon e Devlopman Resours Imen ti pou'n sorti avek ANHRD, sa Lazans ti pou annan selman sa rol administrasyon labours, setadir *scholarship*. Ki par

konsekans ti annan 3 posibilite ki ti ganny prezante.

Premyerman, sanz non sa Lazans e kit li ek son bann fonksyon ladministrasyon e zesyon *scholarship*.

Dezyenmman, sanz non Lazans e donn li sa lazans en nouvo fonksyon.

E trwazyenmman, dizourd sa Lazans, dan son totalite e entegre fonksyonn ladministrasyon *scholarships*, dan en Minister.

Trwazyenm posibilite ti ganny konsidere e Konsey Minis ti decide pou dizourd ANHRD, e fonksyon ladministrasyon *scholarship* in ganny donner avek Minister Ledikasyon.

Minister Ledikasyon, in aziste son striktir pou akey ladministrasyon *scholarship* dan en nouvo divizyon ki pou apel Divizyon pour Karyer e Progresyon Ledikasyon *Tertiaire, (Careers and Tertiary Education Progression)*.

Sa nouvo laranzman se pour etabli, en koneksyon pli prominan ant ledikasyon karyer, seleksyon pour bann sant profesyonnel, e devlopman letid avanse.

Mr Speaker laranzman pe ganny fer pour transfer bann diferan *staff ANHRD*, swa dan Minister Ledikasyon ouswa dan

Departman Lanplwa, depandan lo zot konpetans e bann travayer pe ganny met okouran tou bann laranzman.

An menm tan, etidyan ki pe etidye pe ganny sa konfirmasyon ozordi, ki sa sanzman pou napa okenn lefe advers lo zot program letid. An mezir ki bann nouvo ladres *email* i ganny etabli. E byensir zot ava ganny averti.

Avek bann nouvo devlopman e dinamiz dan planifikasyon resours imen dan Sesel, pou annan bann lazisteman dan Polisi *Scholarship*. Me sa i ava size en lot konversasyon letan ki a ganny fer. Me prensip fondamantal i reste, etidyan ki annan konpetans e ki anvi pran bann program pour partisip dan devlopman sosyoekonomik Sesel, pou ganny asiste anba bann diferan fom *scholarship* ki a ganny etabli.

Mon sezi sa lokazyon Mr Speaker pou remerci bann travayer aktyel e bann ansyen travayer *ANHRD*, osi byen ki bann diferan manm *Board* dan lepase, pour servi zot pei onnetman e avek devosyon. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minister. Donk aprezan lasal i ouver pou deba, lo sa

Prozedlwa e mon rekonnèt Onorab Hoareau.

HON JOHN HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Mr Speaker, bonn apre midi Minis e tou dimoun a lekout.

Mr Speaker Prozedlwa ki devan nou i pe demann nou pour premyerman *validate* en Lalwa ki ti'n ganny *assent* le 2 Desanm, 2013. E osi pour nou *repeal* sa Lalwa apre ki nou'n *validate* sa Lalwa.

Mr Speaker mon osi mon le komanse, par remerci bann *staff* e *ANHRD*, ki'n sey zot mye pou fer en bon travay pandan bann letan ki nou'n annan zot, pour gid sa proze *scholarship* oubyen sa divizyon ki okip *scholarship*.

Me solman Mr Speaker, i fer mon enn pti pe tris pou vwar ki en Lalwa ki'n ganny *assent*, le 2 Desanm 2013, anba Gouvernman sa lepok Mr Michel, pa'n zanmen ganny en *commencement date*. Ti montre kantite lefikasite, ti annan dan sa bann Gouvernman *SPPF* oparavan.

Mr Speaker, ozordi nou pe fer en travay, ki byen nou fer dan nou Lasanble se pour *validate* en Lalwa ki pran lefe, en bon pe lannen pase, e petet pour bann dimoun ki pe

ekoute, i neser pour konpran ki si sa en *commencement date* ki ganny mete avek en Lalwa.

Premyerman ler Lalwa i *assent* par Prezidan Lalwa i *deemed to be effective*. Me selman i annan serten ka kot en *commencement date*, i bezwen ganny mete si bann provizyon pou *roll out* sa Lalwa pa'n ganny tou met an plas oubyen tou ganny planifye.

Alor i donn en letan en lespas letan, ki Minis li menm i vwar si serten keksoz pa'n ganny met an plas, pou met an plas sa bann keksoz answit donn en dat pour komans, pour sa Lalwa kapab komanse.

Me selman parey nou pe dir, parey nou'n vwar poudir sa Lalwa dan li menm, ler nou pe *assess* li a letan aktyel ki nou pe viv ladan, nou vwar poudir, i annan serten travay ki annan diplikasyon. Parey Minis in fer resorti, i annan serten travay ki pe ganny fer deza par, Divizyon Lanplwa e tandis ki *ANHRD*, pe plizoumwèn okip li avek size *scholarship*.

Alor i neser dan lespri *restructuring* ki Gouvernman in vin avek pou anmenn plis lefikasite e pou anmenn en *leaner Government* i neser ki annan sa restriktirasyon e sa Lalwa i vin, sa Prozedlwa i vin

an viger. Pour kapab *repeal* sa *Agency*.

Mr Speaker ler nou get bann mankman ki'n annan, avek *ANHRD* nou kapab vwar, poudir i dan enn pti pe eparpiye en pe partou kote. Ler nou ekout bann kritik an deor, *to be honest* avek nou lekor.

Premyerman nou vwar poudir i annan bokou bann *scholarship*, ki ganny donner lo nivo bilateral, ki bokou zanfan, oubyen bokou etidyan, Sesel pa pran oubyen pa pe *enroll* ladan. E nou demann nou lekor, serten kestyon aköz sa ki sa i leka?

Petet nou vwar ki dan serten sans, *careers guidance* pa'n ase efektiv pou pous sa bann manrmay pou pran serten kad formasyon? Si in mank sa serten mank, kekfwà i kapab osi in mank serten ledikasyon lo sa nivo? Petet osi i kapab, ki napa ase lanfaz lo kote *ANHRD* ki'n ganny mete, pour ki sa zot vin proaktiv pou pous sa bann manrmay ver sa bann filyer.

Ozordi zour parey nou pe dir, dan sa lemonn sa leta aktyel ki nou pe viv ladan size mende, *manpower supply*. I enn ki si oule i tonm pli byen avek portfolyo lanplwa. Aköz i tonm pli byen ek portfolyo lanplwa?

Mr Speaker se lanplwa li menm ki annan tou statistik kantite dimoun ki ganny anploye ki bor dimoun, ki bor i annan neseseite, par bann sekter prive pou rod plis dimoun pour donn plis lanplwa, pou donn plis *vacancies*. I osi Mr Speaker sa size *GOP*, se zot ki antreprann.

Alor zot konnen en kantite etranze ki pe vin Sesel e ki domenn dan nou devlopman ki nou bezwen plis dimoun, pou travay oubyen plis *graduate* pou fer formasyon ladan.

Alor Mr Speaker, sa i en size ki Departman Lanplwa i kapab prodwi bann statistik, e gid si oule pei avek en modern *manpower plan*, enn ki parey Minis in fer sorti, ki reflekte letan ki nou pe viv ladan e *updated one*, ki kapab osi reflekte bann *challenges* ki nou pe pas atraver, atraver si oule *COVID* ki'n enpakte bokou lo nou.

E osi ki pran kont bann lezot *challenges* ki pei pe pas atraver, oubyen ki lemonn pe pas atraver. Dizon pran egzanp sa lager ki pe arive Lerop ki annan lenpak lo nou lekonomi, e par kont i bezwen fer nou re-prioritiz nou bann sekter, kot nou bezwen anvoy marmay etidye. Pour fer sir ki nou servi

sa pti resours ki nou annan, pou pli maksimonm posib.

Nou'n vwar dan lepase *without* en bon *manpower plan*, kot nou'n prodwir bokou par egzanp pilot, ki ozordi i annan en kantite zot ki pe asize ki napa en travay, e tandis ki serten lezot landrwa nou tant pou en pe neglize;- *surveyors, economist, teachers* napa ase. Alor nou bezwen annan en program ki pous plis nou zenn ver sa bann travay koumsa.

Mr Speaker, ler nou pe gete mon vwar ki dan sa provizyon Lalwa ki'n fer in fer provizyon pou *savings* osi. So *savings* avek bann *transitional provision* i la dan sa Lalwa, kot bann *liabilities* e osi bann Kontra ki'n deza ganny sinyen, *once* ki sa Lalwa i *validate* sa bann keksoz vedir tou keksoz, i pou an *accordance* avek bann provizyon legal.

Tousala i tenir e tou sa bann *liabilities*, i tonm anba Gouvernman *du jour, ok Government of Seychelles, instead of* sa *Agency*. E tou bann dimoun, ki annan zot zanfan deor, mon pe *reaffirm* avek zot ki pou napa okenn sanzman ki zot zanfan pou kontinyen ganny sa larzan, pou pey zot bann *stipend* zot bann *tuition* e ki zot tou zot pou

kapab kontinyen parey *as normal*, parey nou dir.

I annan osi provizyon, ki tou travayer i pou ganny re abzorbe dan swa Lanplwa oubyen swa Minister Ledikasyon, pou kapab kontinyen sa travay.

Mr Speaker avek sa mon poudir ki sa Lalwa, i enn ki anliny avek desizyon Gouvernman pour fer sir ki nou annan nou en *leaner Government*. E osi ki nou annan nou bann restriktirasyon ki pou anmenn plis lefikasite dan nou sistenm.

Avek sa mon a remersye ou.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi, Onorab Hoareau avan ki mon pa lo prosen entervenans, mon zis rapel bann Manm lo *Standing Orders 59, to be mindful of content of* zot lentervansyon pou nou evite ki annan bann diskord dan Lasanble ozordi.

La *so far* mon annan zis 5 Manm, ki'n endike zot le koze. Mon ti ava prefere ki mon konnen konbyen, pour mwan kapab kalkil letan. Akoz i mon lentansyon pou nou fini avek sa deba ozordi 5er. Okenn dimoun ki pe vin zwe tranpe *at the last minute* pou lev lanmen mon pou

bezwen *move on*. Onorab Kelly Samynadin.

HON KELLY SAMYNADIN

Mersi Mr Chair. Bonn apre midi Minis avek ou delegasyon. Mr Speaker Lazans pou Devlopman Nasyonal pou Resours Imen ti ganny kree pou akonplir bann fonksyon swivan;-

Konsej i asiste Gouvernman dan bann devlopman resours imen.

Kordin Plan Nasyonal pou Resours Imen ensi ki devlopman resours imen dan sektè piblik e prive.

Fer provizyon en *forum konsiltasyon*, bann diferan *partner* lo bann size an relasyon avek devlopman resours imen. Promot en kiltir formasyon e laprantisaz devlopman permanan pou bann endividi ek bann lorganizasyon.

Mr Speaker, sa i detrwa parmi plizyer fonksyon sa Lazans ki ti pe fonksyonn, koman en antite endepandan depi son konsepsyon an Zanvye 2014.

Parey in ganny eksplike oparavan, sa *Bill* ki devan nou pe met lanfaz lo disolisyon sa Lazans ki pou dezormen, nepli en antite otononm, me pou aprezan fonksyonn koman en Departman anba Minister

Ledikasyon, e byensir sa konponan resours imen pou bouz anba Minister pou Lanplwa, ek Zafer Sosyal.

Mr Speaker koman en *past graduate*, mon santi ki sa sanzman i enn ki tre esansyel, e ki pou tre efikas. Akoz sa de *parent Ministries* ki responsab pou sa de antite Lanplwa e Ledikasyon i ava kapab enpoz en pli bon mekanizm, ou stratezi *monitoring*, lo lafason ki *scholarship* e devlopman resours imen i ganny zere dan pei.

Minister pou Lanplwa, i ava asire ki en program devlopman resours imen apropiye i ganny etabli, pou asire ki demann adekwat pour lanplwa i pli byen ganny administre. E letid neser i ava ganny fer pour ki toultan nou pei i azour avek sanzman ou revolisyon vizavi sa bann tel demann.

E an retour devlop en sinerzi permanan avek Minister Ledikasyon, pou kapab garanti ki deplwayman *scholarships* i konvenab avek bezwen Departman Resours Imen an vi ka sa ti deza enn bann fonksyon sa Lazans.

E sa se pour zer e administre *Scheme* bann labours Gouvernman e Fon Formasyon *Tertiaire*. Sa i ava

par konsekan asire ki pei, i vin pli performan ekonomikman. Akoz nou pou annan nou en lafors travayer, ki pli konpetan e ki'n ganny formasyon spesyalize dan domenn ki zot pe travay ladan.

Mr Speaker, *ANHRD* ti ganny *mandate* pou promot linisyativ pou fer provizyon formasyon e nou tou nou konnen ki malgre ki sa Lazans in akonplir bokou, in annan bokou defayans dan son fonksyonman.

Lafason ki serten bann labours ti pe ganny *allocate*, pa ti neserman an konformite avek demann resours imen dan pei, oubyen depandan lo afilyasyon politik, serten etidyan ti ganny penalize.

Dan en Lartik lo sit *web Seychelles News Agency* date, le 4 out 2022, kot lanfaz ti pe ganny mete lo en group 137 etidyan, ki ti pe ekspekte komans zot parkour ledikasyon tersyer sa lannen.

Dan sa Lartik, Mr Speaker in endike klerman ki Gouvernman i kontinyelman finans formasyon laprantisaz permanan, ki ekspekte zwenn demann pei. E mon sit madanm Barbara Kilindo ki administrater prensipal pou Labours.

“Bann domenn ki bann etidyan i fer laplikasyon, i varye. E letan nou get dat bann aplikasyon, laplipar etidyan i prefer swazir pou etidye ladministrasyon biznes e kontabilite, swivi par *civil engineering, computing, la medicine e dentisterie*, Diplonm Ledikasyon, e letid lanvironnman.

Sa data i reflekte disponibilite bann dispozisyon travay, letan ki zot in fini etidye dan sa domenn, bann etidyan pou kapab antre dan bann diferan landrwa travay ki swa dan sektor piblik ou prive.” Fen sitasyon.

Mr Speaker malgre ki sa i en fe mon santi ki sinerzi ant Minister pou Lanplwa e Minister Ledikasyon i devret al odela ki sa. Par komans en program ledikasyon entansif konsernan disponibilite bann labours, ensi ki bann louvraz ki an demann aktyelman dan pei, dan nou bann lekol avek nou bann etidyan.

Sirtou bann ki dan S3, S4 e S5 akoz se a sa staz, ki zot pe fer zot karyer. Nou bann ansennyan karyer i devret ganny akse avek plis lenformasyon, e formasyon pli adekwat vizavi gidans karyer. I devret ganny konsidere.

Parfwa nou vwar ki serten nou bann etidyan, i mal fer zot swa letid pos- segonder, an vi ki i pa'n ganny fer an relasyon avek bann opsyon letid an S4, S5. Konsekaman, sa i enpakte zot swa letid *tertiaire* pli tar akoz i annan ki mal performen dan legzanmen enternasyonal ensi ki nasyonal ki fer ki zot pa ganny aksepte dan bann diferan lenstitisyon tersyer.

En sistenm promosyon, pli entansif i devret osi ganny fer an sa ki konsern bann diferan labours ki an ofer, par bann diferan liniversite, pour ki bann etidyan pa santi zot kwense ou konfize dan bann diferan swa karyer e letid ki zot pe fer.

Parfwa etidyan e paran i dir ki zot pa kouran si serten labours ti pe ganny donner, e souvan nou vwar ki sa bann menm labours i pa konsekan ganny anile akoz ti napa aplikan pour konsidere.

Mr Speaker avan mon terminen, mon le felisit Gouvernman pou asire ki bann travayer Lazans Gouvernman Nasyonal pou Devlopman Resours Imen i ganny abzorbe, e kontiny zot lanplwa avek Gouvernman Sesel anba departman ki koresponn avek zot *post*.

Ki swa ledikasyon ou lanplwa, anvi dezolasyon sa *Act*, ziska ki term zot lanplwa i ganny amande varye ou anile, an lakordans avek *Public Service Orders*. Oubyen lezot *Scheme of Service*, ki aplikab pou bann anplwaye Gouvernman.

Avek sa Mr Speaker, mon pe konfirm mon sipor pour sa *Bill*. Mersi

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab e annakor avek *Order 57* baze lo lakantite Manm ki'n endike zot pour koze mon pe donn tou bann Manm *approximately 15 minutes*. So tyek zot letan. *Next on the list*, Onorab Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. *Good afternoon* Minis avek ou delegasyon. Bonn apre midi tou Manm, e tou dimoun ki pe ekoute.

Mr Speaker mon pran laparol, apre midi pour aport mon kontribisyon anver sa ki devan nou, sa Prozedlwa ki devan nou, pour *repeal ANHRD Act*.

Mr Speaker ler mon ti, ler sa *Bill* ti vin devan *Bills Committee*, semenn pase si mon pa tronpe - mon ti fer en remark e ki mon pour petet *share* avek

Manm piblik e osi Lasanble. Ou konnen Mr Speaker sa ki nou pe fer la ozordi, kot nou pe ale ozordi la - i - nou ti deza laba avan, nou ti deza laba avan pour bann ki annan memwar Gouvernman, nou ti deza laba avan.

E souvandfwa mon pa poudir regresyon ozordi akoz apre zot, zot asize lot kote zot donn dimoun tou sord kalite non. Mon pa poudir regresyon me selman, selman zot ava dakor avek mwan mannyer mon'n eksplike, bann ki konpran ki pe arive zot ava dakor avek mwan ki poudir i *some sort of* regresyon.

Nou ti deza laba, akoz mon rapel ki *scholarship* ti ganny *manage* dan lofis en pe kot Minister Ledikasyon, pas dan *lobby* ou mont anler. Enn pti lofis laba, mon pa pou nonm non dimoun ki ti travay laba. Me selman mon konn detrwa, zot ti *manage* laba.

Sa letan mon krwar nou pe ganny nou apepre en 40ekek - 50ekek *scholarship* par lannen. Bann manrmay ki ti pe kalifye savedir en? E mon rapel osi poudir par egzanp *manpower development*, ti annan en letan ti *National House*. Ankor i annan bann dimoun ki ozordi in vin *PS*, in vin bann *CEOs*. Ki sa bann

letan ti bann *manpower officer*, ti travay la. So nou ti deza, nou deza sorti dan sa ki zot pe anmennen ozordi.

I napa nanryen nouvo, pou mwan i pa ni en transformasyon, ni en evolisyon, pour mwan i zis zot pe tourn *back* tou sa ki i ti ete dan letan pase. En pe menm parey ek zot bann koman ter ler zot fer, kontinyen koze letan pase e sa Lalwa ki devan i zis pe anmenn nou *back* dan letan pase.

Mr Speaker ozordi, nou pe *deal* avek, *over* 100ekek *scholarship* si mon pa tronpe. Diferan *scholarship*. Nou pe *deal* avek *scholarship* Bilateral, nou pe *deal* avek *scholarship* finanse par Gouvernman, nou pe *deal* avek bann don par egzanp ki ganny donnen. So i annan en kantite.

Kantite louvraz ki ganny fer, kantite louvraz ki neserman ganny fer pou *manage* sa zafer *scholarship*, pou *manage* bann etidyan, bann *issues* bann etidyan ki deor, ki pe etidye *away from home*, *away from* zot lakour zot paran, ki parfwa dan bann diferan - mon pa poudir difisil.

Me selman dan bann sityasyon koman en etidyan, bann ki'n etidye pour konnen ki poudir sityasyon enn pti pe

tight, ou pe etidye *at the same time* ou bezwen balans ou Bidze. So etidyan i dan bann sityasyon e pe *strict* deor.

Now sa Lazans ti la pour enn;- administre, *allocate* bann *scholarship*. E dezyenm pe fer sir osi ki zot *get wellbeing* bann etidyan deor. Fer sir ki bann *stipend*, i antre *on time*, fer sir ki bann *tuition fees* i ganny peye, fer sir zot get o bor *welfare* etidyan deor. Sa i sa bout *scholarship*, en?

E i annan tou en masin, ki mars avek sa, tout en mekanizm, tout en masin e fer sir ki nou bann etidyan deor, nou bann zanfan deor i dan konmsi i dan bon leta, i dan bon lanmen.

E mon panse Mr Speaker, sete sa rezon ki en lazans spesifik ti ganny kree, pou administre sa, pou donn li sa latansyon ki i *deserve*. E fer sir ki bann etidyan deor, pa vwar zot dan bann sityasyon difisil kot zot pe *call* isi, *call* laba e avek enn pti *management* ki ou pa pe kapab vremen *cater* pour sa kantite etidyan ki deor.

E dayer mon pour rapel par egzanp bann letan *COVID* kot, ti bezwen fer en kantite nou bann etidyan desann. Mon rapel kot *ANHRD* zot ti vremen *busy*. Akoz zot ti bezwen kominik avek bann diferan pei,

diferan etidyan e diferan pei. E sa se en ka *emergency* - wi.

Me solman in annan sa kordinasyon, i ti annan sa Lazans, sa striktir, pour kapab *deal* avek bann sityasyon koumsa. So mon panse ki sa Lazans ti ganny kree enn bann bi sete pour *better coordination of the whole scholarship issue*.

Me i annan sa lot bout osi Mr Speaker, *manpower development* ki ti osi ganny kole avek sa Lazans. Akoz ti ganny kole ek sa Lazans, se pou annan sa bon sinerzi. Zot in koz lo *careers development*, mon konpran. Me pou mwan *careers development* i kapab *standalone*, avek *management of scholarship* e osi *manpower development*.

Mwan pour mwan *manpower development* avek *scholarship* i mars ansanm. Akoz sa Lazans ki pe fer *manpower development* i konnen li menm li i konnen, i la i menm *CEO*, menm *staff* i konnen poudir letan nou'n kontakte tou bann Minister, tou bann lazans, tou bann landrwa prive dan pei nou konnen *what is the demand*.

E nou kapab *allocate scholarship accordingly, advice accordingly*. So i devret annan en sinerzi, ant sa de domenn. E mon panse Mr Speaker napa ki

parfe, me mon panse ki zot in ase deservi zot manda pandan sa bann letan ase byen.

E ki natirelman Sesel i en pei, i enn pti pei kot nou pa kapab ganny tou sa lekspertiz ki nou bezwen. Natirelman parfwa ozordi in ganny fer legzanp lo sekter lavyasyon, sekter lavyasyon i en sekter ki vremen *fluid*. Enn pti kou, i *up*, taler i ariv en zafer dan lemonn, e i tonbe. E nou vwar sityasyon difisil. *Ok?*

Petet parfwa ou pa ganny li san pour san. Me solman an zeneral, mon krwar i annan, en gran zefor ki'n ganny mete dan *manpower development*. En gran zefor ki'n ganny mete. I annan en kantite nou bann Seselwa ozordi ki pe travay dan bann diferan pozisyon profesyonnel, ki swa dan Gouvernman, ki swa dan sekter prive.

Me i pa pou zanmen ase, e Minis ti dir nou si mon pa tro lontan Minis Lanplwa, ti dir nou swa la, swa dan *hearing COGA*, ki poudir demann pour travayer etranze i kontinyen. So nou enn pti p i dinamik keksoz pe bouze, biznes i bouze, e demann i pour touzour la.

Me i enportan ki nou kree sa sinerzi e nou annan sa landrwa kot i kot nou kapab kree sa sinerzi ki pou fer sir

keksoz i mars byen, dan *planning* i mars byen, *the execution* osi i mars byen.

Mr Speaker Minister Ledikasyon i en gro Minister, i en gro Minister si non pa pli gro Minister ant li avek Minister Lasante. Si pa pli gro Minister mon pa tro asire, me selman mon konnen i en gro Minister.

I annan en kantite fonksyon Minister Ledikasyon. Ier mon dri fonksyon *meaning* kantite keksoz i bezwen fer. I bezwen *deal* avek ledikasyon primer, ledikasyon segonder, ledikasyon *tertiaire*.

I bezwen *deal* ek *teachers*, i bezwen *deal* ek zelev, i bezwen met Polisi. I annan en pake keksoz ki Minister Ledikasyon i bezwen fer. E ozordi, mon bezwen fran, i annan en kantite fristrasyon dan Minister Ledikasyon. Par bann *staff*, par bann *teachers*, ki dir ou i annan serten keksoz pa pe marse parey zot ti ava anvi vwar li marse.

I annan en kantite fristrasyon, kantite dimoun pe dir ou, ou a krwar i tro bokou e bann striktir pa pe delivre parey i sipoze delivre. E la ozordi nou pe pran en lot striktir en lot fardo, pa fardo me solman en lot striktir pe anvoy lo Minister Ledikasyon.

E mwan pour mwan sa i *worry* mwan, akoz mon per pangar i ava afekte *delivery* Minister Ledikasyon. E i ava afekte kalite ledikasyon ki bann zelev ozordi pe gannnen. So nou bezwen *be very careful* Mr Speaker.

Enn, mon krwar poudir sa Lalwa pe anmenn nou en pe an aryer. E de mon krwar ki nou pa pe-. Si ti annan *issues* kot *ANHRD*, annou rod en fason nou fer i pli travay pli byen, fer li fer keksoz en pe pli byen. E mon pa krwar sa nivo kot nou ti'n arive nou devret *go back* an aryer.

Nou ti devret annan en vizyon, pou lefitir atraver *scholarship* avek *human resource development*, *manpower development*. Mon osi annan krentif Mr Speaker an sa ki konsern kot sa bout, *manpower development or human resource development* pe bouze kot Minister Lanplwa.

Pa ki mon pa krwar i annan dimoun, kapab pou fer. Me mon krwar poudir Minister Lanplwa, i osi enn i annan bokou, i annan bokou pou fer i annan bokou latansyon ki i bezwen mete lo bann diferan keksoz ki enportan ozordi. Ki dayer nou bann Manm Lasanble nou koz en kantite lo la. *Expatriate employment*,

bann *issues grievances* ki annan, bann *issues* dan landrwa travay, ki Minister Lanplwa i bezwen met son lanmen lo la.

E Minister Lanplwa, i osi annan Polisi pou li fer. So Minister Lanplwa i annan bokou pou fer, e la nou pe azout ankor en lot *layer* travay lo Minister Lanplwa, ki pou mwan mon pa vwar sa sinerzi ek Minister Lanplwa.

Akoz Minister Lanplwa i pa *deal* dan bann zafer *manpower planning or human resource planning* li. Ok Minister Lanplwa pa *deal* ladan li. (Ekoute mon a dir zot.)

Mr Speaker, mon kapab ganny aret enteronpe par Naddy Zialor silvouple, Onorab Naddy Zialor? Si i anv i koze i a lev zon lanmen, mon'n krwar in lev son lanmen i ava dir taler.

MR DEPUTY SPEAKER

Mon'n *warned* bann Manm pou nou, tenir nou. *Proceed* Onorab.

HON WALLACE COSGROW

Ok so Mr Speaker, mwan mon santi ki poudir sa de landrwa. *It's not the right place* pour li. In deza la e i pa'n mars parey nou ti anv i. Alors se sa poudir lazans ti ganny kree. Mwan mon santi ki, *anyway* zot in fer zot desizyon, mwan mon krwar

dan lefitir i pou ariv en problemm.

Me zot in fer zot desizyon, nou ava get mannyer i ale akoz mon zot mazorite la lot kote. E zot, pour vote. Me mon pe kosyonn zot ki mon krwar ki nou bezwen fer sir veve ki lentere nou bann etidyan deor, i ganny proteze, i ganny fer sir ki zot ganny byen *taken care of*.

Dan Lazans ti annan sa kapasite, e mon *hope* in ganny dir poudir bann travayer pa pou ganny fer arete. Me mon pe sey konpran ki mannyer ou fit tousala dan en *set-up* Minister, kot ou pe sey rearanze.

Mon sey konpran ki mannyer ou met tou sa bann travayer. Ki mannyer tou sa bann travayer i antre si ou pe *streamline* ou pe aranz li. *Inevitably* pou annan serten *casualty*.

Lo lot kote, mon krwar petet i bezwen annan serten ranforsisman ki ganny fer kot Minister Lanplwa, pour ki i a kapab ranforsi sa bout *manpower development*.

Akoz avan ti annan, me apre ki zot ti tire zot napa sa *manpower* pou kapab *deal* avek sa. So mon hope ki sa bann dimoun i ava annan plis ranforsisman akoz mon konnen, kot ANHRD petet napa sa sitan kantite *staff*, an term

manpower development. Mon *hope* zot ava ranforsi li lo kote Minister Lanplwa.

Pou terminen Mr Speaker parey mon'n dir, mon konsernen. Me zot in vin avek Lalwa, mon konsernen pour mwan mon ti ekspekte vwar en keksoz en pe pli *forward looking*.

En keksoz ki transform sa sektek parey zot kontan dir, zot fer transformasyon. Be pour mwan sa, ki zot pe fer ozordi, i pe tourn nou *back* to bann lannen 1990 ki pou mwan i pa fer sans. So avek sa Mr Speaker, mon aret la. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab *right on time*. Prosen entervenans Onorab Philip Monthy.

HON PHILIP MONTHY

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis, bonn apre midi madanm Lauricourt e lezot manm lo *panel*. Mr Speaker i annan en koze ki dir, si en keksoz pe marse alor pa esey aranz li aköz i pou kase.

Me par kont, si ou remarke ki i annan serten defayans, e en nesese pou aranze e fer ki i vin pli performan e prodiktivite, i alors enportan pou annan sa kouraz nesese pou fer sa sanzman.

E se sa ki sa *Bill*, ki devan nou pe propoze pou *repeal The Agency for National Human Development Resources Act*, ki ti ganny *assent* par Prezidan Michel an 2013. E transfer tou fonksyon sa lazans, anba Minister Ledikasyon ek Minister Lanplwa.

An fezan sa fonksyon sa lazans an relasyon ek devlopman resours imen, pou ganny desarze par Departman Lanplwa e tou fonksyon ki annan pou fer avek *scholarship* pou ganny desarze par Minister Ledikasyon.

Si sa Gouvernman in deside fer sa sanzman, pou dizourd Lazans ANHRD i pa aköz nou en nouvo ladministrasyon, ki zis anvi vin kas tou sa ki sa Gouvernman presedan, in met an plas. Zis aköz nou anvi fer li. Non Mr Speaker.

I annan plizyer striktir ki an plas ki pe fonksyonnen, ki pa pe ganny touse. Aköz parey mon'n fer resorti pli boner, si en keksoz pe marse, nou pa bezwen aranze. Me dan ka ANHRD, mon poudir ki i pa'n neserman leka.

Aköz mon pe dir sa? Lazans ANHRD, zis ler ou antann sa abrevyasyon deswit mon asire ki nou tou la anndan nou pou mazin *scholarship*. E

se sa ki enn bann defayans sa Lazans, nou tou nou konnen ki atribisyon *scholarship* i tre enportan dan devlopman resours imen en pei, me i pa le i pa le sel priyorite.

E mon pou fer remarke ki sa Gouvernman ki la, in fer li son priyorite, pou anvoy etidye tou bann etidyan ki ti'n ganny kit ater, par Gouvernman presedan. Akoz ti dir *COVID* in tap pei e napa larzan. Sa ti ganny fer akoz nou rekonnèt lenportans annan en lafors travayer profesyonnel, spesyalize e byen edike.

Be Mr Speaker ler plis lanfaz i ganny mete lo *scholarship*, e menm sa mon santi ki pa'n vreman ganny fer dan en fason organize, dapre bezwen pei, sa kote devlopman resours imen i pou evidaman ganny negligè. E se sa ki'n arive. Ler ou retrouv ou avek en sityasyon kot ou annan plis pilot ki'n ganny *trained* ki travay ki annan pou zot fer, e ou ankor annan ki lo *training* e kot zot pa garanti en louvraz, pou mwan i sinonim move planifikasyon.

Ler ou vwar ou avek en sityasyon kot pei i annan en gran mank *trained economist*, e ki aktyelman la ler nou pe koze napa person ki pe ganny *trained* pour vin *economist*.

Tandis ki lakantite ki'n fer swa degre, oubyen *Masters* dan *Business Administration*, i tro bokou pour mwan Mr Speaker, sa i reflekte en move planifikasyon.

I annan en gran mankman Avoka dan pei, e lezot kad spesyalizasyon parey Ners spesyalize ki pa'n vreman ganny adrese, par sa menm Lazans ki'n an egzistans depi 2013. E la mon pou rekonnèt zefor, travay kantmenm ki bann Zofisyè sa Lazans in fer madanm Lauricourt. Menm kantmenm mon pe koz lo sa bann defayans.

E ler ou get bann domenn parey *surveyor*, kot ou vwar etranze pe fer sa bann louvraz, e osi fristrasyon nou pep akoz zot *file* pa pe ganny *process* ase vitman, zis akoz retar kot sa departman. I kler ki keksoz pa'n forseman mars parey ti devret ete.

E sa mankman travayer spesyalize dan sa pei, i en probleman mazer ki nou pe bezwen fer fas avek Mr Speaker. Avek sa nouvo fason fer ek devlopman resours imen, i pou tonm anba Departman Lanplwa, pour mwan sa i meyer fason prosede pou adres sa mankman resours imen dan serten sèkter kle.

E lekel ki pli byen plase pou pran bann desizyon pou adres sa bann defayans ki Departman Lanplwa? Akoz zot ki annan tou bann statistik, neserer pou pran bann desizyon byen enformen ki ava adres sa bann defayans.

E i enportan a sa staz, Mr Speaker, pour asir tou nou bann etidyan ki pe etidye e lezot ki pe aspire pou ganny en *scholarship* a lavenir, ki avek disolisyon ANHRD sa pa pou afekte zot dan okenn fason.

An vi ki se Gouvernman Sesel menm ki pou pe abzorb tou sa bann fonksyon e kou ki al avek, anba en Departman Gouvernman ki dan sa ka la i Minister Ledikasyon e Departman Lanplwa.

Sa i enportan Mr Speaker, akoz ou konn tre byen abilite serten pou detourn larealite e senm konfizyon. Avek sa de mo Mr Speaker, mon oule asir Minis ki mon pou aport tou mon sipor pour sa *Bill*, e mon pou ankouraz lezot Manm Onorab pou fer parey. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab Monthly. Mon pou pas laparol aprezan avek Onorab Loze.

HON JOHAN LOZE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker i annan en pwen ki mon ti leve resaman dan *Bills Committee*, mon krwar ou ti la *in attendance*. E *this being* menm si mon poudir sa, sa i pa mon Lalwa i pa mon Gouvernman, *I do not have any Scheme in the game*. Selman i mon pei e mon fer mon kontribisyon an relasyon ki mon ganny mete la pou mwan fer reprezantasyon *and I do it to the best of my ability*.

Resaman in annan en *trend* kot tou bann lenstans governans, ki'n ganny mete an plas, gradyelman enn par enn pe ganny *torn down*. E ki nou vwar se, nou vwar en re konsantrasyon pouvwar dan lanmen bann Minis, dan lanmen L'Egzekitiv.

E pouvwar ler i vini, i pa vin zis avek pouvwar desizyon, i pa vin zis avek pouvwar pou enfliyans lavi lezot. I vin avek en Bidze osi. So ou annan ou tou sa bann diferan lenstans governans, ki pe ganny *repealed*, ki pe ganny tire. E zot ganny pa'n zot ganny mete anba bann diferan Minister, kontrole direk par Minis, son PS.

Be met sa de kote, mwan mon *issue*, se proteksyon L'Egzekitiv. Sa bann *governing bodies* la, zot prezant en *buffer*

ant Minis avek fonksyon ki zot, zot desarze. Zot prezant en *buffer* ant laprezidans ek L'Egzekitiv avek fonksyon ki zot, zot desarze.

Anba ANHRD si en paran i santi ki son zanfan, sa kliyan ANHRD in resevwar serten move tretans, i *deal* avek ANHRD. Anba Minister Ledikasyon otomatikman, 'ar Minis mon piti in ganny viktimize," i *deal* ek Minis la. In sorti sa *buffer*. I napa ni menm sa, ni sa fonksyonman lendepandans, ni sa sanblan fonksyonman lendepandans.

E mwan mon pe poz en kestyon, i annan en pe letan sa se, eski nou pe anmenn plis demokrasi dan nou sistenm demokratik, ouswa si nou pe al dan en direksyon kot nou pe anmenn mwens demokrasi pour nou pep zwir?

E pour mwan sa i zis en kestyon. I en kestyon ki mwan mon pa pe vreman *provide* en larepons. Mon pa pe dikte dimoun *one way or another*. Me selman i en kestyon ki mon pou kontinyen poze, *as and when things go along*, ki i annan bann keksoz koumsa ki vin devan nou Lasanble. E mwan mon pou poze sa bann kestyon.

Zis parey en kestyon ki mon anvii poze avek zot la, 2013 lekel ki ti *Attorney Zeneral*? Sa

gro linefikasite ki nou pe koz lo la. Lekel ki ti *Attorney Zeneral* 2013? Ou vwar? De fwa letan zot montre ledwa, i montre ledwa lo zot dalon. Veye kot zot montre ledwa enn ler. Akoz zot pe montre ledwa dan fernwanr, zot pe montre drwat lo zot dalon. En zot bann *aiders and abettors*.

So al gete lekel ki ti *Attorney Zeneral*. Lekel ki pa'n *commence the commencement!* Ou konnen fodre, nou kalkile en pe sa bann keksoz en? Fodre nou kalkile pa zis kanmarad i donn zot, zot vini zot repete zot dir. Me selman parey mon'n dir zot, i pa mon Gouvernman, i pa mwan, ki pou dikte avek zot ki mannyer pou fer.

Ou konnen en konsern ki en kantite dimoun i annan an se moman se, Minister Ledikasyon li menm letan ou pe get li. I donn ou lenpresyon ki i pe ganny depase sa Minister. I annan sitan kantite pour zot fer. I annan keksoz zot pe fer otan ki zot kapab. I annan keksoz ki zot pa pe reisir ditou.

E ozordi Minister Ledikasyon pe resevwar serten difikilte pou delivre lo son *core business*. Les son *core business aside*, i annan bann lanpayaz ki pe vini, ki i pa pe kapab *cope*. Nou tou nou vwar. Minister Ledikasyon, pe *struggle*.

So pou ed Minis, pour nou ed Minister Ledikasyon, nou pran ankor fonksyon e responsabilite nou met lo li. Be eski nou kapab onnetman ozordi, dir ki Minister Ledikasyon pe fonksyonn dan fason pli efikas posib?

Si wi *go ahead, go ahead*. Zot konnen mwan, mon pa vremen opoze ler zot fer sa bann keksoz mwan. Mwan menm mwan personnelman koman en politisyen mon pa vremen opoze. Be i *saddened* mwan koman en Seselwa, akoz mon konnen pa pou marse bann keksoz ki zot pe fer.

Mon get fason ki zot pe prefas zot bann largiman, fason ki zot pe anmenn zot bann largiman, zot vini, nou'n anvoy etidye sa 150 etidyan ki ti'n ganny kit ater par zot Gouvernman. Senyer, Senyer zot serye zot?

Depi '78 nou pe anvoy Seselwa, etidye nou en faktori, nou'n *mass produce graduates*, dan sa pei! Ozordi zot asize zot gele ki nou'n fer tro bokou pilot. Seryezman, senserman zot pe gele?

(Mr Speaker, Onorab Philip Monthy mon'n trankil ler in koze mwan. Si i ti a kapab donn mwan en lape silvouple.)

MR DEPUTY SPEAKER

Kontinyen Onorab.

HON JOHAN LOZE

Be en pilot, in ganny li en kalifikasyon, ki *marketable anywhere around the world*, zot konnen konbyen pilot Seselwa pe anvol pou bann lezot *airlines*. Zot gete konbyen pilot Seselwa pe anvol-e *all over the world*. I devret en sours lafyerte. Annou pa zis gele ki nou'n prodwir tro bokou pilot ouswa, nou prodwi tro pti gin *economist!*

Be nou'n komanse, la i zot tou, prodwir en pe *economist*. Onorab John Hoareau mon tann li pe konplent laba, li osi. Be Onorab ou annan ou degre ozordi ou osi. Nou'n anvoy ou etidye, e ou vwar. I pa ti en *mistake* anvoy ou etidye. Get kot ou pe asize dan sa sez ozordi.

Mon kontan, mon kontan konmsi i *the fruits of our labors* i la, anndan devan nou pe asize la anndan devan nou, ou vwar lot pe konplent Mr Speaker Onorab Kelly Samynadin. Bravo nou'n anvoy li etidye li osi, pour li ganny son degre!

Laprev pou defet tou zot largiman, pe asize dan sez o bor zot. Zot menm zot pe defet zot bann prop largiman. *But at the end of the day* parey mon dir zot. I zot swa Mr Speaker. Zot

swazir *mode* gouvènanans, ki zot, zot anvi aplike, e la mon poudir zot en keksoz ki zot pou kontan tande.

Zot in ganny eleksyon, zot in ganny eleksyon, par en gran mazorite sez plen ouswa vid, me zot in gannyen. Zot kapab fer literalman sa ki zot anvi dan sa pei.

Mwan mon swete ki zot fer sa ki byen, be zot pe i *struggle*, zot pe *struggle*. E zot pou ariv en pwen, kot zot bann desizyon, ki zot in fer i pou barenm par lekel sa pep pou ziz zot lo la. I pou ariv en pwen kot 43an ou'n vin en rido sitan fen e transparan ki zot pa pou kapab debout deryer 43an *anymore* pou zot kasyet.

Zot pou bezwen debout lo zot prop fe e koz. Zot pou bezwen zot osi debout lo zot rikord, zis parey mwan ozordi mon pe *proudly* debout lo nou rikord. Menm si zot pe dir nou, nou pe *trained* tro bokou pilot, ouswa nou ti kit 150 etidyan ater, nou pa ti anvoy etidye akoz *COVID*.

Nou'n en faktori, nou'n *mass produce graduate* dan sa pei *and we are proud of it!* Nou *proud* pour sa Seselwa ki nou'n *elevate*, nou'n donner ledikasyon Mr Speaker, nou'n byen fer e mon krwar la i aprezan i zot tour. Zot in ganny zot sans atraver lavwa

demokratik an 2020. Fer parey, fer pli byen, mon swet zot bonn sans. Mersi Mr Speaker.

(APPLAUSE)

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Prosen entervenan se Onorab Wavel Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker bonn apre midi Minis, ou delegasyon, tou dimoun a lekout espesyalman Grand Anse Praslin. Mr Speaker, i enkrwayab ki mannyer en dimoun i kapab fer entervansyon lo en *Bill* me selman i pa dir nanryen lo sa *Bill*.

Mr Speaker ou konnen mon kontan mannyer, *US* sak fwa nou vin anmenn en *Bill* devan sa Lasanble Nasyonal, zot sey *lecture* nou lo ki mannyer nou pou anmenn en *Bill*. Ki mannyer nou Gouvernman pou pran desizyon, akoz dapre zot tou bann desizyon ki zot, zot ti pran dan lepase ti pli meyer ki desizyon ki nou Gouvernman ozordi pe pran.

Dapre zot ki zot pe demann nou pou fer, se pour kit tou keksoz parey i ti ete avan,

pa sanz nanryen. Me selman, si tou keksoz ki zot ti pe fer avan, tou bann Lalwa, tou zot bann Minister ti pe fonksyonn alaoter, parey zot krwar zot pe dir ti pe fonksyonnen. Be zot ti pou ankor o pouvwar ozordi Mr Speaker. Onorab Cosgrow ti pou ankor Minis ozordi!

Si i pa Minis i dan sa Lasanble Nasyon, savedir poudir i annan *gross inefficiency* dan zot Gouvernman avan ki Lepep Seselwa in tir zot e in met zot dan Lopoziyon! Savedir keksoz avan, pa ti pe marse! Savedir ti annan en problemm avek zot Gouvernman ki Lepep Seselwa pa'n dakor avek.

Mr Speaker Onorab Wallace i vin devan ou, devan Lasanble dan son lentervansyon i dir koumsa, zot ti deza laba, zot pli konnen ki nou.

Be zot ti deza laba Mr Speaker, be kantmenm zot ti deza laba, i pa ti pe marse lafason ki zot ti pe fer keksoz. Zot in telman laba Mr Speaker, ki zot ti napa en *commencement date*, pour sa Lazans vin anfers.

Tou bann tranzaksyon, tou sa ki sa Lazans ti pe fer pandan sa bann dernyen lannen depi 2013, ti ilegal Mr Speaker!

E sa ozordi se nou Gouvernman ozordi ki bezwen vin *validate* en Lazans aköz en defayans zot Gouvernman aköz zot Minis. Mon pa konnen lekel sa Minis sa letan. Mon poz sa la, ki i pa'n Mr Speaker, ki pa'n Mr Speaker etabli...

(Interruption)

MR SPEAKER

Silvouple, *Order!*

HON WAVEL WOODCOCK

Etabli en *commencement date* pour ki sa Lazans i vin an fors. Ozordi nou Gouvernman, i bezwen koriz en fot ki zot in fer Mr Speaker. Sanmenm sa ki nou apel *gross inefficiency* Mr Speaker.

Mr Speaker mon pa ganny en konpran bann largiman ki en Manm i vin anmennen, ozordi en bon pe nou lo sa kote latab, nou ganny *scholarship*, nou'n al liniversite enkli mwan menm Mr Speaker.

Mr Speaker *grey matter*, lespri sa se pa *US* ki'n donn nou lespri, lespri se Bondye ki'n donn nou lespri Mr Speaker!

(APPLAUSE)

HON WAVEL WOODCOCK

Lekel ki ti donn Albert Rene *scholarship*, ok i ti ganny anvoye pou al per, apre in vin Avoka.

Konbyen bann *ex* Prezidan, dan zot parti, konbyen bann *ex* Minis dan zot parti ki ti ganny edike anba dan letan kolonyal, anba Gouvernman avan? Mr Speaker nenport ki Gouvernman ki pou vin dan sa pei, pou donn ledikasyon. Nenport ki Gouvernman ki vini, pou bezwen anvoy bann zenn al etidye aletranze. E nou, nou'n fer de *cohort* apre lan ki nou ti dan *COVID* nou ti napa larzan. Apre lan ki nou pa'n kapab anvoy bann zenn deor aköz bann sityasyon ekonomik. Nou'n nobou kapab anvoy de *cohort* aletranze.

Prezan nou pou *take credit* ki nou Gouvernman, nou Gouvernman konmsi donn nou laglwar aköz nou'n anvoy de *cohort* manrmay etidye aletranze? Me i nou responsabilite sa nou bann frer ek nou bann ser. Parey i responsab pour zot Gouvernman pou fer sir ki nou bann zenn, i ganny ledikasyon. Parey dan nou Konstitisyon i fer provizyon pou kontinyen donn nou pep ledikasyon.

Nou pa mars parey zot Mr Speaker, kot bokou dimoun

dan lepase ti ganny *scholarship* aköz faver. Aköz li ti piti Minis, li ti mon dalon, alor li aköz i ti piti Minis ouswa en o zofisye Gouvernman. Li i ti al etidye Lerop, Langleter, bann lezot manrmay aköz zot pa ti piti Minis, en zofisye dan Gouvernman zot ti ganny anvoy Lafrik ouswa Lazi.

Mr Speaker ou konnen sa bann kalite ipokrizi, fodre nou arete dan nou pei. Parey bann entervenans avan mwan in dir, *human resource development* ou pou ganny *taken over* par Departman Lanplwa. *Management* ek ladministrasyon *of scholarship*, bann *Scholarship Scheme* enkli *Tertiary Education, the Tertiary Education Fund* tousala pou ganny transfer anba Departman Lanplwa.

Tou travayer, *assets liability* i pou ganny transfer anba Departman Lanplwa, anba Gouvernman, *once* ki *ANHRD* i ganny *repealed*. Mr Speaker i enportan pour note poudir in annan defayans dan *ANHRD*, kot i konsern devlopman resours imen dan nou pei.

E mon bezwen dir Mr Speaker, *ANHRD* pa'n neseserman zwe sa rol, ki i ti'n merite. E ti annan en problem kot ti napa sinerzi ant *ANHRD*,

avek bann *MDAs*. Sirtou, sirtou avek *employment* pour konpran bann *employment needs* Sesel, bann *employment needs* nou pei, pou konpran bezwen nou pei ki bann *field*, ki bann *expert* ki nou bezwen dan nou pei.

Pou ranpli sa bann trou ki annan ki ozordi aköz sa, nou pou bezwen anploy bann dimoun aletranze pou vin travay Sesel. Parey mon'n dir Mr Speaker, ti napa lanfaz lo devlopman travayer dan bann *field* ki nou ti vreman bezwen.

Sanmenm sa ki nou annan sa defayans ozordi dan plizyer *MDAs* pour nou met bann dimoun dan plizyer, bann post aköz, nou napa dimoun kalifye dan plizyer bann *field* enportan. Parey i annan Manm in koz lo bann mankman dan nou pei. Nou napa ase *economist* Sesel.

E nou napa ase bann *expert* dan bann dan plizyer *field* dan sekter finansyel. Kot i konsern later nou pe ganny problenm aköz nou napa ase *land surveyors*, nou napa ase *surveyors*, *quantity surveyors*, *quality surveyors* nou napa ase Avoka spesyalize.

Nou napa ase dimoun ki'n *train* dan *project management*. E i mank nou bann eksper dan sekter konstriksyon, nou napa ase *architect*. Mon krwar nou

kapab konte, lo mon ledwa konbyen *architect* nou annan Sesel.

E menm dan *tourism*, i mank nou profesyonnel Mr Speaker. Dan ledikasyon mon fek koz lo la, vizit ki nou Komite *MYS*CC ti al fer kot Liniversite Sesel, nou ti ganny poudir nou bezwen met plis lanfaz dan nou ledikasyon par *train* plis *teachers*, pou fer sir ki zot elev zot nivo. Lo nivo *degree* pour zot, annan en *degree* dan ledikasyon.

Aküz nou napa ase *teacher* Sesel ki annan e degre dan ledikasyon Mr Speaker. Ki montre poudir, i annan en *issue*, kot bann *field* bann sekter kot nou ti bezwen devlop *train* bann dimoun i pa'n ganny fer dan lepase. E sa fot ki ozordi nou Gouvernman, pe sey korize.

Parey en Manm in dir kantmenm zot pa kontan, ozordi ki problenm la ater. Ou konnen ki kantite pilot, ozordi pa pe kapab *fly*. Aküz i annan tro bokou pilot napa ase avyon, Mr Speaker? Ki nou pou fer ek sa bann pilot. Ou konpran nou bezwen konnen ki *needs* nou pei. Nou bezwen konnen kwa ki nou bezwen. Ki kalite resours imen ki nou bezwen, pou anmenn nou pei pli devan Mr Speaker. Sa ki pli enportan.

E zot pe koz labous plen lo bann *scholarship, management of scholarship* Mr Speaker. Konbyen *scholarship* ki zot Gouvernman, mon ti anmenn en kestyon dan sa Lasanble Nasyonal e mon ti soke *stats, figures*, ki Minis Valentin ti donn mwan, regardan kantite *scholarship* ki nou pei in gate.

Bann *scholarship* ki nou'n gannyen atraver Bilateral ki nou annan avek plizyer pei. Zis pou donn legzanp enn de pei *Cyprus, Hungary, Ireland* e lezot pei ankor. Bann *scholarship* ki nou'n gate. E *scholarship* ki ou donneren, i bezwen *gear towards our national needs*.

Towards nou bezwen ki nou annan. *Scholarship* ki ou donneren i pa sorti nenport ki bor sa, se *tax payers money* ki pe depanse, pou devlop nou bann zenn. Pour nou fer sir ki Gouvernman ki sekter piblik i fonksyonn byen.

Nou pa kabab donn *scholarship* pou *train* 50 astronot. Be nou pou anvoy dimoun dan lespas lo lalin nou, Mr Speaker? Kekfwa nou anvoy zot kot *Xi Jinping* laba *La Chine* aköz boner zot ti pe glorifye *La Chine*.

Anyway, mon pa pou al koz plis lo la ankor, Mr Speaker.

Eski nou pou *train* 100 astronot, Mr Speaker?

(Interruption)

MR DEPUTY SPEAKER

Order proceed, avek ou lentervansyon.

HON WAVEL WOODCOCK

Ki bann *needs* ki nou annan dan nou pei. ki bann travay, ki bann karyer ki nou bezwen. Mr Speaker tousala fodre nou pran kont aköz se *tax payers money*. Nou bezwen *invest* dan sa ki nou pei i bezwen pour devlopman nou pei. Sa ki'n al etidye dan ban *field* ki nou pa bezwen, Sesel, ki pa anliny avek nou Plan Devlopman Resours Imen, nou plan nasyonal, i ava pey dan son pos.

Aköz nou bezwen priyoritiz bezwen pei, an term *scholarship*. E nou pa kapab gaspiy bann *scholarship* ki nou gannyen, aköz bann zenn pa le pran sa bann *scholarship* e aköz sa parfwa ki nou vwar bann *scholarship* pa ganny servi.

Be si i dan en *field* ki nou pei i bezwen. Si i dan en domenn ki nou napa eksper, nou napa bann dimoun lo la, nou bezwen ensiste ki bann manrmay osi, i pran sa ban *scholarship*. Aköz i pou ed nou pei bouze. E avans pli devan.

Nou bezwen *train* nou bann zenn profesyonnel, ki nou bezwen, Mr Speaker.

Me par kont Mr Speaker, mon'n deza dir ki nou'n vwar dan lepase. Dan lepase anba Gouvernman avan nou vwar bann dimoun ki pa kalifye, ki pa *expert* dan plizyer domenn, ki napa ledikasyon, ouswa ki pa kalifye, i annan en bann ki annan *fake degrees* tou. I annan en bann ki'n ganny bann Doktora Onorer mon pa konnen ki manner zot in gannyen. *Anyway*, kekfwa akoz zot annan, serten lanmitye Mr Speaker.

Zot in ganny bann gro, gro pozisyon dan Gouvernman apre tou sa bann Departman, tou sa bann *agencies*, sa bann *MDAs* in fel Mr Speaker, akoz sa bann dimoun pa *qualified* Mr Speaker.

Nou'n vwar dan lepase bann dalon ki'n ganny pozisyon, sa ki in vin Anbasader menm si zot napa kalifikasyon, menm zot napa bagaz. Bann pos ki'n ganny kree, bann Lazans in ganny kree parey *APDAR* zis pou fer, pou fer plezir en *Leader*, en parti politik pou donn li en gro pos, en gro larzan avek en drayver *chauffeur-driven car*.

Bann pozisyon *SS* in ganny kree, swadizan *for*

poverty alleviation. Me selman nanryen pa ganny fer Mr Speaker. Kantite pozisyon ki'n ganny kree, par zot Gouvernman zis pou satisfere zot bann dalon, pou donn li en gro saler, R80mil par mwan Mr Speaker.

Sanmenm sa faktori ki zot in kree Mr Speaker. Sanmenm sa faktori bann profesyonnel, ki zot Gouvernman avan in kree Mr Speaker.

Mr Speaker tou keksoz dan lavi i merit ganny fer, dapre merit. En zenn i merit ganny *scholarship*, dapre son merit dapre son ledikasyon, dapre son zefor ki'n ganny mete.

Zis parey ozordi nou'n reentrodwir trezyenm mwan saler apre ki nou lekonomi in *recover*. Ozordi nou kapab donn 50poursan, *outright* sa lot 50poursan i baze lo performans, Mr Speaker e tou dimoun, ozordi i kapab ganny li 100poursan, son 100poursan trezyenm mwan saler. Si i pe *deliver*.

Si i pe travay byen, si ou pe travay byen napa nanryen pou ou enkyet, pour ou *worried* akoz ou konnen ou pou ganny ou san pour san, ou *thirteenth month pay*.

Alor Mr Speaker ozordi keksoz, i bezwen baze lo *meritocracy*. Ti annan en bon pe

issues Mr Speaker dan lepase i kot ANHRD. Mon bezwen dir, e mwan menm mwan Mr Speaker, mon ganny plizyer konplent avek bokou bann etidyan lepase. Zis pou mansyonn enn de sa ban *issues*, ki bann konplent ki vin devan e lezot Manm mon asire dan sa Lasanble;

Retar peyman *allowance*, mank kominikasyon avek bann etidyan aletranze. E plizyer lezot konsern ankor. E parey Minis in dir, Departman Lanplwa i dan en pli bon pozisyon, non-selman pour li regard, sa bann keksoz, me osi pou konpran nou *human resource national needs*.

E travay lo en plan nasyonal e en plan stratezik pour sirtou *fill* bann post ki pe ganny okipe par bann etranze dan nou pei ozordi. E osi pou *train* bann zenn dan bann *field* parey mon'n dir, ek bann *expertise* ki ozordi nou pei i vremen bezwen, pour fersir ki dan lefitir dan bann Bidze ki vini, ler nou vwar *recruitment* nou pa pour vwar sa bann defayans kot nou pa *recruit* dimoun dan bann Minister, dan bann diferan pozisyon.

Akoz nou napa *expert* bann dimoun spesyalize, pou pran sa bann pozisyon Sesel. Sanmenm sa parey mon'n dir

nou bezwen, reget nou *human resource development plan* pour nou pei Sesel. Akoz nou bezwen fer sir, ki dan tou bann sekter, dan tou bann MDAs nou annan sa bann profesyonnel, nou annan sa bann *expert* ki nou bezwen, pou ed sa bann MDAs sa bann Minister, sa bann Lazans, sa bann Departman pou bouz pli devan, e pour zot pli efikas e pour zot rann sa servis ki nou sitwayen i bezwen.

Avek sa de mo Mr Speaker, mon pou siport sa *Bill* aköz mon pa vwar nanryen mal ek sa *Bill*. Enn ou pe koz lo en fot ki sa Gouvernman in kree, de nou pe vin avek en stratezi pour nou *improve* nou *human resource development plan*, pour nou pei Sesel. Avek sa de mo, mon dir ou mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab, mon pou pas laparol aprezan avek Onorab Sathya Naidu.

HON SATHYA NAIDU

Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis ek ou delegasyon. Lo sa *Bill*, lo sa Prozedlwa ki devan nou, mon krwar sa pep i ase matir pou realize kwa, ki'n ariv dan lepase kwa ki pa'n marse dan lepase e

kwa ki zot osi santi i merit ganny fer.

En Gouvernman in annan en sanzman, e byensir kot pa pe marse, nou annan sa manda pour pli byen fer. Kot in marse nou asire ki annan kontinyite. Lo sa *Bill* devan nou, i prezant nou ek en loportinite pou kapab adres lafason ki bann *scholarships* in ganny donnen;-enn.

Dezyenmman lo kote devlopman karyer.

E trwazyenmman lo laspe *manpower planning*. Ler Bidze siplemanter ti ganny prezante, enn bann defi ki ti ganny soumet se plizyer departman i annan mankman travayer. Ouswa bann Departman pe fer difikilte, fer fas avek difikilte pou kapab, *recruit* bann travayer.

So swa nou napa, ouswa lo kote Gouvernman *package* pa atiran. E zot tant pou al dan sekter prive. Ozordi zour nou annan 17mil travayer, etranze dan pei. Ladan 3mil ekek si non enn pti gin plis, i dan Gouvernman, enkli parastatal. E ler mon regard bann lartik lo travay ki *ANHRD* in fer ziska prezan, i annan apepre 700, si non enn pti gin plis zelev ki swa al aletranze, ouswa zot baze isi lokalman pe etidye.

I ti a bon, si ler zot pou'n fini zot pou kapab rantre dan Gouvernman. Akoz mon krwar, ki si dan sa planifikasyon resours imen, ki pe re-demare dan en serten sans, akoz menm dan Gouvernman presedan ti annan en Komite, pou revwar Polisi Resours Imen.

La nou Gouvernman osi pe fer en menm lapros dan en serten sans, avek bi pour safwasi atenn en rezilta. E dan sa demars mon swe ki nou pou kapab vremen asire, lo kote *civil service* nou pou vwar en rediksyon ase signifikan, ler i konsern serten departman dan ledikasyon, serten Departman dan Gouvernman plito.

Akoz dan lezot pei, mon pa konnen ki sa konsantrasyon etranze, i egziste dan zot *civil service*. Me isi Sesel ou vwar sa partou kote. Senpleman akoz dan lepase *like it or not*, ti annan mankman planifikasyon. E fodre ki nou admet sa.

E i annan serten *civil servant* menm ki'n fer resorti poudir i annan demann ki zot in met devan, avek *ANHRD*. E zot demann pa'n ganny pran kont. E alors byensir, ler ou pa pe met en, ou pa pe kont avek demann ki pe ganny soumet, zot pour byensir bezwen konsider en etranze pou kapab pran sa plas

akoz i annan mankman kapasite.

Alors dan sa konteks, i enportan pou nou kapab regarde lo kote sa *manpower planning*, pour nou met en pe lanfaz lo kote, *civil service* enn pti gin plis.

Mon konnen lo kote sekter prive, nou kapab koz dan Sekter Tourizm. I annan en kantite lanfaz ki'n ganny mete. Ozordi zour *STA*, sa nivo kot in arive i vreman o. E ankor enn fwa laba osi i annan kek dilenn, kot lo *high level management*, ou pa pe vwar Seselwa pe vreman ariv kot zot fodre arive.

Me ler ou get lekol lagrikiltir, dan sa sekter osi i annan en gran mankman. Be ler nou get nou Lekol Lagrikiltir, ozordi zour lafason ki Gouvernman presedan in tret lagrikiltir, lafason ki Lekol Lagrikiltir i ete ozordi. E menm Onorab Adelaide ti'n anmenn en kestryon dan sa Lasanble, kot in demann ou koman Minis pour donn en lasirans, e menm Minis Flavien Joubert.

Mon swe se ki nou pou kapab vwar lo kote ledikasyon pos-segonder. Nou pou bouz lo en nivo, pli akseptab e nou pou vwar menm bann *courses* ki vize ver lagrikiltir, par egzansp. E in annan en Onorab ki'n fer

resorti avek lo *course Bachelor and Business Administration*.

Mon krwar Liniversite Sesel atraver sa nouvo *remaniement* ki pou annan la, i bezwen annan bann konversasyon, ki annan kot ou poudir *ok* sa lannen nou pa pe al fer *Bachelor in Business Administration*.

Akoz nou annan tro bokou, e ou entrodwir en nouvo kour. Ouswa menm bann *courses - I mean* bann size, lo nivo *IGCSE*. Byensir nou pou bezwen annan kapasite an term ansennyan ki pour montre *economist as an IGCSE subject*.

Me selman mon a leksperyans personnel parey dan lekol prive. I annan en pti gin plis swa, ou kapab fer *business studies* ou kapab fer *economics so that later on*, ou al dan ou *A Levels* apre ou swiv pou ou fer ou degre dan liniversite. So sa osi nou bezwen regard en kou.

In annan en laspe *careers education*. Mwan personnelman mon santi ki i vre. Me i bezwen annan *careers education*, ou pa zis fer en semenn kot ou pe met en kantite lanfaz lo karyer, apre pou en rezon ou lot ou tant pou bliy enn pti gin.

Sa lanfaz i bezwen la, *from the get go*. Depi ler en zanfan, in antre dan P3, P4, P5 ou pe met

sa dan son lespri pou dir ki *you have to have a name of where you're going in life*.

Se la kot ou konnen ki ler ariv S5, la i pa pou bite, i pou fini konnen ki bor pe al arive. Mon leksperyans personnel dan letan lekòl, ti annan 3 lenstitisyon pos-segonder ou selekte. Bon pe fwa bann manm, zot in annan en regre apre ki zot in selekte, senpleman akòz zot pa ti'n kapab al ver sa lekòl pos-segonder ki inisyaman zot ti le ale, baze lo lefe ki zot pa'n kapab zwenn kriter.

Be si lanfaz ti'n ganny mete depi o komansman, zot ti pou perform byen e zot ti pou al ver zot ti oule ale. Me ozordi zour i annan bokou zot ki'n al dan sa bann lekòl pos-segonder, apre zot pa pe reste dan sa metye. Zot a pe fer lot keksoz, so sa i enn bann defi osi ki nou'n rankontre ozordi zour.

Kot ou al kot Lekòl Lagrikiltir selman ou a pe fer en lot travay, sa osi i egziste. E fodre ki nou regard en kou ki mannyer eski nou pou adres sa. Ki mannyer eski nou pou fer sa konponan *careers education*, vin enn ki bokou pli proaktiv.

Annou pa zis koz lo *careers education*. Annou vreman fer li marse. E pour mwan i ti annan en Onorab lo

lot kote ki'n fer referans avek *stipend*, mon pa konnen si in bliye pour ki se sa Lasanble ki pli boner sa lannen nou ti'n aprouv en Bidze.

E ladan i annan R202milyon, ki pe zer tou bann diferan konponan ki anba ANHRD, e ladan 60milyon i al ver *stipend*. E ler nou get sa size la konmsi lafason, ki sa Onorab in koze, tou keksoz ki nou, nou le fer la. I aparet enposib dapre li.

Me selman lannen prosenn, *well* pli boner Bidze pou vin dan Lasanble e nou pou ganny diskisyon lo la, e byensir pou annan bokou plis klarifikasyon mannyer nou pou zer sa larzan. Me selman nou pou fer sir i pou annan meritokrasi lo lafason ki larzan, ki konsern labours i ganny zere. Fodre ki byensir ou travay dir pour ou kapab *attend* bann lobzektif, ki ou annan dan lavi.

E si ou annan en *course* ki oule ale, byensir ou bezwen travay. Me selman lo kote bann *scholarships* ki'n manke, ki dimoun i pa'n servi, mon krwar ki ankor enn fwa i vin lo nivo ledikasyon.

Dizon en garson ouswa en fiy in al Lenn, par egzansp in fer vreman byen dan son letid, amenn sa dimoun devan. Fer li resorti de trwa pwen lo lafason

ki'n etidye, kwa ki in aprann. Pou asire ki ler Gouvernman Lenn, pe donn sepa konbyen *scholarship you'll be able to utilized it 100%*, par egzanp. So i mon bann pwen lo sa *Bill*. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab ou'n donn nou 7 minit davans. Mon vwar ou'n lev ou lanmen la. Mon pa konnen ... *ok so* ki nou ava fer se ki nou ava met ou la, i *ok*. *Very good*. Nou ava zis manz enn pti gin dan *break time*. *Ok proceed*.

Solman mon pa pe pran ankor *that was the last one* ki mon pe donn en sans. Akoz i annan dezikilibrasyon avek sa kote Manm sa kote latab. So *proceed* Onorab. Onorab Aglae.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker *Bill* ki nou pe trete la devan nou i konsern, en Lazans ki *oversee* plizoumwenn nou bann etidyan, ki annan pou fer avek zot letid depi o konmansman ziskan son finisyon.

E i en Lazans ki'n la pour en pe letan. Malgre i annan ki pe montre ledwa baze lo son *commencement date*. Me pour mwan sa ki enportan se ki, sa lazans, in kapab desarz en gro responsabilite, pou fer ki nou

bann zenn aspiran, nou bann etidyan ki'n performen, e ki'n fer byen in kapab pourswiv en letid pli avanse.

Sirtou dan bann letan kot nou ti napa en Liniversite Sesel, kot zot in kapab pourswiv zot bann nosyon akademik aletranze dan bann diferan liniversite, ki Sesel li menm li, in kapab dan son konteks atir plizyer, baze lo konfyans ki'n in annan dan nou sistenm ledikasyon, kot bokou pei ti pare pou akey nou bann etidyan ki swa dan Lerop, ki swa dan Lafrik, ki swa dan Lazi menm dan larezyon parey *Maurice*.

E pour nou koman en pei, koman en pep ki'n kapab prodwir lo sa nivo. Mon krwar nou devret fyer e mwan mon felisit tou bann *staff* ki'n travay dan sa Departman depi o komansman.

E ki'n kapab malgre ek bann difikilte, nou'n pas dan bann levennman ekonomik, 2008 reform. E la nou'n pas osi atraver *COVID*. E malgre serten krentif, nou bann etidyan Gouvernman ki ti la avan, pa ti vwar li neser pou kennsel zot bann labours ki zot ti annan, pou fer zot retournen aköz pei, pa ti pe kapab *afford*.

Wi pour mwan sa i en *milestone* dan ledikasyon en

pep. E nou bezwen fyer lo sa. E osi nou rekonnet nivo ki ledikasyon in arive isi dan sa pei Mr Speaker, akoz Sesel lo Lafrik nou *rank* nimerò enn, kot i konsern nou ledikasyon. Nou annan nou en *literacy level* par la 95poursan, ki bokou pei pa ankòr kapab *achieve* sa. E sa i montre poudir in annan progre dan ledikasyon.

E bokou nou - pa pou montre ledwa lo person mwan Mr Speaker. Bokou nou ki la anndan osi, in benefisyè avèk en sistèm ki'n permet zot al pli profon, malgre ou ti annan ou ledikasyon. Malgre ou kapab dir mwan mon en gran konèsè en gran savan. Me si napa en laliny, en lapòrt loportinite pour avans devan, ou pou reste avèk ou ledikasyon dan en bwat.

Si ou, ou pa preserver ouswa loportinite pa prezante, pou ou kapab al devan. E sa i anmèn mwan en nosyon Mr Speaker, ki fer mwan mazin serten keksoz, ler mon regard sa *Bill*. I annan bann pei ki'n pas dan bann diferan kalamite, lager, la soufrans, ki sa loportinite ki nou zenn in gannnen, sa bann lezot zenn pa'n kapab benefisyè ladan. Nou bezwen konsyan tousala.

E mwan Mr Speaker letan mon regard en lenstisyon parey *ANHRD*, son travay ki'n

ganny mandate pou fer, si mon pou *rank* li, e si nou pou fer en *appraisal* pou get son performans, mon poudir ou wi, in performen.

Napa okenn lenstans ki'n mon'n vwar okenn groupman etidyan ki'n fer petisyon pou bann diferan koz. Akoz zot pa'n kapab pourswiv zot letid aletranze.

Napa okenn lenstans dan sa pei, ki'n annan bann protestasyon lamars kot i konsern nou bann etidyan, ki deza liniversite, pour zot kapab pourswiv zot letid aletranze. Napa okenn lenstans ki en groupman paran i vin fer bann gran, gran konplent *comme* kwa tretman zot zanfan dan bann liniversite, pa bon, Gouvernman pa pe get zot.

Sel problem ki mwan mon'n rankontre akòz mon'n ganny sans rankontre bann diferan etidyan ki aletranze ki e menm dan zot pei kot zot ete, se serten retar, avèk zot *stipend*, sa wi in arive.

E i annan bann koz ki parfwa administrativman, i arive, me selman napa person ki'n ganny met deor, baze kot zot ti pe reste laba atase ek liniversite, ouswa ki'n mor lafen, ouswa ki'n bezwen zis kit letid akòz Gouvernman in deside pa *fund* zot letid.

So sa i sityasyon aktyel e mwan mon swete ki sa Gouvernman li ki la, ki i pe pran en lot direksyon, i kontiny dan en semen. Malgre nou dan sa kote nou pa tro, tro satisfè avek sa direksyon, ki pe pran akòz i pe retoun nou parey nou ti ete avan. Mon santi poudir si zot krwar i pou marse, e zot *believe* dan sa ki zot pe fer, fer li akòz Lepep Seselwa ki'n elekte zot.

E si zot fel demen Lepep Seselwa ki pour ziz zot. En lot pwèn ki mwan mon ti a kontan touse Mr Speaker, se pou al liniversite, mon krwar pa tou etidyan ki pou ganny sans fer sa parkour.

E sa i baze osi, lo sa pwèn ki ou bezwen gannyan dan ou letid pour ou kalifye e sa plis ki plizyer santenn, ki fini lekòl, sirtou politeknik dan en lannen, i annan en group ki kalifye pou ale sa letid. E sa i baze parey mon'n dir, lo sa grad ki ganny mete, sa barenm ki ganny mete.

E mwan mon swete ki nou zenn ozordi, ki pe aspiran i bezwen kapab vwar li ganny gide enn pti pe plis. Bokou koze ozordi i lo sa *manpower needs* ki pe i bezwen, e nou'n vwar sa dan Bidze siplemanter baze lo bann linefikasite pou fer bann *recruitment*.

E enn bann rezon ki'n ganny site par Minis Finans, sete sa *manpower needs plan* ki bezwen ganny revwar. E mwan mon dakor ek sa i bezwen ganny revwar.

Akòz si nou koman en pei ki anvwa-d devlopman, nou bezwen komans mazin lo en baz lonterm. Kwa ki nou bezwen an term devlopman, e kote nou anvi arive di-si ankor 15an,20an,25an de la, pour nou kapab komans prodwir sa bann karyer sa bann *skills*, sa bann kalifikasyon ki nou santi pei pou bezwen, *in the long term*.

E osi ki ava ede retir sa depandans - sa *heavy dependence* mon pou met li lo nou bann *expatriate* ki pe vini dan pei, e ki pe pran nou resours ki pe anmenn anver zot pei. E mon krwar plis zefor travay ki annan pou fer, se dan sa direksyon avan. Mwan mon pa ti swete petet ler nou ti'n fini kapab etablir sa legzersis. E si ti annan nesosite petet la prezan pou annan sa bann *merger*, sa bann *repeal* ki zot pe fer. E la pour mwan ti ava annan pli bon, baz zistifikasyon.

Akòz pour lemoman mon pa vwar gran baz zistifikasyon, apard ki *remaniement* resours

ki zot pe dir en *leaner Government*.

A okenn pwen mon'n pa'n ganny konplent ki *ANHRD* pa pe delivre. Mon pa'n gannyen sa. Mon pa'n tande sa mwan. E i nou ti'n kapab, *étame* Minis menm Ledikasyon in deza vin dan sa Lasanble, dir poudir nou bezwen vwar sa *manpower needs* ki nou pou bezwen.

Me selman, mon pa vwar en plan ki'n fini konkret, fini met devan nou, poudir vwala direksyon ki nou anvi pran. Nou pou bezwen tan dimoun ki pou annan tan kalifikasyon dan en domenn, dan lot domenn, dan lot domenn.

E mwan si sa ti'n kapab ganny arive fer la, ozordi. E la zot ti pe vin zistifye nou akoz zot bezwen annan sa bann *repeal*, pour annan sa *remaniement*. So pour mwan la pour mwan i enn pti pe konsern.

En lot direksyon mon krwar ki, mon krwar i enportan nou koz lo la, se rol nou bann *careers guidance* depi dan lekol. Sa i enportan akoz dan lepase in annan, serten - mon pa poudir stigmatizasyon.

Me selman i ti annan serten pratik, dan lespri, ki tou etidyan i bezwen pourswiv li, en karyer sitan *higher academics*. Kot nou bliy bann karyer ki bezwen bann *skills*, sirtou bann

skills ler mon pe dir fizik dan en sans.

E nou pran li nou met a kote. E i vin pli enferyer. E ki nou pe vwar prodwi de la - e mwan mon pa pou blanm Gouvernman ozordi sa, mon pou blanm en pe lo lafason pratik *mindset* ki ti egziste dan nou sistenm skoler.

Kot bann travay parey, mason, sarpantye, teknisyen, mekanik ti ganny gete koman enn pti pe pli enferyer dan en sans. E kot nou ti pe promot bann travay ki plizoumwon, pirman akademik ki lo en lot nivo.

Ki petet sa letan ou ti bezwen - mon pa dir nou pa ti bezwen petet, nou ti bezwen. E se sa ozordi si nou vin koze, nou dir nou bezwen annan plis pilot ki avyon, sa i en bann rezilta osi lo sa.

E nou pe vwar poudir i annan osi bann lenstans ki osi nou bezwen met responsabilite lo paran, lo etidyan menm. Si nou pa pare pou bril labouzi pou 5an, 6an, 7an nou pou napa Dokter, nou pou napa bann profesyonnel dan sa zanr.

Si nou anvi zis al fer en degre 2an, 3an ki pli fasil byensir ou pou retournen, nou pou annan plis gran *pool* ki pou kalifye pour en *short peryod* letan. Tandis si ou pe fer li

pandan en peryod 5an, 7an ou pou annan en pti *pool* ki petet kalifye e i annan menm ki *divert* ki sanze.

So i vin avek bann gidans enportan, nesaser, i nesaser dan sa *career path* letan nou pe koz lo la. E nou pou atas li avek sa *manpower plan*, *manpower needs* ki pei i bezwen. E de la si nou kapab *attend*, mon krwar nou kapab sanz en pe sa direksyon. Ki ankor dan 5an, 10an nou kapab *fill* serten sa bann post enportan kle parey Minis Finans in demann *accountants*.

Nou ava annan plis *accountants*, si nou bezwen plis *civil engineers*, nou ava ganny plis *civil engineers*, si nou bezwen plis arsitek, nou a ganny plis arsitek. Me selman annou pa bliy osi, poudir nou annan en sekter konstriksyon ki bezwen *manpower needs* serye dan sa pei, ki bezwen ganny ranplase par Seselwa.

So Mr Speaker an terminen mon anvì koz enn pti gin lo sa bann *MOUs*, ki an egzistan, bann Kontra ki nou'n sinyen, e osi bann serten Lagreman. Ki nou'n annan avek bann pei zanmi Bilateral, ouswa Miltilateral.

E sa mon ti a kontan petet demann Minis lo sa bann provizyon tranzitwar ki nou pou

bezwen ganny met an plas, pou asire ki nanryen pa ganny kit deryer, ouswa nou pa perdi nanryen.

Sirtou aköz bann Lagreman ki'n fer ant Gouvernman, i enportan ki nou gard li e ki nou sofgard sa ki nou'n agree dan lepase. E parey ler Minis, ti la Minis Later ti la, mon ti koz enn pti git lo bann komitman lepase. Eski nou kontinyen, onore. E i ti fer sir, e mon swete ki Minis, bann komitman osi ki nou'n fer dan lepase si i byen si i pe aport fri, nou bezwen gard li.

E an terminan Mr Speaker, mon swete ki tou travayer ki pe ganny ki dan sa Departman. I ganny abzorb anba Minister Ledikasyon, ki zot pa perdi okenn lanplwa.

E kot Minister Lanplwa osi, malgre son *core* manda se pour travay pour asir lanplwa. E la mwan mon pans, i bezwen annan serten lamannman ki ava ganny fer an son *core objectives* koman en Departman Lanplwa, pour li kapab, asimil sa rol ki i pe al gannyen, ki pe ganny donner, pour li kapab osi asir ki nou annan kontinyite dan sa bann *career development* e kot i konsern *manpower needs*.

E sa Mr Speaker mon napa gran zafer a konklir a dir.

Mon *wish zot the best* dan desizyon ki zot in pran. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Donk nou pou pran *break* la aprezan. Malerezman mon pou bezwen koup zot *tea break* – 20minit nou retournen 4er.

(BREAK)

MR DEPUTY SPEAKER

Welcome back tou dimoun. E ankor enn fwa bonn apre midi pou bann dimoun ki fek zwenn nou. Nou pou kontiny deba lo *Bill Agency for National Human Resource Development (Validation and Repeal) Bill, 2022*. Ki *Bill* limero 23 pou sa lannen. Prosen entervenans Onorab Sandy Arissol.

HON SANDY ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis. Bonn apre midi tou dimoun ki pe swiv. Espesyalman bann dimoun Bel Ombre.

Mr Speaker mon ti a kontan komanse par lir Lartik 33 nou Konstitisyon ki koz Leta i rekonnèt drwa sak sitwayen pou ganny ledikasyon e avek bi pou asir realizasyon efektiv sa drwa e antreprann: -

(a) Pou fer provizyon pou ledikasyon obligatwar ki ava

gratwit dan lekol Leta pou en peryod *minimum* ki pa pou mwens ki 10an. Parey i ava kapab ganny preskrir par Lalwa.

(b) Pou asire ki bann program edikasyonnel dan tou lekol ava vize ver devlopman konplet en dimoun.

(c) Pou akord a sak sitwayen selon son kapasite entelektyel, akse egal avek bann fasilite ek loportinite edikasyonnel apre peryod ledikasyon obligatwar.

(d) Pou donn permisyon avek serten restriksyon rezonnab, sipervizyon ek kondisyon ki nesese dan en sosyete demokratik nenport dimoun, lorganizasyon ouswa lenstitisyon etabli e mentenir en lekol prive.

(e) E dernyen. Pou respekte drwa paran pou swazir si zot oule anvoy zot zanfan dan en lekol Leta ouswa en lekol prive.

Mr Speaker mon komans koumsa parske letan mon pe lir Lartik 33 nou Konstitisyon, napa en landrwa ki mansyonn *LDS* oubyen napa en landrwa ki mansyonn *US*. Dan Konstitisyon i fer provizyon pour ki tou zanfan a ledikasyon son drwa i ganny proteze, i ganny rezerve, i la dan Lartik Konstitisyon.

Mon komans koumsa parske mon krwar nou bezwen aret zwe sa zwe poudir si en keksoz i ganny sanze i pou bezwen annan en lefe advers lo en lot keksoz. Par egzanp si *ANHRD* son *Bill* i ganny *repeal*, i vedir ki bann zenn pou arete ganny anvoye aletranze pou al etidye. Non. I kontinyen li. Non, non. Sa mwan ki pe dir mon pa'n dir personn in dir sa Mr Speaker.

Fodre pa dan konsepsyon dan persepsyon dimoun sa i ganny vwar poudir si sa *Bill* pe pase ozordi, bann zenn pou arete ganny anvoye aletranze pou al etidye. Zis parey letan nou ti pe pran desizyon koman en nouvo ladministrasyon, pou nou ferm plizyer bann Lanbasad aletranze.

Ti annan kestyon ki ti ganny demande. Ki arive avek ban zenn? Par egzanp ki pe etidye *Cuba* letan napa en reprezantasyon *Cuba* e tou sa bann keksoz ti ganny decide dan sa Lasanble nou ti koz lo la. Me par kont bann zenn ankor pe etidye *Cuba* e zot labours i kontinyen.

Mon pe dir sa Mr Speaker koman en premye pwen, parske mon krwar i enportan pou nou letan en nouvo ladministrasyon i vini, i santi poudir i annan nouvo keksoz ki li i ti a kontan

fer parey lot ladministrasyon avan ki'n pran serten desizyon pou fer serten keksoz oparavan.

Letan mon komanse, mon ti a kontan avek ou permisyon Mr Speaker byensir pou mwan felisit Mrs Lauricourt avek bann *staff* ki'n travay dan sa Departman ki nou apel *ANHRD* ki'n *deal* zisteman avek nou bann zenn Seselwa, ki ganny anvoye dan diferan pei zisteman pou zot a kontiny zot letid.

E mon asire pandan sa peryod letan ki ou'n la in annan plizyer etidyan Seselwa ki'n benefisyen atraver sa travay ki ou ek ou lekip bann Seselwa in fer pou anvoy nou bann frer ek ser Seselwa aletranze pou fer zot letid.

(APPLAUSE)

HON SANDY ARISSOL

Mon anvi rekonnèt e aksepté sa. Parske in annan serten travay ki'n ganny fer, menm si ti napa validasyon e mon'n aprann la dan Lasanble poudir se *Attorney Zeneral* sa letan ki ti sipoze siny sa.

Be mon ganny dir an menm tan ki poudir se Minis ki responsab pou annan en *commencement date*. Be bann ki en pe pli eksper lo sa domenn zot ava gid nou en pti gin lo la

oubyen eksplik nou. Me mon ti a kontan dir mersi pou sa travay pou sa servis ki zot in rann la kominote, ki zot in rann pei. Zisteman pou nou kapab fer sa travay pou nou bann zenn kapab ale.

Me selman par kont in ganny dir Mrs Lauricourt atraver ou Mr Speaker in annan konplent. In annan konplent parey in annan konplent lo plizyer lenstitisyon dan nou pei. Parey in annan konplent lo plizyer Minister dan nou pei e Onorab Wallace Cosgrow in fer sorti poudir Minister Ledikasyon i annan kantite konplent ozordi lo Minister Ledikasyon. Konplent lo Minister Ledikasyon in egziste pou plizyer lannen, in annan konplent lo Minister Ledikasyon.

E nou bezwen avoue poudir dan tou Minister e mwan semen pase lo proze trezyenm mwan saler mon'n dir avek Minis pou li dir avek mon Prezidan poudir i annan bann trennman lipye. Zis parey Onorab Wallace in servi konplent, i annan konplent dan nou Minister e nou, nou bezwen rod fason ki mannyer nou bezwen adres tou sa bann size ki zisteman nou'n koz lo la.

Me par kont parey in ganny dir en nouvo

ladministrasyon i santi poudir ozordi ANHRD i bezwen bouz anba en Minister. Parey nou'n ganny dir, mannyer i ti ete avan. Alor i annan bann dimoun ki ava bouze pou al Minister Ledikasyon e i annan seksyon ki ava bouze pou al kot Minister Lanplwa.

An menm tan parey in ganny dir i ava osi depan lo efikasite e osi kwa ki pei pe rode an retour, pou nou asire koman en pti pei nou stab an relasyon avek bann domenn, bann kalifikasyon ki zisteman pei pe rode.

E mon kontan letan nou'n ganny dir poudir depi '78 Gouvernman pe anvoy Seselwa etidye aletranze. Mon kontan mwan. Parske fodre pa nou bliye poudir Lakor letan en zenn Seselwa i al etidye aletranze se pe an Lakor ki sinyen ant 2 Parti Politik sa. I en Lakor ki sinyen ant 2 pei. Menm si sa parti politik i sorti en lot i vini sa Lakor i kontinyen depandan bann kondisyon etabli atraver sa 2 pei atraver sa lakor ki zot in sinyen.

Mr Speaker i osi enportan pou nou refer sorti letan nou bann zenn i al etidye aletranze, zis parey letan Minister Lasante i anvoy nou bann Seselwa trete aletranze, sa i larzan *tax payers*

money, i pa larzan en parti politik.

Alor mon bezwen lo sa pwen osi felisit nou bann *tax payers*, bann biznesmenn, kontinyen fer zot kontribisyon nesese dan kof Leta pour ki nou ganny sa bann fasilite sa mwayen pou nou kontinyen anvoy nou bann zenn aletranze pou zot al etidye e kontinyen anvoy nou bann dimoun pou rezon medikal aletranze.

Be letan mon lo sa pwen Mr Speaker mon krwar i pou enportan pou nou- pou mon osi pas en mesaz avek nou bann zenn. Ozordi dan Sesel i annan tro bokou *pick and choose*. Kot ozordi se nou zenn ki dir kote i anvi ale, mon pa anvi al *Malaisie* mwan, mon anvi al Langleter. Mon pa anvi al Sidafrik mwan, mon anvi al *La France*.

Me i enportan ozordi pou nou rekonnèt poudir i annan plizyer pei pe apros Sesel pe ofer nou bann labours. Parey mon'n aprann poudir *Cyprus* par egzanp in ofer Sesel plizyer labours, me personn pa'n pran. So tousala sa bann demars ki nou pe fer, i pou enportan pou nou dir ek nou bann zenn poudir ou pou bezwen komans dir mersi sa ki ou gannnen.

Parske letan nou pe koz *Cyprus* i bann pei, i annan

plizyer pei ki pa nesese man Langleter, me bann pei Linyon Eropéen, bann pei ki nou dir zot nou parey Sesel nou kontan dir ban pei Lerop. E zot lo standar parey nenport ki pei Mr Speaker.

I enportan pou nou kontinyen ankouraz nou bann zenn pou zot fer sa ki byen. Zisteman parey letan ou ganny bann paran i dir ek ou, akoz son zanfan i pa'n ganny serten kantite pwen, alors li i anvi anvoy son zanfan al etidye e li i pey dan son pos pou li anvoy son zanfan al etidye.

E nou apresye sa letan paran i fer son bout. Parske depi 1978 i annan plizyer paran ki anvoy zot zanfan atraver zot mwayen pou al etidye aletranze. Zisteman par egzanp letan Gouvernman ti pe fer lot zefor.

Me parfwa nou ganny bann difikilte kot bann paran ki li i deside pou anvoy son zanfan dan son pei kot li i santi i krwar son zanfan i devret al etidye, apre en pe letan i pey byen.

E apre en dezyenm lannen ou war li komans tap laport. I pe aproz pou rod sa led be mon'n ed mon zanfan pandan premye lannen, la mon pe gete ki mannyer ou kapab ed mwan, ki mannyer zot santi parske mon'n fer mon bout.

Me tousala i bann fason kekfwa ki mon santi letan nou pe *repeal* sa *Bill* pour ki i tonm anba Minister Ledikasyon e en lot seksyon anba Minister Lanplwa, pou nou kapab zisteman annan sa bout kot nou kapab *counsel* sa paran enkli son zanfan, pou met tou sa bann demars devan li pour ki apre nou pa vwar nou dan bann sityasyon kot paran i vwar li, li tousel, oubyen etidyan i vwar li, li tousel, Mr Speaker.

Alor mon ti a kontan dir poudir nou apresye bann travay ki'n ganny fer e koman en Gouvernman ki nouvo dan ladministrasyon i annan en kantite keksoz ki nou Gouvernman in fer ki nouvo, e mwan mon apresye parske i ganny eksplike. Me selman dan sa Prozedlwa Mr Speaker i annan en bout ki enteres mwan plis dan son *objects and reason* anba ki dir:-

“All its employees shall become employees of the Government, and the asset and abilities of the Agency shall vest in and become assets and abilities of the Government.”

Sa i pe donn mwan en lasirans atraver Minis ki reprezant mon Gouvernman poudir bann travayer ou ganny abzorbe dan Minister, savedir dan Gouvernman parey nou

dir. Sa i pou fer ki bann travayer zot kontinyen ganny zot saler, koman bann travayer ki pe travay.

E parey mwan mon ti vot pou trezyenm mwan saler semenn pase mon asire ki bann travayer deza otomatikman zot annan zot 50poursan la, e avek sa lot 50poursan ki ou'n dir i a baze lo performans e parey mon'n dir i annan plizyer nou travayer ki pou ganny 100poursan parske i pe delivre.

Me tousala i ava baze lo performans sak Minister e mwan mon swete ki Mrs Lauricourt enkli son bann *staff* ki'n fer e rann pei sa servis zot osi zot ganny abzorbe dan Minister, dan Gouvernman pou zot kontiny bann travay pozitiv ki zot in fer. E mon anv i dir avek Mrs Lauricourt pran tou sa bann kritik pozitiv Mrs Lauricourt atraver ou Mr Speaker.

Parske in en parkour enteresan, in en parkour en pe difisil me an menm tan i annan plizyer parey mon dir nou bann zenn ki'n benefisye. E mwan lo non bann zenn sirtou bann zenn profesyonnel dan distrik Bel Ombre, e mon asire dan tou distrik e la anndan dan Lasanble Nasyonal parey in ganny mansyonnen nou bann zenn profesyonnel.

E mon ti a kontan dir mersi e kontinyen demann osi bann biznesmenn pou kontinyen pey zot taks, pou nou ganny plis larzan pou nou kapab kontinyen anvoy plis nou zenn aletranze.

Gouvernman sanze, Gouvernman pa sanze me psi li i kontinyen bouze zis parey soley i kontinyen leve toulezour nou la, nou pa la. Mr Speaker mon ava aret la koman loter sa enn ki'n anmenn sa *Bill* e mon ava esper lot prosedir pou mwan fer letan nou'n fini avek sa. Mersi bokou pou akord mwan sa pti letan.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Mersi pou gard letan ki nou ti'n preskrir. Prosen entervenans Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. E mon swet bonn apre midi tou dimoun ki pe ekout nou. Bonswar annefe tou dimoun ki pe ekout nou. Mon a osi petet bann, ki aletranze ki petet apre oubyen bann etidyan *ANHRD* ki pou *end-up* pe swiv sa deba petet kekfwa zot annan en lentere dan sa deba ki'n pase apre midi.

Mon a swet zot partou kot zot ete dan lemond osi en tre bonn apre midi, e mon swete ki

zot byen e ki zot pe fer zot mye pou zot akonplir zot bann rev, oubyen zot bann *goals* ki zot annan atraver zot letid. E i mon gran swe ki zot kapab fini zot letid byen e ki zot a kapab demen antre dan en karyer *of their own choosing* e ki zot a kapab kontribye, pa zis pou zot pei me osi pou zot kominote e byensir pou zot fanmir ki'n fer bokou sakrifis pou fer zot ariv kot zot ete.

Mon a osi Mr Speaker ler mon komans mon lentervansyon lo sa Prozedlwa, oule remerci tou bann dimoun ki'n travay avek prosis *scholarship* dan Sesel depi bann *pioneer* ki'n komans sa depi byen, byen lontan ziska bann ki la ozordi.

E ki mon gran swe Mr Speaker e i pou reste toulant en pwen enkontournab pou nou koman en parti politik, pou ranforsi sipor ki nou oule donn devlopman nou bann zenn dan tou fason posib, pou asire ki nou bann zenn i annan sa lepanouisman edikasyonnel oubyen akademik ki zot kapab annan. Byensir avek lentere ki demen zot kapab vin bann dimoun ki kontribye pozitivman dan devlopman nou pei.

Mr Speaker i enportan ki nou sitye byen serten largiman ki'n ganny fer, pour ki nou

kapab konpran en pti pe konteks sa diskisyon ki nou pe fer ozordi.

Mon krwar i nesese Mr Speaker apriyori pou mwan lans en lapel avek bann Manm Lasanble, sirtou ler nou pran lentervansyon pou nou pa dan okenn fason anmenn okenn komanter advers, anver en lot pei ki'n kontribye sibstansyel an dan osi dan devlopman ledikasyon Sesel atraver bann pre bann don ki nou'n gannyen pou konstrir bann lekol.

E atraver ou Mr Speaker mon oule lans en lapel avek Onorab Woodcock, pou annan en parol en pe pli pozitiv anver Gouvernman *Chinoises*, ki'n donn nou bokou sipor e sirtou in met bokou sipor dan ou distrik kot ou sorti pou realiz bokou proze.

I pa byen, i pa nesese sa bann komanter ganny fer dan en deba ki ti napa okenn relevans pou ou fer sa komanter lo la. Mr Speaker mon osi oule met pandil anler an sa ki konsern *scholarship* dan Sesel. Akoz i enportan pou nou sitye parkour ki nou'n fer koman en nasyon.

Mwan mon'n ganny a tre zenn az mon ganny eksplike premyerman par mon manman ki ti sorti dan en fanmir tre *humble* e tre- ou kapab dir

mizer. Kot loportinite pou zot ganny ledikasyon ti wi- ti rezerve a serten e bokou son bann ser ti bezwen fer sakrifis pou zot al travay byen zenn pour ki li i kapab al lekol e pour li kapab akonplir son ve ki li i ti anvi akonplir.

Malerezman mon'n perdi mon manman a tre zenn-az. Me sa in toultan enspir mwan e mon bann lezot manm fanmir, pou nou devlope e travay dan en karyer pou nou avans pli devan dan nou lavi. Mon sertenman Mr Speaker osi oule adres sa pwen ki pandan letan ki nou, nou'n, o pouvwar *scholarship* in ganny donner lo en baz faver.

Mon krwar dan Lasanble i annan ase legzanp pou montre ki si ti *scholarship* in ganny donner, in ganny donner lo en baz faver *then* nou ti pou napa en Minis Ledikasyon ozordi, ki pe reprezant *LDS* ki'n ganny sans etidye. E nou ti pou napa en Onorab John Hoareau atraver ou Mr Speaker. I ti pou napa en Deputy Speaker ki ozordi pe asiz dan sez Speaker ki'n ganny sans al etidye.

Byensir nou tou nou'n ganny nou fakilte natirel pou nou devlope. Me nou fakilte natirel i reste nou fakilte natirel *unless* nou ganny sa loportinite pou nou fer li. E mon kontan

letan entervenman avan mwan in dir ki dan sa devlopman sa fakilte nou tou nou bezwen parti prenon dan fer sa ki byen pour ki sa nou tou nou kapab anmenn sa devlopman pou nou dimoun ki nou anvi war.

Be ler nou dir sa Mr Speaker i nesese pou nou konpran akoz ozordi le 2 kote latab i annan en pwen diferans lo sa ki pe ganny propoze devan nou apre midi.

Listwar ANHRD ti komans apre ti annan bokou konplent atraver Lopozisyon sa letan SNP, ki ti annan tro bokou konsolidasyon desizyon dan sa ki konsern *scholarship* par bann Zofisye Gouvernman. E sa letan desizyon *scholarship* ti relye oubyen ti tourn otour esansyelman bann Minis Ledikasyon.

E SNP ki mon konnen bokou zot ti form par oparavan ti lager *tooth and nail* pou ki i bezwen annan en Lazans ki pran *management scholarship* e prosedir donn labours bann etidyan pou fer ki sa i ava vin pli transparan.

Sa mo enportan ki nou bezwen relye avek se' transparan.' E koneksyon ki sa i annan dan sa Lalwa se ki enn bann konponan sa Lalwa se ki i pe remet kontrol oubyen i pe replas sa rol donn *scholarship*

parey Minis ti dir dan enn son *interview* avek Nasyon an Zilyet, letan nou ti pe koz an Zilyet 2022, kot nou ti komans koz lo - Gouvernman ti komans koz lo *repeal Lalwa ANHRD*.

Zot a rapel byen ki enn bann largiman ki ti ganny avanse oparavan, sete ki Gouvernman pe *downsize* lo la kantite *Board* ki annan e dan en konversasyon *Board ANHRD* ti monte ki i enn bann *Board* ki bezwen ganny *downsized*.

So nou'n vwar en sanzman dan pozisyon ki Gouvernman LDS in pran lo ANHRD, kot i ti komans lo *downsize* bann *Board* e apre in ariv lo remet bann fonksyon dan landrwa ki zot krwar i pli apropiye.

Ler nou fer tour lorizon bokou pei i apros sa dan son fason e Sesel nou ti'n apros li dan en fason e byensir avek en nouvo Gouvernman, zot pe vin avek sak zot krwar i meyer lapros, me ki i en lapros ki nou koman en Gouvernman nou ti'n deza teste. Parey Onorab Cosgrow in fer Lasanble konpran bomaten.

Mon krwar ki Minis li menm i konn tre byen ki sa fonksyon in deza komans ganny fer par son Minister, oubyen i deza komans annan serten travay ki'n ganny fer. Akoz si depi 2022 nou pe koz lo la i ti

annan PS John Lesperance ki la dan Lasanble ki ti pe koz lo la avek Mrs Lauricourt e manmzel Morel, zot portre i la dan Nasyon mon pe regarde.

Mon pa pe koz lo verasite sa Lalwa, savedir lo sa Lartik, me lo lefe ki zot ti pe donn serten lenformasyon lo ki manner sa nouvo fonksyonman pou pase, ki manner i pou arive. E se la kot nou lo sa kote latab nou annan serten konsern ki nou bezwen sitye byen.

Nou 100poursan dakor avek donn *scholarship* bann etidyan. E nou pou 100 poursan, 200 poursan siport met larzan dan Bidze pou donn labours nou bann etidyan Seselwa ki kalifye pou en labours.

Be sa ki nou, nou konsernen avek se sa ki nou, nou pe war koman en re santralizasyon oubyen re konsolidasyon pouvwar politik, an sa ki konsern bann desizyon ki napa okenn lentere oubyen okenn *ambit* politik. E sa kalite fason fer pou nou, nou vwar li koman danzere pou nou ler nou pe bouz devan.

Mon dir sa Mr Speaker aköz si mon swiv largiman serten entervenans ki Gouvernman avan i inefikas, *then* mon bezwen dir ki PS

Lesperance i inefikas. Aköz in form par Gouvernman avan. Pa ki mon pe sible li, me mwan pe sey ilistre ki ler nou anvoy sa delo, oubyen sa lagrenn, sa boul inefikasite nou bezwen regarde. Ler nou koz lo Lalwa pa'n ganny en *commencement date*, nou bezwen demann nou lekor, be eski i vedir ki *Attorney Zeneral* sa letan i ozordi se Sef Ziz ti inefikas?

Non, i dir ou Minis me nou tou nou konnen e mon'n fer sa resers pou vwar i rol *advisor* Gouvernman legal pou donn li sa *advice*. Trwazyenman si nou pou dir poudir ki nou annan problem kot Liniversite Sesel eski nou pou dir ki Minis Valentin atraver ou Mr Speaker in osi inefikas, aköz in osi deza *Chancellor* Liniversite Sesel. *Vice Chancellor* Liniversite Sesel.

Mon krwar nou bezwen fer sir nou pa retir travay ki sa bann endividi in fer in kontribye dan domenn ledikasyon. Nou pwen largiman ozordi napa naryen pou fer avek sa ki nou'n sey fer konpran koman inefikasite ki pe anmenn sa sanzman.

Nou pwen largiman ozordi i en pwen Polisi ki Gouvernman pe vin avek, e nou santi ki Polisi ki sa Lalwa pe anmenn i detri merit ki sa Lalwa i annan, aköz

i pou re konsolid *decision-making* dan en landrwa kot nou pa santi i devret ete.

Ler nou regard sityasyon ki pou arive Mr Speaker i pou inevitab. Akoz nou'n vwar sa ozordi. Nou'n vwar ki mannyer Gouvernman i konsider serten size e pare pou kestyonn serten size, me pa pare pou kestyonn lezot size, kot sa pou arive Mr Speaker.

Akoz si par egzantp nou dir nou oule koz lo inefikasite, mon ava dir zot ki pli gro inefikasite ozordi i dan Minister Lasante. Kot bokou dimoun pe konplent me i pa form parti nou deba. So avan zot vin rod lapousyer dan nou lizye, tir sa blok ki dan pou zot akoz senserman atraver ou Mr Speaker Onorab Naidu i konn tre byen ler in pas Saint Louis, resepsyon pa'n sitan bon ki dernyen fwa.

Mon bezwen fer kler Mr Speaker ki mon largiman mwan lo sa Lalwa ler mon retourn lo bann provizyon sa Lalwa, se sa ki met mon an konsern. E la mon regard enn bann provizyon sa Lalwa ki mon bezwen demann Minis pou klarifye. Premyerman i annan konponan bann endividi ki travay dan sa Lazans pou le moman.

E ler mon regard Lalwa, Lalwa pe dir ki en konponan sa bann endividi pou al kot

Minister Lanplwa e en konponan sa endividi pou al kot Minister Ledikasyon. Mon napa okenn dout ki Minister Ledikasyon pou annan sa kapasite probableman pou li kapab anmenn sa bann dimoun anndan.

Be konsern ki mwan mon annan i se ki eski avek tou sa ki Minister Ledikasyon pe *contend* with ozordi, tou sa ki Minister Ledikasyon pe bezwen fer fas avek eski i neserer pou azout sa morso konponan ankor, prenon kont ki nou *still* annan deza ankor pa mal problem ki nou bezwen adrese avek serten landrwa par egzantp: -

Pou nou kapab ganny zanfan ki pi al etidye or ki pou vin etidyan pou al etidye, nou bezwen adres par egzantp problem mankman bann *teachers* dan lekol. Nou bezwen osi adres moral bann *teachers* dan lekol. I annan en gran konsern parmi ba *teachers* vizavi zot *Scheme of Service* vizavi zot rannman ki zot pe gannyen pou zot travay ki zot santi an gran mazorite i devret annan en revizyon.

So mwan mon ti a kontan ki enn bann *focus* Minis primordyal ki reste focalize lo la, ki mon krwar ki Minis i konsyan sa se ki nivo moral e lanvi travay ki bann *teachers* i

annan dan bann lekol ozordi, ki pe prodwi sa bann *future graduates of tomorrow*?

Dezyenmman, si nou vir lo kote Minister Lanplwa li i annan plis problem ki Minister Ledikasyon annefe. Minister Lanplwa in admet ki i menm pa konnen ki kantite etranze i annan dan pei. E dan en program ki ti pase lo televizyon kot zofisye Minister Lanplwa ti pe sey eksplike ki mannyer zot fer *enforcement*, nou vwar ki plizyer defayans ki sa Minister i annan.

So sa i fer nou kestyonn zot abilite prezan pou kapab *come up* avek sa plan ki'n ganny koz lo la anba sa Lalwa. E sa plan i konekte avek annan en *National Human Resources Development Plan*. Ki pou mwan mon bezwen demann mon lekor prezan avek difikilte ki Minister Lanplwa i annan si i pou kapab fer sa.

Annefe pou mwan mon krwar poudir Minister Ledikasyon ti pou pli kalifye ki Minister Lanplwa pou fer sa. E se pour sa rezonn ki mwan mon krwar ki poudir sa Lazans ti devret reste koman en antite, nou'n dekouver en defayans ki ti napa en *commencement date* nou'n *validate* sa Lalwa. Me Minister Ledikasyon ti a kapab

travay koman sa *focal point* pou *devise* en tel plan.

MR DEPUTY SPEAKER

En minit Onorab.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Dezyenmman Mr Speaker mon konnen ou annan en minit. En lot konsern ki mon annan se lefe bann Lagreman ki'n ganny fer avek bann etidyan e mon bezwen dir mon bezwen fer malgre ki nou'n vwar koman en defayans.

Mon konpran ki sa bann *Bonds* ki'n ganny sinyen atraver *ANHRD* si nou dir ki Lalwa pa'n gannyen *commencement date*. Lalwa i Lalwa aköz Konstitisyon i dir ou Lalwa i Lalwa *as soon* ki i ganny *assent*. E *Interpretation and General Provisions Act* i dir ou seksyon 25 si mon pa tronpe i dir ou, i annan Lalwa ki vin Lalwa zour i ganny Gazete oubyen i annan Lalwa ki vin Lalwa zour i ganny son *commencement date*.

Si sa Lalwa pa'n ganny *commencement date* i pou fer ki ozordi sa bann *Bond* ki'n ganny sinyen avek *ANHRD* i pa valid. E si nou fer sa proses ki nou pe fer la nou pou *validate* sa prosedir, *then* i fer sa bann *bonds* pa valid. Lefe ki sa bann

bond pa valid pa vedir ki zot ilegal, Lalwa i permet ki sa bann sistenm i egziste.

Mon napa problem ek sa mwan, me selman i enportan ki i annan en ledikasyon ki ganny fer avek bann paran ek bann etidyan. Me la kot *issue* i vini Mr Speaker kou a permet mwan zis en pti Minis. Se lefe ki se Gouvernman Sesel ki pe pran responsabilite sa bann *Bond*, e la mon bezwen demande lekel ki pou reprezant Gouvernman Sesel?

Eski se Minis pou Ledikasyon ki pou reprezant Gouvernman Sesel? Eski se Minis pou Lanplwa ki pou reprezant Gouvernman Sesel? Eski se *Attorney Zeneral* ki pou reprezant Gouvernman Sesel? Eki ou pou ganny *bonded*? Mon krwar i enportan pou nou sey klarifye sa bann dout ki kapab leve dan lespri bann etidyan.

An konklizyon Mr Speaker, mwan mon bezwen dir ki en nouvo Gouvernman in fer keksoz dan son fason. Me i annan keksoz ki reste enkontournab e sa se devlopman resours imen nou pei e kot nou bezwen valoriz seselwa dan bann post.

Taler nou'n ganny dir ki atraver Onorab Hoareau Mr Speaker mon'n ekout li. In dir nou koumsa ki nou'n les bokou

etranze pran serten pozisyon par egzantp.

Be mon bezwen demann li, anba son Gouvernman ozordi en *Harbor Master* i en *Sri Lankais*, kan nou annan Seselwa kalifye. Kot *PMC* nou annan en *Sri Lanken* ki pe ganny- en etranze ki pe ganny over *R96thousand* sa i anba ou Gouvernman.

So eski Minis i kapab dir nou senserman si i pa santi poudir ki avek leksperyans ki li i annan e leksperyans ki son Minister i annan, sa rol etabli en *Human Resources Plan Development Plan* ti devret en konponan ki Minister Ledikasyon i komans travay lo la apriyori e i *match* son *curriculum*, i *match* son programm avek? E apre li Minister Lanplwa i donn li lefe.

E sa ti ava fer ki ou ava *still* annan en Lazans ki egziste pou fer sa travay. Ou ava *still* annan en Minister ki pe *take the lead*. Be ou ti ava retir sa konponan lenterferans politik ki inevitableman, Mr Speaker i imen i imen i pou arive. Mr Speaker mon remerci ou pou donn mwan sa pti morso letan an plis pou fer mon lentervansyon.

Mon swete ki bann etidyan ki pe al *course* sa desizyon pa afekte okenn

keksoz. Mon swet tou bann parey mon'n dir ki lo *course* bonn kontinyasyon e ki ler zot retournen nou kapab koman en pei plas zot dan bann lanplwa kot zot pou vin pli produktiv.

E en gran remersiman Mr Speaker i al pou bann paran ki fer bokou sakrifis pou ki zot zanfan i kapab ariv sa nivo ki zot arrive. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Mon ti Saint Louis Vandredi resepsyon ti bon mon pa konnen kot ou'n ganny sa lenformasyon. Nou dernyen entervenans se Onorab Zialor.

HON NADDY ZIALOR

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis. Bonn apre midi tou dimoun. Bonn apre midi Lepep Seselwa. Mr Speaker mon deliberasyon i pa pou long. Mon santi i annan en merit pou mwan aport mon kontribisyon vizavi merit sa *Bill* ki devan nou Lasanble apre midi.

E Minis mon'n ekout ou atantivman dan ou deliberasyon bomaten, ki'n fer nou Lasanble konpran rezondet restriktirasyon ki merit annan vizavi *ANHRD*. E pli enportan ki direksyon ki Gouvernman dizour i anvi anmenn Sesel

vizavi *scholarship* e vizavi *human resources development*.

Sa ki enportan mon krwar la a sa staz, se ankor enn fwa parey lezot mon bann koleg in fer, mon ti a kontan premyerman felisit nou bann profesyonnel ki'n *graduate* ki an en Degre ki annan en *Masters* pe ki pe kontribye vizavi devlopman Sesel.

E mon krwar sa dan nou deba fodre pa ki nou bliye parske bann zenn ki'n fer bokou sakrifis me ki'n osi aport fri. Me sa ki enportan se ki mon krwar mon merit fer sorti sa ki i napa en masin me in plito lentelizans e devosyon sa bann zenn.

Apre midi ler mon pran laparol mon'n ekout deba lo tou lede kote en kote ki'n dir nou ki pa pou marse, *well* an zeneral zot pe dir nou poudir sa bann restriktirasyon i pa pou marse. E mon santi ki ler nou pe don sa bann kalite lenformasyon, i osi pe donn serten dout vizavi rev nou bann zenn.

Me sa ki enportan note se ki, mon pou sezi sa loportinite ankor la pou mon fer resorti ki letan i annan en nouvo Gouvernman i normal pou nou annan en nouvo fason fer, ouswa pou revwar fason ki keksoz ti pe deroule. I pa vedir ki sa ki ti la i merit reste. Si nou

santi i annan landrwa pou nou amelyore nou amelyore.

E mon konpran letan zot dir ki i pa pou marse. Parske petet dan lepase serten *mismanagement* e fason fer keksoz ti diferan kot wi, mon kontan i annan ki'n admet ki sa striktir oubyen zot striktir ki ti la ti bezwen ganny servi parfwa, pou swa kategoriz dimoun ouswa menm i annan serten zenn ki plizyer repriz, dayer la letan nou pe koze ki'n dir avek nou bann Manm ki mwan mon ti annan mon pwen, be mon pa ti kalifye e par kont i annan mon kanmarad ki li i ti napa pwen, me nou vwar li in ale in *Graduate* in retournen.

So mwan mon anvi reasir lazenes Seselwa, ki dan sa restriktirasyon pou napa okenn viktimizasyon. Pou napa okenn regarde ki bor ou ete si ou ek nou, si ou pa ek nou, si ou'n *attend* okenn *meeting* dan sant sosyal oubyen dan sant kominoter, oubyen pou ou ganny *threaten* pou dir si ou pa vini ou pa pou ganny ou *Scholarship*.

Parske in annan dan lepase e mwan mon garanti zot ki sa anba nou Gouvernman napa pou zanmen egziste Mr Speaker vwala diferans ki annan ant parti ki ti la ek parti ki la ozordi.

Mr Speaker plizyer Manm lot kote in fer resorti ki annefe zot in met dout e mon koman en ansyen travayer Departman Lanplwa mon sagren, pou mon vwar letan, mon pa anvi dir me letan en ansyen Minis ki ti ansarz Departman Lanplwa, i met dout dan sa menm Departman ki li i ti responsab.

Parske mwan mon konnen ki Departman Lanplwa i en Departman ki annan bokou kapasite me sa i zot bezwen se *build up* zot kapasite. E enn bann *area* ki toultan - e Ms Morel i la i ava demanti mwan - ki toultan letan nou ti revwar Polisi, stratezi, enn bann keksoz ki nou toultan koz lo la se sa gap ki'n annan ant *ANHRD*. E enn bann diferan *market* lanplwa ki annan, ki mannyer nou *match* sa vizavi nou bann *graduates* e *scholarship* ki annan.

E mon krwar Minis ou ava koriz mwan taler, avek sa restriktirasyon kot nou donn sakenn son bout ki i merite, i ava ape ede annan en nouvo platform e en nouvo vizyon vizavi striktir ki area ki nou, nou anvi anmenn devlopman nou pei.

Toultan i ganny dir devan sa Lasanble. I mank mendev, i mank profesyonnel i mank kapasite, nou bezwen lo *labor*

market i annan plis *vacancy* ki dimoun pou nou mete, parske i mank *capacity building*. So mon krwar avek sa nouvo striktir, i pou ede pa pou nou aport rezilta ozordi, me dan lonterm anmenn en solisyon poi sa problemn.

Mr Speaker en pei son pli gran larises se son dimoun, e pou mwan mon anvi dir avek lazenes Seselwa e la mon pe koz sa zenn fiy, sa zenn garson ki ankor dan p1 ki tou le bomaten son manman p4 okip li pou anmenn li lekol. Fodre i reve e fodre i vin sa rev.

E letan mon'n ekout ou Minis mwan mon'n vwar en koneksyon, mon'n vwar en koneksyon ant sa *Early Childhood Development Program* ki monte e etale pou ariv ver en zenn ki ganny en *scholarship* ki *graduate* e ki vin sa pli gran *asset* pou nou pei.

Mwan mon vwar sa. Mon kapab mon mal me mwan mon vwar sa. E fodre pa e fodre zanmen ki nou pran nou pli gran *asset* ki apel resours imen pou nou fer li vin en *asset* masin ou byen zouti politik Mr Speaker.

Fodre pa ki Sesel e Onorab Arissol ki'n koz avan mwan in fer resorti byen sa, fodre ki sa zenn ki ankor dan P1 i konpran poudir ledikasyon i pa en kart

oubyen en lakle ki an parti politik i gard dan son lanmen, be ledikasyon i devlopman i drwa koman en sitwayen ki ganny site anba Konstitisyon Mr Speaker.

Pli zanmen - plis ki zanmen nou bezwen konpran en keksoz. Si vreman nou koz leker for, leker ouver e dir nou kontan nou pei e dir ki nou pou defann Sesel e nou pou lager pou Sesel, fodre ki nou fer konpran nou sitwayen osi ki *scholarship* ouswa devlopman en endividi i pa depan lo en lot endividi ki krwar ki parti se li e se li ki parti.

Ouswa ki krwar ki kwiyer e lasyet i devan zot laport oubyen devan zot latab. Be fodre ki nou komans enkilke dan nou zenn zenerasyon sa lespri travay. Sa lespri etidye, sa lespri sakrifis, sa lespri donn tou anver ou ledikasyon, pour ki vreman nou anmenn sa transformasyon ki Sesel i reve ou anmenn Mr Speaker.

E la mon oule reasir de group dimoun, me mon ti a kontan Minis ou osi ou met lanfaz lo la. Parske mon konnen apre la ou kapab annan en lartik ki sorti ki dir ou poudir bann *staff ANHRD* pe al ganny *redundant*.

Oubyen mon pa konnen si ou a ganny dir poudir zenn pou

nepli annan *Scholarship* parske *ANHRD* in fermen, zis parey letan Onorab Arissol in fer resorti bann Lanbasad ti fermen, nou ti dir tou in fini e la nou mor. Non, o kontrer nou pe reviv e nou pe redonn souf sa zenerasyon ki nou anvi transformen.

E mwan se sa transformasyon ki nou lo sa kote latab nou anvi vwar. En transformasyon *mindset*. En *mindset* ki nou sorti dan sa vye fason i dir nou'n abitye fer li koumsa nou bezwen kontinyen fer li koumsa. Nou'n fini sa. tir e dan nou lespri sa.

La nou bezwen tras en nouvo lalit. Tras en nouvo semen. Reasir nou tou ki isi dan sa Lasanble e mon'n tann koz lo *manpower* monn tann dir ki Minister Ledikasyon pou napa ase dimoun, i pou mank mendev. Mon'n menm tann dir ki Minister Ledikasyon pe *fail*.

Me nou fek fini dan *Teachers Week* e nou'n vwar kantite sikse ki Departman Ledikasyon e bann *teachers* in vwar Sesel. E ozordi nou'n vin dan sa Lasanble nou'n dir ki Minister Ledikasyon in *fail*. Me *arr* mwan mon anvi Minis i reasir avek nou Lasanble ki dan zot restriktirasyon resours e mon konnen dan *Bill* in fer resorti.

Me parfwa ou koman en *teacher* ki kalifye ou konnen letan ou repet avek sirtou bann zelev ki pa tro konpran keksoz byen i byen ou repete tanzantan. Pou fer zot konpran poudir *ANHRD* i kontinyen bann mendev, bann *staff*, bann fiksyon ki ti dan *ANHRD*, pou ganny bouze partman kot Minister Ledikasyon e dayer en bout ki ou'n fer resorti sa bout Resours Imen pa neseserman ti pe ganny met lanfaz lo la.

E mwan mon krwar ki letan i pou bouz anba Departman Lanplwa avek zot Polisi e zot plan stratezik ki zot annan, i ava en landrwa ki nou kapab anplifye. Anplifye an kolaborasyon avek Minister Ledikasyon en departman ki vremen nou kapab bouz devan.

Mr Speaker mon krwar dan lazenes Seselwa. E deor laba mon koman mon deliberasyon an dizon sa manrmay P1 ler i leve bomaten i bezwen revey, lontan ou *teachers* ti demann ou ki ou ti a kontan vini letan ou gran. Mon pa konnen si ozordi nou ankor pe demann avek en zenn ki ou ti a kontan vini letan ou gran?

Me selman mon annan lespwar mon annan lespwar ki *ANHRD* zot bann fonksyon i reste vivan, me pli enportan nou regard dan bann nouvo

dimansyon. Parey in ganny dir i annan bokou *scholarship* ki ti pe ganny met anba latab. Ti annan lapousyèr lo la pou en rezon ou en lot pa ti pe ganny servi.

E mon swete la ki i en keksoz ki'n toultan ganny dir isi devan nou Lasanble, mon swete la avek sa nouvo dinamizm sa bann *scholarship* ki ti pe sorti i ganny re vivan, i ganny reviv i resisit li. E vreman nou redonn lazènes Seselwa sa rev. Pa zis selman pou li ganny en *scholarship*. Me pou li ganny en *scholarship* baze lo bezwen e merit pei. Mon krwar sa ki enportan. E sa parfwa ki nou manke, bezwen e merit pei.

E *having said that* mon ti a kontan osi remersi, parske la i pou la lo dizolisyon *ANHRD* koman en Konsey lo li menm, koman en *body* lo li menm. Remersi tou bann *staff* depi sa *telephone operator*, sa dimoun ki ti lo resepsyon ki ti akeyir bann etidyan, sa *welfare officer* tou bann *staff* ki'n devoue zot letan, zot lanmour pou vreman donn nou bann zenn sa latansyon ki zot bezwen.

E pou terminen Mr Speaker, mon redir mon annan konfyans – mon annan konfyans dan Gouvernman *LDS*. Mon annan konfyans dan Gouvernman Sesel. Mon annan

konfyans dan Departman Ledikasyon. E malgre i annan ki i ti a kontan i swete ki nou *fail*, mwan mon konnen si nou met lanmen ansanm e nou annan en vizyon petet sa ki Sesel in manke parfwa vizyon ek planifikasyon.

Si nou annan en vizyon en bon planifikasyon nou pou reisir. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Donk tou Manm ki ti'n endike zot oule koze in koze. Aprezan mon ava envit Dr Justin Valentin pou li fer son *Right of Reply*.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon pou komanse dabor par remersi tou bann Manm ki'n koze, ki'n donn zot pwennvi lo sa Prozedlwa.

Mr Speaker mon, letan mon'n ekout bann diferan lentervansyon. Mon'n war 4 pwen ki mon krwar mon bezwen vitman, vitman koz en pti gin lo la. E apre en dernyen pwen petet mon ava fer en komanter zeneral. Mr Speaker premye pwen ki mon anvi koz lo la i sa pwen sinerzi ki'n sorti dan bann diskisyon.

Si ozordi sa desizyon pou revwar *ANHRD* e an menm tan dizourd li, i baze lo sinerzi. E

ozordi en laprev osi la ou pou war avek mwan en Zofisye *Senior* dan Departman Lanplwa ki depans en apre midi la. Pou mwan sa i zistifye bann sinerzi ki nouvo ladministrasyon pe anmennen.

E letan ou pou gete osi ou pou war bann bokou, dan bokou mon pa krwar sa in ariv bokou dan lepase dan Sesel. Kot ou war plis ki en Minis ansanm lo teren pe get bann aktivite pe fer an aktivite, pe fer bann diskisyon pou transform ouswa pou komans pans nou bann *way forward*, sa osi i demontre sinerzi.

E atraver sa sinerzi ki'n devlope ant Minister Lanplwa e Ledikasyon nou'n war ki bann defayans ki annan dan la fason ki keksoz pe ganny fer ozordi. E pou nou rezilta sa sinerzi i ozordi sa Prozedlwa.

E nou annan en Prezidan ki ti dir nou en keksoz semenn pase letan i ti ralye tou bann Lazans konsernen pou nou get lo dezas. E sa i ti en keksoz ki mon'n retenir e i ti dir nou fodre nou kas tou bann *silos* ki egziste. E si i devret annan zis en keksoz - i devret annan zis en keksoz dan Sesel ki egziste dan *silo* e sa se siman.

Otherwise nou annou pa fonksyonn an *silos*. Annou fonksyonn aktivman e sa pe

arive e pou mwan mon konfidan. Mon donn konfidans Lasanble ki sa Prozedlwa i baze l diskisyon profon, e sa diskisyon pa'n komans le 22 Zilyet, an Zilyet 2022. Sa diskisyon in en diskisyon ki'n komanse depi byen boner an 2021, kot nou'n komans koz ki mannyer nou kapab donn Sesel en *manpower plan*.

E zisteman sa i anmenn mwan lo mon dezyenm pwen *manpower planning* sa devlopman Resours Imen sa plan devlopman Resours Imen. Si sa plan pa avek Lanplwa e i annan entervenans ki petet in dir i pa krwar sa plan i devret ek Lanplwa. Me si sa plan pa ek Lanplwa kote i devret ete. *Come on!*

Sa i en fonksyon, i en fonksyon Departman Lanplwa i e tou resours nasyonal i laba pou fer sa plan byen. E parey mon dir mon pa pou site, mon donner dan mon bann dan mon lentervansyon, akoz ki Departman Lanplwa i sa landrwa pli ideal pou nou kapab komans, pou li kapab zer e menm transform sa bann mankman, an en plan nasyonal ki nou anvi.

E byensir nou annan lezot Minister ki ansanm. I annan Minister Finans osi ki pe osi donn en lapiy, en soutyen pour

ki sa i materyalize. E en keksoz par egzantp i annan en lot entervenans ki dir i ti a'n kontan ki nou vin avek en plan, ki nou dir i mank tan sa, tan sa, tan sa pou zistifye akòz nou devret fer sanzman. Be vwala rezon prensipal akòz nou pa'n kapab vin ek en plan tan sa, tan sa, tan sa akòz striktir aktyel pa permet nou fer sa.

Donk nou bezwen kas sa striktir pou nou kapab vin ek sa plan ki i pe demande. Laprosenn fwa, laprosenn fwa letan nou ava koz lo plan lo *manpower plan*, nou ava annan sa plan ki ava dir bann diferan mankman bann diferan keksoz. Akòz nou *basically* ki nou anvi fer, nou anvi ralye lobzektif sa plan avek bann program ki annan dan ledikasyon dan lavi skoler depi primer post segonder e osi tersyer.

Mr Speaker letan bann deba in deroule la, in montre osi bann mankman serten lenformasyon. Akòz bokou dimoun in konnekte in konnekte Resours Imen avek *scholarship*. E sa i bann pli gran problem, *Scholarship* i zis en konponan dan sa zafer, i annan osi bann etidyan ki pa pou ale *scholarship* me li pou zer bann rol enportan dan devlopman Nasyonal Sesel.

So nou, nou pa fodre letan nou koz devlopman resours imen e nou kontinyen konekte li avek *scholarship*, i anpes devlopman - i anpes devlopman arive e ozordi petet sa i ava pli gran zistifikasyon pou kapab fer sa dekoneksyon. Aret vwar devlopman resours imen avek *scholarship* akòz sa 2 keksoz pe tro mars ansanm. Non, i pa neserman. Sa i zis en konponan. *Scholarship* i zis en konponan dan devlopman resours imen.

Alors nou bezwen osi mazin, akòz la deor bann zanfan ki nou bann etidyan ki nou pe donn zot bann diferan fasilite, i annan etidyan i dir ou mon pa oule sa *scholarship*, mon pa bezwen sa *scholarship*.

Me selman ki mon bezwen mon bezwen mon letid avanse, mon bezwen letid avanse lokalman mon kapab kontinyen, mon ariv post-segonder, mon pare pou *exit* pou mwan fer bann kontribisyon enportan nou bezwen. E zot osi annan en plas dan sa plan resours imen, me selman si nou toultan konnekte sa de keksoz konmsi zot in ne ansanm, i pa fer dibyen - i pa fer dibyen devlopman Resours Imen dan pei.

Scholarship Mr Speaker i ankor en pe trakasan. Sa deba

in ale konmsi ozordi la Minister Ledikasyon napa en rol pou zwenn dan *scholarship* prezan ki i pe al gannyen. Nou bezwen i en fonksyon e sa i zis en pti fonksyon. *Gere scholarship* i en pti fonksyon. Zer *scholarship* i en pti fonksyon dan Minister Ledikasyon.

Nou pe donn bann etidyan ki annan bann *scholarship* ozordi i annan 453 dan *overseas* avek anviron 300 Liniversite Sesel, lokal pa Liniversite Sesel pa lokal aköz lokal i konpri Liniversite Sesel avek osi Guy Morel *Institute*, ki fer sorti en total 700 etidyan pou *manage* zot finans. Pou *manage* zot osi zot bann lemosyon kot zot ale pou reste an kontak avek zot - 700.

Ou pe dir ek en Minister ki annan apepre 17mil etidyan i pa pou kapab zer 700? Pa solid sa largiman - pa solid. Donk, mon pa pe konpran, mon pa pe konpran. Rol, aköz rol en Minister Ledikasyon byensir ou pran en etidyan lo komansman ziska ler i *exit* ou sistenm. Aköz *scholarship* i devret en keksoz ekstraordiner ki pa kapab ganny zere par en Minister Ledikasyon?

Nou annan tou sa konpetans pou nou fer sa, i annan tou sa konpetans e bann Zofisye ki pou sorti dan *ANHRD*

ki pou vin dan Minister Ledikasyon i annan tou sa konpetans pou li fer sa. E i ava annan prezan bann sipervizyon pres - bann sipervizyon pres, pou kapab fer sir ki prezan zot osi fer zot travay avek efikasite e zot fer li tre byen.

E ki nou pou mete dan sa striktir, mon pe osi demann bann dimoun aköz nou'n deza komans koz lo la, pou nou komans koz lo en *Scholarship Board*. E la nou ava gete avek *Attorney Zeneral* ki mannyer petet en *Scholarship Board* i ava zwe en rol dan sa prosedir, ki fer ki i ava met en pe en pe transparans, e i ava met osi en pe laklerte dan sa bann diferan *scholarship* ki pou ganny etabli.

E avek dinamiz mon'n dir sa dan mon lentrodiksyon - avek dinamiz en sosyete dinamiz ki Sesel pe devlope byensir pou annan bann diferan Polisi. E mon kontan bann lezot Manm in osi fer sa remark, ki *scholarship* prezan i ava en moman kot nou dir ek bann etidyan vwala sa *menu*, vwala sa *menu* kot ou ganny ankouraze pou ale, vwala bann pei ki egziste.

E nou o nivo Minister Ledikasyon en demars ki'n komanse, nou pe rod bann lezot pei, bann lezot lorganizasyon ki

nou kapab travay ansanm, pou nou kapab donn bann etidyan bann *good scholarship deal* pou zot kapab finalman ganny en degre. E finalman zot kapab dir ki zot in *achieve* zot rol osi koman bann bon etidyan, bann etidyan dizon dan sistenm ledikasyon.

Minister Ledikasyon pe *struggle* -e mon krwar sa i en komanter ki'n ganny sorti. Mon kontan in annan levidans semenn pase e nou war en Onorab in fer sa sorti mon kontan in annan en levidans, pa en levidans en seri levidans semenn pase, ki'n montre lafors Minister Ledikasyon. En seri levidans semenn pase ki'n montre lafors Minister Ledikasyon.

E Minister Ledikasyon nou bann ansennyan nou bann travayer pe aziste avek nouvo model, pe aziste zot avek nouvo fason fer. E mon ti a kontan ganny sa sans pou koz lo la ankor dan detrwa lannen.

Donk la ozordi avek tout fyerte, mon pran sa platform Mr Speaker, pou mwan salye zefor bann ansennyan, bann travayer ledikasyon, bann paran ki pe apiy sa Minister pou fer sa Minister avans devan.

Wi latas ledikasyon i konplike - i konplike baze lo bann leksperyans lepase i fer li

en pti pe konplike, en pti pe frazil. Me mon konfidan ki ozordi travayer Minister Ledikasyon i annan lespwar - i annan lespwar e mon konfidan zot pe rezouir bann pli meyer moman zot karyer. Donk mon dir sa Mr Speaker avek tout fyerte ek tout senserite.

Parey mon'n dir sa dizolisyon ANHRD napa naryen pou fer avek *scholarship* pou napa *or wherever* pou ganny afekte. So tou bann etidyan kot zot ete kontinyen travay dir, zot annan zis pou travay pa fatig zot ek sa devlopman ki pe arive la pou le moman kontinyen travay. E nou, nou ava fatig nou, pou nou fer sir ki zot lentere i ganny prezerve aköz mwan Mr Speaker mwan mon an gran defanser etidyan, mwan.

E mon travay pou donn etidyan en *good deal*. Alors pa aköz mon en Minis ki sa lobzektif prensipal i sanze. Kontrer mon ganny en *platform* pou mwan *lead* en group dimoun, pou fer sir ki zanfand Sesel *irrespective* zot abilite, i ganny *the best possible deal!* Sa i mon misyon Mr Speaker. Mersi bokou.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister. Leader* Lopozisyon mon vwar ou

lanmen anler. Nou'n fini avek *Right of Reply*. Eski ou annan en *point of order with regards to a procedure* ki pa'n al byen dan Lasanble, se sa?

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon annan en *point of order* pou koriz en *misapprehension*.

Rezon mon pe fer sa avek ou permisyon Mr Speaker, i akoz nou'n remarke nou kote, nou pou met sa devan ou koman Speaker, akoz i annan en determinasyon lo ki manner Lasanble i ganny raporte dan SBC.

I posib ki *then* ler rapor pou sa Lalwa i pase dan SBC, sa *misapprehension* i ganny pran koman sa ki nou, nou'n dir. E SBC i riske fer sa. Mon ti ava demann ou koman en misyon zis pou koriz en *misapprehension* ki lo nou kote atab nou pa'n dir ki *scholarship* i konponan prensipal *human resource development*. Nou pa'n fer sa *statement* an okenn ka.

MR DEPUTY SPEAKER

Ok.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon pa ti a kontan ki sa *statement* ki Minis in fer Mr Speaker sanmenm sa ki pou ganny fer apre ler dan Nouvel,

ki manner pou ganny pase Minister se ki- i byen ou'n fer ou *Right of Reply* mon napa problemm avek sa mwan.

Me ki nou, nou pa ganny *misrepresented* lo SBC ler sa i ganny fer. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Wi. Be mon pa krwar Minis in dir en kote latab ki'n ganny li mal. Mwan letan mon'n ekout li mon krwar in dir zeneralman bann Manm letan in koze in kapab annan konmsi lanfaz tro lo *scholarship* e, be sa *misapprehension* tou letan. SBC semenn pase in dir poudir mon'n pous antye US. Mon pa pe al an- SBC koumsa i ete, zis *relax* les zot trankil, nou pou *move on*.

So prezan la ki nou pou fer nou *next step* nou dwatet pe al dan *a vote on the general merit of the Bill*. So mon ava demann tou bann Manm ki an faver pou endike silvouple? Mersi. Okenn Manm ki kont? Mersi.

Donk vot lo *general merit* lo *Bill Agency for National Human Resource Development (Validation and Repeal) Bill 2022* i annan 20 Manm ki'n vot an faver. I annan 1 Manm ki'n vot kont e i annan 9 ki'n abstenir. Alor sa vot i pase.

Aprezan nou ava fer *Formal Second Reading of the Bill*. Madanm Clerk.

MADAM CLERK

Mersi Mr Speaker. Eskiz mwan. En *Bill for an Act to provide for the validation and repeal of the Agency for National Human Resource Development Act. (Act 14 of 2013)*. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Madanm Clerk. Kestyon Staz Komite Depite *Chair Bills Committee*, Onorab Hoareau.

HON JOHN HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker malerezman or byen erezman, napa okenn keksoz ki nou oule amande lo sa *Bill*. Mon ti a kontan i pas parey i ete. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Donk nou pou sot Staz Komite. Onorab *Leader* Lopozisyon.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker lefe ki mon annan 2 kestyon ki mon ti a kontan Minis i klarifye vizavi bann anplwaye le de antite, ki pe al kot Minister Lanplwa. E mon kapab fer sa zis dan Staz Komite, me malerezman mon napa la kantite Manm pou mwan desot sa Staz Komite. So

pou anpes ki nou sot Staz Komite.

So mon ti a kontan demande ki nou al dan Staz Komite. Me sa i pou reste lo *mover Bill*, si i oule ki nou al dan Staz Komite. I pa pou long me en senp leksplikasyon ki mon ti a kontan gannyen vizavi bann anplwaye ki pe *move* dan sa de Antite Minister Ledikasyon e Minister Lanplwa. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Ok. Oule en klarifikasyon e probableman i pou bezwen annan teknisyen ki pou bezwen entervenir lo la. *Mover Bill Chief Whip LDS* ou ava *ok* pou nou al dan Staz Komite en pti kou?

HON SANDY ARISSOL

Mr Speaker letan mon'n ekout *Vice-Chair Bills Committee*, lenpresyon ki mon'n gannyen se ki Komite zot in zwenn e letan mon ti pe *read the objects and reason* mwan menm mon mon'n lir.

MR DEPUTY SPEAKER

Ou *mic* i on ou?

HON SANDY ARISSOL

Yes, i on. Testing 1, 2.

MR DEPUTY SPEAKER

Ok.

HON SANDY ARISSOL

Mon rebran Mr Chair mon pe dir ki letan mon'n ekout *Vice-Chair Bills Committee* in donn nou lendikasyon poudir ki napa nesosite pou nou al dan *Committee Stage* e lo pwen ki Onorab Pillay in fer resorti.

Mwan dan *objects and reason* letan mon ti pe koz lo mon lentervansyon, i ti fer resorti poudir tou bann *staff* pou ganny vin bann responsabilite Gouvernman, pou al dan bann Minister konsernen e mwan mon'n met lanfaz lo la. E mon'n menm koz lo la an relasyon avek zot saler, zot trezyenm mwan saler ki ou ti vote semenn pase.

So mon pa krwar i annan okenn nesosite pou nou ganny sa bann leklersisman, me sa bann leklersisman ti kapab ganny demande dan lentervansyon Onorab Pillay e Minis ti ava reponn dan son *summing-up*. Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mon oule rapel Lasanble ki en *Bill* i *stand committed to the Committee Stage as soon* ki *Second Reading* i fini. E Speaker anba *Standing Order* i bezwen ganny en Mosyon pou sispann *Standing Order* pou nou sot

Staz Komite. Me sa Mosyon i bezwen ganny fer si pa en labi nou *Standing Order*.

Dan sa konteks ki la, ou ki pou bezwen pran desizyon si sa Mosyon si i ganny *moved* i en labi nou *Standing Order*. Akoz mwan mon krwar i enportan pou bann travayer ki pe bouz kot Departman Lanplwa e bann travayer ki pe bouz kot Minister Ledikasyon, pou nou ganny serten klarifikasyon lo zot bann kondisyon travay.

Si zot santi li i pa enportan, *then by all means move* zot Mosyon pou sot *Committee Stage*, e si Speaker i dakor *then* i ava annan en desizyon i ganny pran lo la.

MR DEPUTY SPEAKER

Thank you Onorab pou ou konsern. Mon santi poudir i en konsern lezitim. Menm mwan mon ti ava kontan konnen ki pou arive avek zot, e pou reasir nou bann Seselwa ki zot in vot pou nou pou met nou la.

So serzan *we'll move* dan *Committee Stage*. E nou ava pran sa pwen klarifikasyon zis parey nou'n dir taler, nou'n dir avek bann etidyan pa bezwen per, napa person ki pou pran zot *scholarship*. I ava en loportinite pou dir avek tou bann travayer napa naryen pou

per napa personn ki pe al perdi zot *scholarship*.

Nou ava en loportinite pou dir avek tou bann travayer napa naryen pou per, napa personn ki pe al perdi travay i enportan pou nou dir sa. Mersi. So Onorab ou annan en pwen. Ou kestyon partikilye pou Minis reponn. Wi akoz ou ki'n lev sa pwen.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker anba seksyon 4 lo *continuation of employment*, i annan en *clause* ki dir ki tou bann zofisyè anploye par Lazans anba seksyon 14 sa Lazans pou kontinyen zot lanplwa avek Gouvernman Sesel dan Minister Ledikasyon e avek Departman Lanplwa.

Premye kestyon ki mon annan pou klarifye Mr Speaker, se eski bann travayer ki lo kontra zot pou ganny en determinasyon zot Kontra avan zot *move* anba lanplwa avek Minister Ledikasyon oubyen avek Minister Lanplwa?

Dezyenmman pou bann travayer ki pa lo Kontra, mon pa konnen si i annan travayer ki pa lo Kontra avek Lazans. Pou bann travayer ki pa lo kontra eski zot travay i kont koman *continuous service* pou la kantite letan ki zot in travay

avek *ANHRD*, e apre ki zot pou *move* avek Minister Ledikasyon? Sa i mon dezyenm kestyon.

Prezan mon trwazyenm kestyon Minis pou Ledikasyon mon pa konnen si zofisyè Lanplwa i kapab reponn. Mon prezimen tou Minister i annan sa *Scheme* diferan pou bann travayer dan sa Minister. Prezan i annan en bout ki dir “*until their terms of employment are amended, varied or repealed*”.

Pou en dimoun ki en kontra mon kapab konpran son *terms can be varied based on the new contract which is offered*.

Pou en dimoun ki lo *continuous service*, eski son *terms* pou ganny *varied* oubyen i pou reste lo sa *terms*?

E zis pou fer kler avek tou dimoun ki dan sa landrwa travay, zis pou asire ki sa pa kre konfli dan landrwa travay. Akoz i posib ki *ANHRD* ti pe ofer serten kondisyon travay ki petet meyer avek sa ki zot pou zwenn dan sa Minister kot zot pe ale, lo sa nivo ki zot pe al travay.

Minis i kapab konpran. Par egzanp, eski zot pou vin par egzanp bann *Education Officers* oubyen *Senior Education Officers* ki lo en serten nivo lanplwa dan Minister

Ledikasyon, lo en nivo saler dan Minister Ledikasyon. E la mon pe koz Minister Ledikasyon me mon pou osi enkli Minister Lanplwa menm parey pou sa bann dimoun ki pe bouz laba. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab i annan 3 pwen la. *Panel*. Zot ava endik mwan lekel ki,- *Minister*.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker mon a reponn sa 3 kestyon dan en fason zeneral.

Dabor parey nou'n dir tou bann anlwaye ki dan *ANHRD* dapre zot konpetans, zot pou bouz avek zot konpetans swa dan Departman kot Ledikasyon, ouswa kot Departman Lanplwa ankor baze lo zot konpetans.

Mr Speaker i annan bann teknikalite ki la ozordi la, mwan personelman e senserman, mon napa sa levidans ouswa sa klarifikasyon egzakt ki Onorab pe rode. Me sa ki mon kapab asire se ki sa bann *move* diferan in deza ganny fer dan lezot Minister. Byensir nou pou konsilte avek *Attorney Zeneral* pou nou gete ki bann presedans ki annan, ki bann fason fer pli meyer.

Nou pa anvi ki okenn travayer an term zot saler i defavorize, i al lo en Kontra pli enferyer. Donk mon pe donn sa lasirans bann travayer la ki nou po diskite, pou annan bann lezot diskisyon, i annan bann diskisyon ki'n deza komans fer. E mon ti a kontan petet madanm *CEO* i donn en pe bann diskisyon ki'n deza ganny fer.

Me zeneralman parey mon pe dir nou pou fer sa prosedir transparan e bann anlwaye i ava ganny konnen ki mannyer egzaktaman pou arive e mon met lanfaz ki nou pa pou oule defavoriz okenn travayer dan sa prosedir. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mannyer sa *clause* in ganny *worded*, i en *clause* standar ki annan vremen difikilte pou met okenn *pause* lo la. I enposib pou met en lamannman ladan. Me sa ki mwan mon konsernen avek Mr Speaker se ki mon pa, mon dezapwente ek sa larepons Minis, akoz depi Zilyet 2022, sa konversasyon in komanse kot sa bann dimoun i sipoze bouz dan sa de departman.

E ozordi nou pe prezant en Lalwa ki'n sipoze - la dan sa Lalwa *once* nou pas sa Lalwa, nou i pran lefe sa bann dimoun pe al - sa bann travayer pou vin bann anplwaye Minister Lanplwa Minister Ledikasyon. Mon war li pa akseptab ki nou napa sa bann detay la, me nou pe vot lo en keksoz kot nou pe sanz kondisyon travay pou dimoun, *but at the same time* nou napa lenformasyon teknik, ki kapab eksplike i pou arive ek sa bann dimoun.

E rezon mon pe demann sa Mr Speaker akoz *continuous service* i en eleman enportan pou en dimoun ler nou kalkil son kantite letan travay e son konpansasyon pou *past years of service*.

E son konpansasyon pou *past years of service* i ganny kalkile lo son saler ki pli o. So mon pa ti a kontan okenn dimoun ki lo en saler ozordi, ki pe travay dan en Departman, petet i annan serten dimoun lo sa latab pa konsernen avek sa, me mwan mon konsernen avek sa, ki mon ti a kontan fer sorti ki tou dimoun dan sa prosesis personn pa *lose out*, person pa perdi.

E mon krwar Lasanble i devret pran konsyans sanmenm sa rezonn ki sa *clause* i enportan. Nou napa

sirkonstans lezot *clause* ki'n fer sa, akoz lezot *clause* kot nou annan bann *merger* bann landrwa, par egzant pou *STB* dan la mazorite ka nou'n vote li avek son Bidze, e asimilasyon sa bann dimoun lo bann menm pozisyon, malgre prezan la nou pe tann serten problem ki pe arive.

So i enportan ki nou fer sir poudir dimoun pa perdi dan sa sirkonstans Mr Speaker. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi. Mon asire poudir Lasanble nou okouran ki zanmen i annan bann desizyon ki ganny pran ki dimoun ki dan milye i war zot dan en pozisyon defavorize. Sa in toultan prensip Sesel. Personn pa defavorize.

So mon rekonforte avek sa me selman Minis apre Mrs Lauricourt osi mon'n war ou'n endik, ou'n lev ou lanmen.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker si i annan en *clause* ki gid sa travay, tou bann keksoz pou ganny respekte. Mon pa gannyen konpran akoz ki lafreyer Onorab, mon pa konpran.

So mwan mon ensiste e sa parey ou'n dir Mr Speaker i kler ki nou pou fer sir ki napa okenn

dimoun ki ganny defavorize dan sa mouvman, alors dan sa bouze. Alors i pou osi responsabilite Minis konsernen ki ansarz i fer sir ki sa bann keksoz i ganny respekte e nou bouz devan san okenn difikilte. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi. Wi malgre mon pou donn ou sa mon zis kosyonn ou poudir nou ti tonm dakor avan ki *Committee Stage* i pa vin a *question and answer* aköz nou sipoze pe klarifye bann *clauses of the Bill*. So nou ava fini lo sa pwen Onorab.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon dakor ki mon'n ganny loportinite pou mwan koze, mon pa oule abiz sa privez ki mon'n gannyen. So mon a fer sa pwen avek Minis pou mwan ilistre byen aköz mon annan sa konsern.

Premyerman mon konsern i vin lo lefe ki (PSB) *Public Service Bureau* in entrodwir en *performance appraisal* ki pa ti ganny diskite ek travayer avan, e ki dan serten landrwa prezan travayer pe ganny serten dokiman pou zot al travay lo lobzektif ki zot sipoze annan, ki zot pa'n travay lo la pandan lannen. Sa i mon premye pwen.

Mon dezyenm pwen Mr Speaker dezyenm levidans ki'n mon annan i konsern bann travayer ki ti kot *NDEA* bann *staff NDEA*. Nou ti ganny dir,- pa *staff NDEA*, *Staff ANB*. Nou ti ganny dir par Minis ki ti pou annan serten kondisyon k ti pou ganny fer e sa bann kondisyon pa dan tou ka ki'n ganny respekte. Nou zot kapab mirmire mwan mon napa swa mon. Mon pou zis anmenn sa ...

MR DEPUTY SPEAKER

Non be Onorab ...

HON SEBASTIEN PILLAY

... Mr Speaker ...

MR DEPUTY SPEAKER

Hang on en pti moman. La ou pe entrodwir en lot sityasyon ki napa naryen pou fer ek sa. Aköz *ANB* zot ti fermen, e zot ti bezwen re anploye avek Lapolis. *So this is completely different from what* ki nou pe diskite la. *So please let's move on.*

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker. En *repeal* en Lalwa i vedir sa Lazans pe frenmen. *It's the same thing*. E si sa Lazans pe fermen e si nou get nou *Interpretation and General Provisions Act*, *repeal* en Lalwa savedir ou pe frenm sa Lazans.

E si ou pe ferm sa Lazans savedir sa bann anplwayer pou al anba en lot kondisyon travay. Mwan mon oule asire ki sa bann anplwayer i al lo menm kondisyon ki zot ti lo la e sa kondisyon i *subsist*.

E mon ti a kontan ganny en *commitment* ki sa kondisyon pou *subsist*. Napa naryen mal ladan mon pa oule fer sa vin preteks en deba.

Mon'n fer mon pwen dimoun in tandé so nou ava prezan boul i dan kort Minis pou li asire ki bann travayer i ganny trete dan en fason byen, dan en fason ki *fair*. E ki lefe ki Lalwa i *open ended until* ki zot kondisyon osi a ganny sanz, e ki vedir ki sa bann Minister sa 2 Minister pou annan drwa sanz zot kondisyon sa bann dimoun *then* zot a bezwen fer sir poudir ler sa sityasyon i arive, zot a bezwen fer sir poudir zot al devan bann Lotorite konsernen pou zot met zot bann pwen devan.

Mwan mon'n fer mon bout pou fer sir ki poudir mon sey mon mye pou *save* sa bout ki egziste ozordi anba Lalwa, an sa ki konsern bann anplwayer *ANHRD*. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Letan ou'n sey fer ou bout, Minis osi on fer so

bout e parol ki in dir i en lasirans ki in fer devan sa Lasanble ki okenn dimoun pa pou ganny defavorize.

E lot lenformasyon ki ou'n dir pou lenformasyon piblik menm letan nou pas sa Lalwa la, Lalwa i pa vin an fors tan ki Prezidan Larepublik pa *assent*. So pa zis fer dimoun per. Mersi.

Mon'n not ou lanmen Onorab Larue, me selman avan sa Onorab Vidot ti'n lev son lanmen. Nou ava fini avek sa ler pe ale. Mersi.

HON AUDREY VIDOT

Mersi Mr Chair. Zisteman Mr Chair, lo sa pwen ki ou'n fer resorti, mon ti oule zis baze ki ou'n dir ki Minis in donn en lasirans.

Nou pa oule ki demen Gouvernman atraver petet Minis dan son dyalog avek Lanplwa zot sanz zot desizyon ranvers li. Akoz ler, lo largiman ki Onorab Pillay in fer sorti konsernan *NDEA*, Minis osi ki ti vin dan Lasanble ti donn serten langazman. Me apre nou'n vwar le kontré.

So si i en lasirans nou swete ki parol i ganny respekte. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi. Napa kestyon ladan. Onorab Larue.

HON FLORY LARUE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis ek ou delegasyon. Mon ti a kontan kefw a si Lofis *Attorney General's Office* i kapab eksplik nou *clause 4* la letan i dir nou *continuation of employment*, letan i dir nou ki letan sa Lalwa i *come into operation*, ki en dimoun ki dan lanplwa i pou ganny bouze avek Minister Ledikasyon swa Minister Lanplwa.

Apre i dir *"as the case may be on terms and conditions no less favorable and those subsisting immediately prior to the date of the coming into operation of this Act, until their terms of employment are amended, therein or repealed in accordance to the public service orders or any scheme of service."*

Si ou kapab eksplik nou ki savedir sa dan sa Lalwa e ki komitman ki i fer lo Minister Ledikasyon an relasyon avek Lanplwa silvouple? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Panel* mon krwar pwen i adrese pou reprezantan Biro *Attorney Zeneral*. *Proceed*.

<u>ASSISTANT</u>	<u>LEGAL</u>
<u>DRAFTSPERSON</u>	<u>ADAM</u>
<u>FURNEAU</u>	

Thank you Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. This is a produced standard transitional clause ler i vin pou lanplwa *the people in any Agency that's being moved or, well, in this case put into the Ministry.*

We cannot speak too much on it from the drafting perspective because it's going to be for the most part admin. But this is essentially to give space to the department to do the admin aspect of it, which is - But the main point you mentioned having to do "with no less favorable", that is just simply said to maintain what there is at the moment. And give this cushion for the Ministry to-

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi. Ou annan klarifikasyon lo la?

HON FLORY LARUE

Mr Speaker mon apresye sa msye sorti kot ... *Attorney ...*

MR DEPUTY SPEAKER

Mr Furneau.

HON FLORY LARUE

... in reponn me selman si i ti kapab *please* reponn an Kreol, ki savedir letan i dir sa Lalwa i an Angle.

Ki savedir sa, sa dimoun si i ti pe ganny R20mil, letan i retourn kot *Employment* ouswa i ti pe ganny en saler, letan i al kot *Employment* i ganny en transfer. Eski letan i ganny transfer sa zour ki sa Lalwa i vin an fors, si son saler pou sorti 20mil i pou vin 10mil? E sa ki mon anvi i dir nou ki sa Lalwa pe sey dir lo saler en dimoun silvouple letan i transfer? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. I oule en klarifikasyon kler ki savedir sa lekspresyon ki dir ;- *“on terms and condition no less favorable than those subsisting immediately prior to the date of coming in to operation of this Act”* an kreol. Mersi.

<u>ASSISTANT</u>	<u>LEGAL</u>
<u>DRAFTSPERSON</u>	<u>ADAM</u>
<u>FURNEAU</u>	

Thank you Mr Speaker. Mersi Onorab. Wi an Kreol i zis pou dir *in terms of* sa bann *terms of employment* sa bann term lanplwa i sipoze naryen i sanze. Yes, i reste parey *when this transition* letan sa tranzisyon i arive. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Savedir i reste parey, i retir, i ranforsi pozisyon ki Minis ti pe

dir napa, okenn travayer ki bezwen enkyet ki zot pou ganny en kondisyon mwen favorab ki avan.

Mon ti ava vreman apresye nou bouze lo la. Mon a donn Onorab Cosgrow laparol apre nou pou bezwen bouze. Mersi.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon oule fer en pwen an relasyon avek sa.

Now ANHRD i en *body corporate*. Minister Ledikasyon i fonksyon anba en Minister *ok?* So fonksyon pou bouz dan en departman *or* en divizyon dan Minister Ledikasyon, *ok?* Striktir dan Minister Ledikasyon i enn ki pa parey avek *ANHRD*.

So eski Minis pe dir nou i pou pran sa striktir i pou enplant dan Minister Ledikasyon e par konsekans par egzanp ozordi *CEO* i pe ganny li en saler e nou konnen poudir *CEOs* en *body corporate* i ganny plis larzan ki en Direkter Zeneral dan en divizyon.

Eski ou pe dir ozordi si *CEO* i vin en Direkter Zeneral dan en divizyon, dan ou departman i pou ganny son menm lapey ki i gannye ki posibleman pou pli o ki tou

bann Direkter Zeneral dan ou Minister? Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Minis in dir poudir i annan bann - *the fine details* zot ankor pe travay lo la. E sa zafer *Committee Stage* mon retourn ankor, poudir i pa en moman pou en Q&A akoz nou sipoze pe get bann *clause* lo - be selman Minis reasir Onorab e nou ava fini avek sa silvouple.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mr Speaker dan okenn sa bann negosyasyon mon pou les mwan ganny gide par Lofis *Attorney Zeneral* e osi Lofis *PSB* ki zot ki sa bann dimoun ki fer sir zot *calculate* bann saler baze lo bann Lalwa, lo bann *clause* ki arive.

E byensir nou osi nou annan nou Direkter pou Devlopman Resours Imen ki ava entervenir e i a fer sir ki ban *clause* dan Lalwa Sesel pe ganny respekite *accordingly*. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minister. Mon krwar poudir nou'n *exhaust the subject*. Unless ...

(Off-Mic)

MR DEPUTY SPEAKER

We cannot argue a point down, unless there's an amendment on the floor being moved pou fer sepaman kwa nou pa kapab argimant pou sanz lide en desizyon ki pe ganny pran.

So mon met sa devan Lasanble pou dir si non nou pou kontinyen koze ziska 9er diswar. Dernyen pwen lo sa size apre *the debate is closed on this*. Thank you.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker mon annan 2 pwen, en pwen anba *Order 8* nou *Standing Order*. Mwan mon war li i dezavantaze pou Lasanble si mon war ou ki pe reponn sa kestyon. Akoz mon war ou pe sey eksplik sa kestyon pou Minis.

MR DEPUTY SPEAKER

Hang on, hang on. Mon pe zis re senplifye pou benefis bann manm sa ki Minis in dir. Mon pa pe eksplike - mon pa travay *ANHRD* ni dan Minister Ledikasyon, ni dan Lanplwa. Zot ava apresye poudir mon en manm distrik Mont Buxton.

HON SEBASTIEN PILLAY

Regard Lasanble tanto ou ava war ki mon pe dir. Dezyenmman Mr Speaker mon krwar i annan en keksoz ki nou pe bliye la. I byen sa ki lofis

Attorney Zeneral pe dir, i byen vre sa clause i standar e mon'n war sa pandan sa plizyer lannen ki mon'n dan Lasanble mon'n deza war sa avan mwan.

Me problemm i Onorab Larue pa pe konpran, e ki sa ki i bezwen gete se ki sa bout ki dir sa kondisyon i kapab ganny, *until it is amended*. E se sa pwen ki Onorab Cosgrow pe *raise* avek Minis.

I pe sey fer Minis konpran poudir si ou annan en striktir en striktir ki egziste ki *set out* reminerasyon pou en group dimoun, eski ou pe enplant sa de striktir ;- enn, dan Minister Ledikasyon e lot dan Minister Lanplwa?

E mon konpran Mr Speaker pou nou fer fini sa pwen deba Minis in dir nou i a les nou ganny gide par Departman *Attorney Zeneral*. Nou, nou'n fer nou bout lo sa kote latab pou nou koz lo *behalf* bann travayer, bann endividi ki pou war zot pe bouz lo sa de landrwa e bann endividi ki deza lo sa de landrwa ki pou lo menm nivo ek lezot endividi parey nou ti dir kot Lapolis ki pou war zot pe ganny son saler ki pli ba ouswa plis ki sa enn ki antre apre i kre lezot konfizyon.

So sa i ava en keksoz pou Minis rezourd aköz i *still* annan en konfizyon otour sa size parey

ou'n dir nou pa kapab *argue* en pwen *down* Mr Speaker. *This would be our final word* lo nou kote latab lo sa size nou kapab *move to* en *vote* Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Thank you very much. Solman letan zot in fer sa se *what the opposition side should have done*, i se ki anmenn en lamannman pou fer tir sa bout *“until their term of employment are amended varied or repealed in accordance with the public service order.”* Zot pa'n fer sa *and they want to argue the point*. So, deba in fermen lo la, nou pou *proceed* avek lot *Vice-Chair Bills Committee* napa ankor *issue*. Donk nou ava *reconvene in the Assembly*. E nou ava demann Mosyon sorti kot *Chief Whip LDS for Third Reading of the Bill as amended*. Mersi.

HON SANDY ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Mon anvi dir poudir nou lo nou kote latab nou annan konfyans dan nou Minis dan Biro *Attorney Zeneral* e Minis ki reprezant Lanplwa, pou asire ki tou sa ki Minis in dir i ganny garde, i ganny proteze pou tou nou bann travayer ki nou pe koz lo la.

Alor Mr Speaker anba *Order 76(1)* mon *move* ki *Bill*

Agency for National Human Resource Development (Validation and Repeal) Bill, 2022 i ganny lir en Trwazyenm Fwa. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. E lekel ki segonn Mosyon? Onorab Esparon.

HON REGINA ESPARON

Mersi Mr Speaker. Mosyon pou *Third Reading Formal Third Reading Agency for National Human Resource Development (Validation and Repeal) Bill, 2022 (Bill No. 23 of 2022)* i ganny segonde.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Prezan nou ava pran en vot lo *Third Reading* silvouple. tou Manm ki an faver? Mersi. Okenn Manm ki kont? Mersi.

Donk *vote for Formal Third Reading Agency for National Human Resource Development (Validation and Repeal) Bill, 2022* i annan 19 Manm ki'n vot an faver, i annan 10 Manm ki'n vot kont e okenn Manm pa'n abstenir. Alor sa vot in pase.

Aprezan mon ava demann Madanm Clerk pou li fer *Third Reading* silvouple.

MADAM CLERK

Mersi Mr Speaker. *This Act may be cited as the Agency for National Human Resource Development (Validation and Repeal) Act, 2022.* Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Madanm Clerk. Donk sa in anmenn nou lafen nou sesyon travay pou ozordi. Nou'n al en pti pe apre ler, me nou ti oblize fini sa *Bill*.

Mersi Minis avek ou delegasyon pou zwenn nou pou sa apre midi. E nou pou *adjourn* la e nou pou rebran travay demen 9er bomaten.

E nou travay demen prensipalman pou dominen par en Prozedlwa preski lazournen antye. Mon prezimen akoz i annan en pe lamannman. I korek? Alor nou ava zwenn demen bomaten 9er. Mersi.

(ADJOURNMENT)